

С ЧЕРВЕНАТА ФЛАНЕЛКА

Кирил Ракаров

**С ЧЕРВЕНАТА
ФЛАНЕЛКА**

ДЪРЖАВНО ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО
СОФИЯ 1974

По това време (около 1940 г.) всички деца в Павликени обичахме футболната игра. Обичахме я, защото тя ни допадаше със своята динамичност и движение и защото в малкото село имаше голям брой много добри футболисти, които ни караха да ги гледаме със затаен дъх и да лудеем по тях. Те бяха наши кумири. Гледахме ги и плахо си мечтаехме да станем и ние силни и смели футболисти.

За малкото жители на селото (не повече от 5000) футболистите бяха наистина много. Те бяха част от голямото семейство спортисти (гимнастици, атлети, колоездачи, футболисти) на Павликени. Всички павлиkenци обичаха спорта, но футболът беше най-популярен. Много овации събираше Йордан Петров (Графа), състезател от националния отбор по лека атлетика, маратонец — един изключително надарен и трудолюбив спортист. Гърдите му бяха малки да поберат медалите и отличията, получени за спортните победи. Обаянието на футболистите беше поголямо. Имената на Ганчо Панов, Иван Гешев (Фацето), Стефан Минев (Цената), Васил Петков (Гарата), Трифон Кръстев (Маврото), Иван Тунчев се произнасяха с гордост и уважение не само в Павликени. През 1939 г. Ганчо Панов беше повикан в националния отбор за срещата с Полша. Започналата Втора световна война предотврати срещата, а с това и първото участие на павлиkenец в националния отбор. Когато гледах Ганчо как играе, аз, малчуганът, имах чувството, че той може да направи каквото си иска с топката и да премине цялата защита на противника. И той го правеше. Възхищение предизвикваха левентите на отбора — защитниците Стефан Минев, Васил Петков, Иван Тунчев. Какви снажни, здрави, хубави българи! А елегантният централен защитник Трифон Кръстев? У него всичко беше техника. Футболист, който през спортната си кариера може би не е направил нито един фаул, макар че играеше централен защитник. А двойката леви крайни нападатели Гешев и Захари Мусаков!

Чудесната синхронизация и съгласуваност на тези двама нападатели предизвикваха възхищение, а тяхната резултатност беше пословична. С чиста съвест мога да твърдя, че през моя спортен живот не съм виждал футболист със по-силен и точен удар от удара на Гешев. Той беше изключителен майстор на наказателните удари. А колко всеотдаен беше! Веднъж Гешев получи сериозна контузия в коляното. Дълго време то блокираше и не му позволяше да води редовен спортен живот, но въпреки това той участвуваше във всички мачове. Отначало лекарят, а покъсно и той сам си наместваше по време на играта коляното и продължаваше да играе. Това не бяха героични постъпки — просто такива са павлиkenци. Щастие беше за мене, че когато навлизах във футбола и се оформях като човек, започнах да игра с голяма част от тези големи футболисти.

Във двете махали на селото имаше по един футболен отбор, всеки от който с успех участвуваше в първенството на страната. Два футболни отбора! Защото единият не можеше да събере всички футболисти на селото.

Дните, в които се играеха мачовете, бяха истински празници за селото. Още в ранините следобедни часове прашната улица, която водеше до игрището, се изпълваше с пъстра върволица от хора. Зърнливи каруци, пълни с младежи от съседните села, пропускаха към поляната, където беше очертано игрището. Само бабите с хурки под мишниците оставаха пред портите като пазачи на опустелите къщи. Тук-там в хорския поток се образуваха по-големи и шумни групички: запалянковци, заобиколили някой от своите любимици-футболисти, живо се интересуваха от всички въпроси, свързани с предстоящия мач. Ние, дечурлигата, тичахме край тях и чакахме удобния момент да грабнем футболните обувки или част от останалия екип на баткото, за да ги занесем до игрището. Стиснали здраво скъпоценния товар, важно, важно притичвахме редом с големите. Така пазачите не ни закачаха и ни пускаха да влезем в района на игрището като главни актьори. Впрочем ние и без друго успявахме да влезем, но така, по заслуга, беше друго нещо.

В „съблекалните“ — мястото зад вратите — футболистите, заобиколени от множеството, се приготвляваха за играта. Ние им помагахме, като им подавахме вещите, но очите ни бяха все в топката. Ех, да можехме да я грабнем поне за малко! Това ни беше мечтата: истинска топка, да подскача, да лудува, да лети като стрела. С малка тъга си спомням за моята първа футболна топка. Татко я беше донесъл от София. Голяма беше радостта ми и още по-голямо желанието по-скоро да поиграем с нея. Набързо се събрахме и отидохме на поляната. Мястото, което избрахме

за игра, не беше от най-подходящите. През средата на нашия терен минаваше черен междуселски път. Едва се бяхме по загрели и по пътя бавно се провлачи биволска кола. Докато успеем да укротим топката, тя попадна под едното колело и гръмна като бомба. Колата беше отминала, а ние още седяхме на тревата и не смеехме да се доближим до топката. Безжизнена, разкъсана, тя лежеше в коловоза. Какво нещастие! Колко кратка беше големата ни радост. Някой отново донесе парцалената топка и продължихме играта с нея. Тя поне не се пушкаше нито от бодлите, нито от колелата на колите.

Топката на големите футболисти можехме да ритнем и на техните тренировки. Заставахме като глутница малки вълчета зад вратата, на която се играеше, и чакахме тя да профучи към нас. Но не беше лесно да уловим топката: бяхме много, а юморчетата на по-едрите момчета бяха по-силни. Все пак и ние, подредните, успявахме да я грабнем и ритнем към батковците. Но то топка ли беше! Сякаш беше направена от желязо. От удара по топката краката ни понаболяваха, но ние мъжки понасяхме болката и не напускахме местата си.

Тогава недоумявах защо футболните съмества правеха толкова тежка топката. Игра с такава топка беше като че ли патент на павлиkenци. Случваше се на някой мач съдията да избере топката на противника, но още при първото излизане от терена публиката я връща спукана и негодна за игра. Тогава играта продължаваше с нашата топка и настроението на състезателите и на публиката се повишаваше. Подготовката на топката за игра беше интересна работа. Коженият калъф се напояваше обилно с рибено масло, а вътре се слагаха един в друг два плондера. След като се надуеше, тя заприличаваше на истинско гюлле. Топката летеше със страшна сила. Ние мислехме, че тя може да счупи и гредата на вратата. Именно гредата, защото през мрежата тя неведнъж минаваше като през паяжина.

Тренировките на батковците продължаваха до смрачаване. Тогава ние грабвахме топката и футболните обувки и докато футболистите се миеха на чешмата и преобличаха, ритахме и играехме като големи. Обувките бяха много големи, можехме в една от тях да си пъхнем и двата крака, а и в тъмнината почти нищо не се виждаше, но ние спирахме чак когато батковците си тръгваха.

За мачове, за големи мачове копнеехме още тогава. И нашите, „малките“, мачове не бяха безинтересни. Имахме си футболно игрище-полянка в края на селото. До нея минаваше малка рекичка, в която често падаше парцалената топка. Много ни пречеха тръните по поляната. Чистехме ги, изкоренявахме ги, а те още

по-бързо израстваха. Колко пъти съм се прибирал с тръни в попетите. Колко пъти майка ми ги е вадила вечер до късно. И екипът ни беше в ред. Художникът от местното кино се грижеше за художественото му оформление. С плакатна боя той рисуваше по фланелките ни любимите номера, а на тези, които бяха без фланелки, направо на изгорелия от слънцето гръб. Често пъти мачовете ни не завършваха поради разгорещени спорове или пък коравите юмручета влизаха в действие, но, вярвайте ми, тежко беше да се загуби мач.

Открити симпатии и голяма любов проявяваха към нас големите футболисти. Та ние им бяхме почти деца, техни синове. Те искрено ни се радваха и ни разкриваха тайните на футбола при всеки удобен случай. Често пъти играехме в училищния двор, на площада или в някоя тиха улица. И когато някой от батковците ставаше неволен свидетел на игрите ни, той се спираше, гледаше ни усмихнат и винаги намираше какво да ни каже: „Трябва да владеете топката и с двата крака! Подаванието трябва да бъдат точни и бързи!“ — И сам ни показваше как да го направим.

Срещу нашата квартира имаше вестникарска будка и там продаваше вестници вратарят на „Хаджиславчев“. Разликата в годините ни не беше пречка да бъдем добри приятели. Часове наред той заставаше на входната врата на будката, подхвърляше ми малка гумена топчица и аз с глава му я връщах. С отскок, със засилване, без засилване — от всички възможни положения.

Футболистите ни учеха не само на футбол. Със своето отношение към труда те, без да искат, ни бяха най-добрите учители. Всички те работеха. Работеха и играеха. Запомнил съм много случаи, когато идваха на мач направо от нивата. И играеха, сякаш не са работили цял ден, без намеси за преумора или неразположение.

През 1942 г., ръководейки се от Кубратовите закони, двата отбора се обединиха в един.

Посрещнах първия ден на свободата — 9. IX. 1944 г. като ученик в прогимназията. В топлите септемврийски дни по часове стояхме на гарата. Посрещахме и изпращахме съветските военни ешелони. За втори път руските богатири носеха свобода и щастие на народа ни.

Деветосептемврийската победа даде простор и криле на народа. Революционният плам, обхванал всички, сочеше непознати дотогава върхове във всички области. Народът ни започна строителството на новия живот, чертан от партията. Междувремен-

но спортната треска отново беше обхванала павликенци с още по-голяма сила. Бях вече гимназист и още в първия гимназиален клас ме включиха в училищния отбор. Участвувах и в юношеския отбор на дружеството, който се сформираше за първи път в града. Тъй като бях дребен на ръст и физически slab, ме поставяха да играя като ляво крило. От дружеството ми осигуряваха купони за продукти като за тежкофизически работник, но и това не помагаше. Не ми вървеше с изграждането на физическите данни.

Грижите към физкултурниците от ден на ден ставаха все по-големи и осезателни. Почти не се чувствуваше липса на екипи и съоръжения. Имахме всичко за тренировки и състезания. В най-хубавата част на града — Парка, — където беше едното от старите игрища, бяха направени съблекални с бани и други спомагателни помещения. Започна строителство и на градски стадион. През този период за първи път mi направиха футболни обувки, и то по мярка. И сега още си спомням за тях като за стар и верен приятел. Бяха тъмновишневи на цвят. Бръзките (фитили от газена лампа) контрастираха с белотата си. Винаги бяха чисти и лъснати. Държах си ги у дома; не исках други да играят с тях, защото можеха да се деформират, а на мене ми стояха като излети. Не ми провървя с фланелките. Всичките mi бяха големи и когато играех, моята я закопчаваха отзад с безопасна игла, за да не се свлече на кръста ми. Не можах да свикна и с „бетонирането“ на краката. Специалните предпазни кори mi тежаха и пречеха. А Ганчо Панов mi слагаше кори и отпред, и отзад на краката. Какво ли не правех и не хитрувах да ги изхвърля, но без тях не ме пускаха да играя. Едва когато се почувствувах титуляр в първия отбор, заиграх без кори. Това беше основна моя грешка, която не поправих до края на активната си спортна дейност. Грешка, защото във всеки мач получавах контузии, които корите биха предпазили.

Мачовете на юношеския отбор се следяха с не по-малък интерес от тези на големите. След няколко добри и успешни мача трябваше да играем с юношите на „Славия“ — София. За „по-сигурно“ в нашия отбор беше включен един по-възрастен от нас футболист. По една щастлива случайност не го разкриха при проверката. Неговото участие в отбора не даде очаквания резултат. В редовното време не можахме да изльчим победител и в продълженията отстъпихме на по-обиграните и тактически по-хитри слависти. Загубихме мача, но показахме на нашите съграждани, че в Павликени расте достойна смяна на изморените вече футболни герои. Футболна смяна, която даде десетина състезатели на дружествата в по-големите градове и попълни сполучливо и местния отбор. С болка трябва да отбележа, че в

сегашния отбор на Павликени играе само един павликенец. Къде останаха футболните традиции? Не се ли раждат вече футболисти в Павликени?

След тези мачове започнах да тренирам в първия отбор. Треньор все още нямахме и тренировките водеха по-възрастните и по-опитни футболисти. Живеех с чувството и желанието за участие в големи мачове, когато получих неприятна изненада. По-скоро то беше съкрушителен удар. На една от тренировките един от ръководителите на дружеството заяви: „Това слабо и хилаво момче няма да играе в първия отбор, докато не порасне! Засега да играе с децата!“

Че бях дребен и слаб, беше вярно, но бях само на 15 години. Разплаках се и си отидох у дома зашеметен. А така много ми се играеше футбол с големите. Няколко дни не ходих на игрището и избягвах местата, където се събираха приятелите от отбора. Но те не ме изоставиха. Намериха ме и от разговора разбрах, че мнението на по-възрастните футболисти надделяло над онези, които искаха футболисти с аполонова физика. Засрамих се от моето поведение на дезертьор. Впрочем бях почувствуваал не за първи път любовта, с която ме бяха обградили в града. Отново се включих в тренировките, но в мачове за първенство не ме предвиждаха. Играх в няколко приятелски срещи. Как съм играл, не помня, защото страшно много се вълнувах и преставаах. И критика не отправяха към мене. Усмихнатите и окурожителни погледи, които срещах, ми подсказваха нещо хубаво. „Старейшините“ в отбора Ганчо и Фацето бащински изразяваха своето отношение с думите: „Кирца, всичко е наред, само не бързай!“

През лятото ме пратиха на ученически лагер във Варна. За първи път виждах морето. От всички задължителни игри и занимания най-много обичах гребането. Толкова беше хубаво, че не усетих кога мина времето. През зимата и пролетта като че ли стана чудо. Изведнъж пораснах. Просто съзмъкнах. Вече не се строяваах с последните в класа, а в първата редица.

От тази година — 1948 г. — фактически започна и моят активен спортен живот. Участвах редовно в мачовете на първия отбор. Тъй като играех добре с глава и бях достатъчно висок, поставяха ме дясна свръзка или централен нападател. Тогава дори и не предполагах, че футболът ще окаже такова голямо влияние в моя живот. Не съм и помислял дори, че ще трябва да напусна Павликени и да играя в създаващия се армейски отбор. Нямах и отношение към софийските отбори. Живо следях развитието на републиканското първенство, но единствено обичах моето дружество и само то имаше смисъл за мене.

Още в началото разбрах, че не е леко да си футболист, макар че не се замислях дълбоко върху всичко. Изискванията, на товарванията и отговорността бяха големи. За мене, 16-годишният юноша, тогава съществуваха две основни задачи: училището и футболът. Така ги разбирах, така ги решавах. Без да имам никакви предварителни планове за синхронизация, успявах да ги решавам така, че едната да не пречи на другата. На монте преподаватели в гимназията не давах повод да мислят, че футболът ще ми пречи да се уча добре. Когато се налагаше да отсъствуваам от занятия, бързо успявах да наваксам загубеното. Само с учителя по български език изпаднахме в противоречие, без да има причина за това. „Трябва да избереш едно от двете — ми казваше той — училището или футбола.“ — „Идвете“ — бързо отговаряах аз. Своето отношение към футбола и към мене той пренесе в учебния процес. Не ме вдигаше на урок през целия срок и непрекъснато ме държеше в напрежение. Чак в края на учебната година му доказах, че добрият футболист може да бъде и добър ученик.

През тази година имахме вече и треньор. Изтъкнатият и опитен наш състезател Иван Гешев или, както ние си го наричахме, Фацето, завърши школата за треньори, организирана от унгареца Хайду Бачи в София. Името на Хайду Бачи е свързано и с няколко големи победи на Българския национален отбор по това време. Дълги години след това Фацето продължаваше по „съвместителство“ да бъде и състезател, и треньор на отбора. Сега нашите тренировки се различаваха коренно от предишните. Внесе се методика, целенасоченост и разнообразие. Запознахме се вече и с тактически постановки — наши и на противниците. Фацето отвори пред мене широко вратите на големия футбол. Под негово ръководство бързо крачех напред. Всеки мач предлагаеш нови и нови за мене положения. Трябваше мигновено да реагирам, да решавам и действувам. Не винаги избирах най-правилното решение, но при повторяне на игровото положение знаех какво да правя. Не се страхувах, че може да сгреша. Към мене все още бяха много снизходителни. Осъзнавах и голямото значение на изпълнението на елементите от футболната терминология: прав удар, фалцов удар, игра в зона, пътно покритие, бързина, старт — неща, които съм гледал и изпълнявал, без да внимавах задълбочено в същността им. Вземах под внимание коварността на фалцовия удар, чувствувах преднината от едни гърди пред противника, предимството на резкия старт. Обяснявах си вече защо нашите футболисти предпочитаха да играят с тежка топка. Ударът в голя с такава топка от средно и далечно разстояние беше убийствен. Стрелбата от тези разстояния беше специа-

литет на павликенци и аз трябаше да я усвоявам до съвършенство. Като нападател съвсем ясно разбирах задачата си: отбелляването на гол, което не се постигаше лесно. Предимството беше на страната на противниката защото. За да постигна успех, трябаше да бъда по-бърз, по-твърд, да скакам по-високо във въздушните двубои, ударът ми да бъде по-силен и точен. Тези елементи усвоявахме дълго време в тренировките. За хората, които идваха да наблюдават тренировките ни, а те бяха много, може би това е изглеждало скучно и безинтересно. Те не изпитваха удовлетворението от сполучливото изпълнение на тези трудни в първите моменти прийоми, не чувствуваха необходимостта от прилагането им в решаващите моменти от играта. За нас това беше необходимост и се искаше много труд и воля за пълното им усвояване.

Следващата 1949 г. трябаше коренно да се преустроивам като състезател. Централният ни защитник беше повикан в казармата и треньорът спря избора си за негов заместник на мене. Съмнявах се, че ще мога да играя сполучливо на този пост. Изискваха се данни за защитник, каквото считах, че нямам. И най-важното, силно желаех да бъда нападател, а не защитник. Все пак безропотно се подчиних на волята на треньора и не събрах. Първите мачове на новия пост mi дадоха известен оптимизъм. Беше mi много по-лесно. Предимствата бяха вече на моя страна. Трябаше да преодоляват мене, а не аз противника. За сметка на това с голяма сила чувствувах отговорността като последен играч в защитата. Всяка моя грешка струваше скъпо на отбора. Трябаше да играя сигурно, без рискове и ефекти, разумно. Покъсно се наложи да съблека и тази фланелка и да облека нова, с нов номер 2 на гърба и е нова емблема на гърдите.

Като централен защитник на „Червено знаме“ — Павликени, играех срещу нападатели, предимно от провинциалните отбори, много от които по-късно преминаха в елитните софийски дружества. Всеки имаше свой стил, свои характерни особености, което правеше играта срещу тях интересна и трудна. Един от тях беше Георги Димитров. Гошо играеше по това време във ВМС — Варна. Няколко години по-късно обстоятелствата ни събраха в голямото семейство на ЦДНА и спортното приятелство се превърна в искрено другарство. Нашето запознанство започна необичайно. С ВМС трябаше да играем в кратък срок два мача за първенството. Първият се състоя в Павликени. Добре си спомням как посрещнахме моряците на павликенската гара. Гошо беше облечен във форма на курсант от Военноморското училище. Напет, строен, стори mi се с малко повишено самочувствие на състезател от по-голям град. Гледах го от едно по-

тулено място на перона и вече „го слагах на мярника“. Стараех се по външните му особености и държане да го оценя като противник на терена. Макар че и той правеше първите крачки във футбола, вече се ползваше с името на голмайстор. Твърдо разбрах, че двубоят с него ще бъде труден. Не се уплаших. Напротив. Високото самочувствие на противниците ме мобилизираше и повишаваше спортната mi злоба.

Мачът мина много оспорвано, изобщо в Павликени не се играеше леко. В това отношение павликенци не бяхме гостоприемни. Двубоят с Гошо преминаваше с променлив успех и за двама ни. При едно положение, при което топката беше центрирана към нашата врата на височина на гърдите, той се наведе ниско, за да нанесе удар с глава. Бях застанал малко встрани от него, в неудобна за мене позиция. Скочих, дигнал крак по-високо от позволеното, и заедно с топката закачих главата му. Той падна на тревата, а аз, малко изплашен, виновно застанах до него. Обърна си главата към мене, погледна ме възмутено и енергично стана, като се държеше с ръка за тила. Като си махна ръката, видях дълга, дълбока бразда зад ухото, която обилио кърваше. Когато и той разбра каква е раната, промърмори нещо на себе си и повика лекаря да му окаже помощ. Нищо повече не каза, не ме и погледна дори. Изненада ме в неговото поведение това, че не реагира войнствено, реваншистки. Гошо продължи да играе, като избягваше директните двубои, но до края на мача бях готов да посрещна всяка изненада от негова страна.

След две седмици ние гостувахме във Варна. Пак застанахме един срещу друг. Не бях забравил случая в Павликени, но трябаше да се съобразявам повече с това, че ние бяхме отбраняващи се отбор и имах много работа. Не бяха минали и 20 минути от началото на играта и в един въздушен двубой с Гошо усетих силен удар с лакът в дясната вежда. Нещо топло ме обля край веждата. Опипах мястото с ръка и когато погледнах длънта си, видях я цялата в кръв — дясната mi вежда беше сцепена. В следващия миг погледите ни се срещнаха. Разбрахме се отлично. Дума не си казахме. Подаде mi ръка, която стиснах без колебание. Сложиха mi бяла чалма на главата и така продължих да играя. Повече нищо особено не се случи с изключение на това, че беше сложено началото на приятелството ни.

С превързана глава се прибрах в Павликени. Тук се случи нещо, което запомних завинаги. Най-неочаквано на гарата mi посрещна баща mi. Той беше строг и твърд човек. Изтръгнах при мисълта, че може да mi забрани да играя повече футбол. Поздравих плахо и внимателно търсех да доловя неговото отношение към моята контузия. Той ме прегърна някак раз-

нежено през рамото и с много спокоен глас ми каза: „Да тръгваме! Ти иди най-напред у чично си и ме чакай там! Аз ще отида да подгответ майка ти и след това ще дойда да те взема.“ Това значеше, че баща ми не ме смяташе вече за малко момченце, а за мъж-боец. Доплака ми се от радост и гордост, но не се издадох. Нали истинските бойци не хленчат! От този момент у дома нещата малко се измениха. Дотогава аз споделях моето участие във футбола само с мама и смятах, че татко знае много малко. Изведнък разбрах колко наивно момче съм бил. Та той е бил в течение на всичко и нарочно ме е оставил сам да преодолявам трудностите, които срещах. Оставил ме е да се калявам и възмъжавам сам в моята среда. Сега чак е решил, че трябва да се намеси, и то за да не поднасям на майка си неприятни изненади като тази с бялата чалма. Наистина, трябваше да се щадят чувствата на мама. По-късно тя идва един-единствен път на мач, в който аз играех, и за нещастие пак получих контузия. Не могла да издържи напрежението на играта и напуснала преди края на мача. Повече тя не стъпи на стадионите. Чакаше ме при завръщането ми и ми задаваше само един въпрос: „Здрав ли си!“ Никога не ме питаше дали сме спечелили или загубили. Такова е майчиното сърце! Това, което за мене беше най-важното — победата, — за нея беше последното, което имаше значение. С всеки изминат мач все по-твърдо се установяваха на поста централен защитник. По-големите отбори, с които играехме, прилагаха различни варианти на игра: изтеглен централен нападател, централен нападател — таран, изтеглено крило и др. Ние трябваше да противодействуваме гъвкаво и разумно. Не винаги успявахме, но в тези сблъсъци отборът растеше и заедно с него и състезателите му. Свикнах да играя с плътно играещия напред централен нападател на противника, който непрекъснато ме държеше в напрежение дори само с присъствието си. Свикнах и да гледам зоната пред мене празна и да покривам евентуалните пробиви в нашата защита. Тези тактически постановки пораждаха оживени коментарии вечер, когато се събирахме пред клуба на дружеството. Те бяха зрели разисквания по показаното от отбора, по това, как е трябвало да играем. Освен всички футболисти неизменно присъствуваха и голем брой „специалисти“ и „познавачи“ на футбола. По същество това беше разбор на игриания мач и план за следващата среща, в който участваха всички, които обичаха футбола в Павликени.

По това време трябваше да отделям по-голямо внимание и на училището, защото през пролетта на 1950 год. бях абитуриент, а училищната програма беше претрупана и крайно напрежната. Въпреки това се стараех да не отсъствувам от тренировки и от

мачове. Чувствувах, че на мене се разчита вече много и нямах морално право да не отговоря на доверието и любовта на моите съграждани. Наред с това ме вълнуваше и друг много важен въпрос: какво ще правя, след като завърши гимназия? Обичах много футбола, но виждах, че не е професия. Не можеше и не трябваше да се разчита само на него. Нужно беше да придобия професия, на която да се опра в живота, на която да отдам силите си. Имах силно желание да продължа да уча. Дипломата ми даваше надежди, че ще мога да вляза в някое висше учебно заведение, но на първо време за това нямахме възможност. Оставаше единственото решение: да постъпя някъде на работа, докато вляза в казармата, и след това да мисля за нещо повече. Така и стана.

Един ден в клуба се получи писмо, с което ме викаха на лагер-школа с „Б“ националния отбор за предстоящата му среща с „Б“ отбора на Унгария. В началото не повярвах. Помислих, че е никаква шега, каквито павликенци често обичаха да си правят. Чувствувах, че все още нищо не бях показал на по-известните терени в страната. Два-три мача бяхме играли в София и всички останали в провинцията. Мислех, че националните състезатели се раждат само в столицата, в големите футболни отбори. После дойде треньорът ми Гешев, усмихна се и ми каза: „Кирца, ще си вземеш екип за тренировка, обувките и довечера ще заминеш! Искай да ти дадат нов екип, няма да се излагаме в София.“

В столицата пристигнах с най-официалния си костюм: ученическата униформа. Друг нямах. Фуражката, разбира се, остана у дома на тавана завинаги. Още с пристигането разбрах, че съм повикан не толкова да играя, колкото да се уверят в приказките на някой специалист, че в Павликени има един централен защитник, но е още твърде млад, за да се разчита на него. След като се уверих, че не влизам в сметките, се освободих от всякакво напрежение. Не ме вълнуваше въпросът дали ще играя. Само чаках с нетърпение неделата — щях да наблюдавам за първи път международен мач. В тренировките участвувах най-старателно и на традиционната контролна среща между първия и втория състав ме включиха през последните двадесет минути в игра. Застанах в центъра на защитата на втория състав. Централен нападател на първия отбор играеше Трендафилов, състезател, който успешно дебютираше по това време в националния отбор. В един момент топката, движейки се полувисоко, летеше от дълбочина към нашата врата. Трендафилов беше с гръб към мене и позицията, която беше зает, не му даваше възможност да предприеме нещо по-опасно. Все пак той скочи и с движение на гла-

вата назад искаше да прехвърли топката зад мене. В този миг скочих и аз, за да го изпреваря и да посрещна топката с глава, но вместо топката го ударих с челото по тила. Малка струйка кръв потече по главата му. Той се обръна към мене и тихично каза: „Полека бе, малкия. По- внимателно!“ Тези думи бяха по- силни и от болката, която и аз почувствувах на челото. Всичко бих предпочел, но не и тези думи. Сякаш потънах в земята. Не можех да си прости, че още при първото ми идване в средата на най- добрите български футболисти допуснах такова нарушение, макар и неволно. Все пак бях длъжен да го пазя, него — централния нападател на националния ни отбор.

„Б“ отборът замина за Унгария, а мене ме оставиха да гледам „първите“ в София. За първи път гледах прочутите унгарски майстори. За първи път гледах и нашите Манолов, Миланов, Божков. И в най- смелите си мечти не можех да допусна, че след година-две ще се нареддам в средата на стадиона заедно с тях. В Павликени надълго и нашироко споделях впечатленията си от мача, от състезателите, но случая с Трендafilov премълчах. Срамувах се.

В този период на сериозни размисли за бъдещето в Павликени идваха „менажерите“ на няколко дружества, които искаха да ме привлекат към техните отбори. Не се решавах да поема никакви задължения. Страхувах се от неизвестността, страхувах се да се откъсна от средата, в която бях израснал. Все пак под натиска на някои приятели приех предложението на софийските железнничари да отида при тях. Със свито сърце и стаена болка се качих на влака за София. Условията, които ми представяха локомотивци, бяха много съблазнителни, на пръв поглед много привлекателни, но липсваше най- важното: топлотата, любовта. Чувствувах се като разменена вещ, което ми тежеше много. Вярно е, че аз нямах основание да търся нещо повече, пък и не ми и трябваше в момента. Имах нужда само от топло, искрено отношение, което не почувствувах. Вечерта ме заведоха в една стая, пълна с архивни документи и цялата потънала в прах. Някъде в единия ъгъл имаше легло. „Спи сега тук, а по-нататък ще уредим някак въпроса!“ Пълното разочарование дойде, когато останах съвсем сам. Обхвана ме ужасна мъка по- близките и приятелите. Грабнах си куфарчето и на сутринта осъмнах в Павликени. Няколко дни чаках да ме потърсят и да ми искат отговорност. Никой не се обади. Успокоих се. Не им е било на локомотивци до мене. Не им трябвах такъв.

До отиването ми в казармата имаше още близо година. Бях в голямо раздвоение. От една страна, исках по- скоро да уредя бъдещето си с някаква по- конкретна квалификация, а от друга,

страна не ми се напускаха отборът и градът. В това време част от моите приятели бяха вече в армията и играеха в различни армейски отбори. С някои от тях си пишехме редовно. Може би това, което те споделяха с мене, стана причина да взема моето решение: да подам молба до военното окръжие да вляза в редовете на народната армия една година преди набора си. Ако бъде удовлетворена молбата ми, ще се уволня една година по-рано, а вероятно през време на службата ще има възможност да се съберем с някои от приятелите и ще ни бъде по-леко. Не мина много време и получих повиквателна заповед да се явя в началото на август 1951 г. в едно поделение на ВВС в София. В началото се уплаших малко. Но връщане назад нямаше. Пътят беше ясен — най-напред в казармата. Моите родители видимо бяха доволни от такова решение на нещата. Тренъорът ми Гешев също одобряваше постъпката ми. Нещо повече, сега, като преценявам отношението му, виждам, че той умишлено ме е насочвал към армията. Много пъти ми говореше за условията за спортуване, за средата, в която отивах, за футболистите от представителния армейски отбор ЦДНВ. Тогава не можех да свържа имената на известните вече футболисти с това, че аз отивам в казармата, но когато един ден той и баща ми ме запознаха на една тренировка със служител на ЦДНВ, дошъл „на гости“ в Павликени, разбрах истината. На мене казаха само това, че на 3 август с повиквателната заповед да бъда в градинката пред ЦДНВ в София. Вечерта баща ми закъсня малко. Бях си легнал вече, но чух как той тихично обясняваше на мама: „Кирчо ще го вземат във военния отбор в София. Хубавото е това, че след като завърши службата си, ще има възможност да запише нещо и да учи, ако има желание и успее да издържи приемните изпити. Аз вярвам, че ще успее, защото средата там е много здрава и дисциплината е воинишка. На него това му е нужно сега.“

На определената дата бях в градинката пред ЦДНВ. Там вече ме чакаше Манолов. Познах го, защото го бях виждал на мача с Унгария. Изненадах се, че и той ме позна. Хвана ме под ръка и ме поведе към канцеларията на клуба. По краткия път дотам той се заинтересува за нашия отбор в Павликени, как съм пътувал, имам ли приятели в София. Отговарях му смутено с по една дума. Вървяхме, а той продължаваше да ме държи под ръка. И сега още чувствувам силната му десница, на която можеше да се облегне човек. Това беше първото му отношение към мене, на което той не изневери никога. Много години го чувствувах в лявата си страна здрав, непоклатим, истински мъж.

В канцеларията ме посрещна капитан Александър Николов (сега полковник, гл. редактор на в-к „Народна армия“).

Взе повиквателната ми заповед и ме покани да седна. Говорихме дълго. По-точно той ме питаше, а аз отговарях. Интересуваше се от всичко: как съм започнал да играя, как съм завършил гимназията, как е отборът на Павликени, искам ли да уча и още много, много. С нетърпение чаках да ми каже къде и как да служа. Много ме вълнуващие този въпрос, но той не каза нищо. Едва на края на разговора ми нареди: „Сега ще си отидеш в Павликени, имате да играете още няколко мача, ще ги изиграеш и на 10 септември ще бъдеш тук! Имай пред вид, че от 10 септември си член на нашия клуб ЦДНВ.“ Излязох от канцеларията радостен и щастлив. Бях почувствуval реда, дисциплината и човешкото отношение и моето голямо задължение в това отношение.

Изиграх останалите мачове с „Червено знаме“ — Павликени, с отбора, който ми даде всичко, за да тръгна по пътя на голямия футбол. Това бяха последните ми мачове с жълтата фланелка на павлиkenския отбор, с хората, които ме научиха на футболната азбука, на другарство, на трудолюбие, на човечност. Вам, павлиkenци, дълбок поклон! Благодаря ви от сърце!

В армейска среда

Пристигането ми съвпадна с предстоящо излизане в чужбина. ЦДНВ трябваше да участва в един турнир на представителните отбори на братските армии. Първата му част трябваше да се състои в Унгария, а втората — в Чехословакия. При това положение подготовката на футболистите беше подчинена на този турнир, а усилията на треньора Милев основателно бяха съсредоточени върху основните състезатели, върху обиграването на състава. Ние, резервите, а аз не знаех и каква резерва съм, бяхме оставени, така да се каже, на самоподготовка. Поради напрегнатата програма не успях даже и да се запозная с всички футболисти, а те бяха: Геренски и Кекеманов — вратари; Насев, Цветков, Манолов, Енишайнов — защитници; Божков, Стоянов, Чакмаков — полузащитници; Д. Миланов, Стефанов, Янков, Панайотов, Михайлов, Русев, Василев и А. Миланов — нападатели. Гледах със страхопочитание известните вече футболисти и се стараех да бъда малко по-далеч от тях. Пък и на тях не им беше до мене, малкия провинциалист. Те си имаха и други грижи около заминаването — не само спортни. Бързо се сприятелих с Енишайнов, П. Михайлов и А. Миланов, които бяха войници като мене, и с Кекеманов и Янков. Всички ние живеехме в хотела на ЦДНВ и може би това помагаше да се установят по-близки отношения. И все пак в лицето на Енишайнов и Михайлов намерих прия-

тели, с които можех да споделя всичко и на които да се опра. В последствие дружбата така ни свърза, че в отбора ни наричаха: Петък, Събота и Неделя. Софиянци се държаха малко по-сдържано.

Излизането от страната вълнуваше и мене. Та това щеше да бъде първото ми излизане от България. За Унгария и Чехословакия имах смътна представа от това, което бях чел от книгите и бях слушал за тези страни, и с особен трепет очаквах момента на тръгването. За никакво участие в мачовете там много-много не мислех. Отношението към мене ми подсказваше, че няма да играя на този турнир. Та аз не бях взел участие в нито една ансамблова тренировка. Как и къде можех да играя! И все пак грижливо си подредих екипа и прегледах обувките. За всеки случай.

В Унгария нашият отбор игра два мача с много силните и известни военни отбори: „АТК“ (Прага) и „Хонвейд“ (Будапеща). Особено респектираше унгарският „Хонвейд“. В неговия състав играеха световно известните: Грошич, Лорант, Божик, Будай, Кошиш, Пушкаш. Тези имена сами говорят за класата на унгарците и правят излишни всякакви коментарии.

Гледах от пейката на резервите и двата мача. Гледах и се чувствувах горд, че на гърдите си носех емблемата на ЦДНВ, защото и в двата мача нашите играеха като равен с равен. Големите имена мобилизираха всички морални и физически сили, а в моите другари те бяха в изобилие. Пофизическа подготовка и техническо майсторство те не отстъпваха нито на чехословациите, нито на унгарците. Дори по някои морални показатели като че ли ги превъзхождаха значително. И все пак в играта нещо куцаше, нещо липсваше на отбора. Сега мога да го кажа: липсваше международна рутина, липсваше опит, рационалност. А колко различно играеха чехословациите и унгарците. Нашите успешно се справиха с късите, точни подавания на чехословациите, на бързите, внезапни и изпълнени с голямо техническо умение атаки на унгарците не издържаха. По-добрата ни физическа подготовка беше недостатъчна. Резултатите бяха логичен завършек на игрите: 2:2 с „АТК“ и 1:3 с „Хонвейд“. Силно впечатление ми направи драматичният двубой Г. Стоянов — Кошиш. На голямото майсторство на унгареца Гацо противопоставяше своята неизчерпаема енергия, воля и твърдост. Гонеше го по целия терен като сянка и в повечето случаи се справяше с него, но един път Кошиш ни накара да наведем глави. В един двубой Гацо хвана с ръка ръкава на Кошиш и го откъсна. Шегобийците веднаха започнаха да подхвърлят: „Гацо, „Хонвейд“ е отправил молба до клуба да заплатиш фланелката на Кошиш или да я зашиеш.“ Гацосе усмихваше заразително и казваше: „В Чехия да си носи три фланелки.“

В Чехословакия заедно с нас „АТК“ и „Хонвейд“ участваха и китайският военен отбор „Бай“. Първият мач беше с „АТК“. Този път въпреки доминантното — 3:1 за ЦДНВ. Напълно заслужена победа! След това идваше ред на китайците. Един ден преди мача Милев ме попита: „Ти си играл в Павликени нападател, нали?“ — „Да“ — отвърнах аз. Дори не се измислих над този въпрос на Милев; аз продължавах да водя характерния за резервите живот: добър апетит, хубав и здрав сън, слаб интерес към разборите. Ето защо, когато сутринта в деня на мача на събирането, посветено на срещата с китайците, чух Милев да казва „Ракаров“, се стреснах. Дори не разбрах какъв ще играя, защото не внимавах. Попитах Енишайнов: „Какъв ще играя?“ — „Дясната свръзка“ — каза ми той. Това пък най-малко очаквах — нападател. Сега вече дадох ухо на това, което се говореше. С цел да даде възможност на тези, които постоянно играеха, да си отпочинат и наберат сили за последния мач с унгарците Милев водеше няколко основни играчи и включваше резерви. Логично и правилно. Яд ме беше, че не можах да се сетя за това по-рано. По-късно по-отрано узнавахме от кой състезатели ще бъде съставен отборът, защото Милев в хотелите, където почивахме, слагаше в едни стапи тези, които ще играят, а в други онези, които няма да играят. Е, някога, зада държи в готовност всички, той изменяше на принципа си, но тогава в Бърно случаят не беше такъв. Още на разбора ме обхвана напрежението. На обяд не можах да обядвам. Мислех постоянно за мача. Съмнявах се, че ще мога да играя успешно нападател. Нали през последните три години играех централен защитник. Не споделих това с Милев от страх да не бъда сменен с друг, а така много ми се играеше.

Десетина минути преди началото излязохме да загряваме. Натоварих се малко повече, за да преодолея тъка наречената „кризисна точка“ още при загряването. Изобщо настройвах се така, че през време на мача да бъда в най-добро състояние. За съжаление това се оказа съвсем недостатъчно. А в това време китайците един по един слизаха от рейса и като ни гледаха какво правим, се опитваха, подражавайки ни, да направят своето загряване. Загледах се в тях — исках да добия и зрителна представа за нашия противник. Движенятията им ми се сториха много нешлифовани, почти неестествени. В един ъгъл на игрището една групичка от тях така си въртяха ходилата на краката в земята, сякаш искаха да пробият отвор в нея. „Ясно е — помислих си аз, — зле са.“ Това впечатление намали донякъде напрежението и вълнението у мене. И не се излъгах в техните възможности. Със започването на мача разбрах, че китайците наистина не са от нашата категория. Но както изглежда, по-голямата част от нас

бяха подцененили противника или пък бяха надцененили своите възможности, защото от играта на този ЦДНВ, който прегази категорично „АТК“, нямаше и помен. Изобилствуваха елементарни грешки особено в нападението. Не можахме да проведем дори една смислена атака. Как съм играл, не помня, защото така се бях увлякъл в играта, че тичах и се явявах, където трябва и където не трябва. Това правеше играта още по-хаотична. Изведенъж гледам до мене вдясно Миланов. Та нали той не играеше. Погледнах към групата на нашите и видях П. Михайлов да събува обувките си. Кога беше станала смяната, не бях разбрал. Тъкмо тогава след груба грешка на нашата защита китайците отбелязаха гол. Радостта им беше неописуема. Скачаха, прегръщаха се. На няколко места по терена се затъркаляха кълба от хора. Мина не малко време, докато започнем играта от центъра. Разнесе се сигналът, с който Милев ни викаше. Погледнах към него. Той ми правеше знаци с ръце да отида към него. Помислих, че трябва да играя пък към страничната линия и пак се затичах, но сигналът се повтори. Сега вече видях, че Божков загрява. Значи, щях да бъда сменен. Излязох от терена и седнах до Пешко, малко далеч от групата. Нямаше какво да говорим. Полувремето завърши при резултат 1:0 за „Бай“. През почивката не отидох при отбора и не знам Милев какво е правил, но когато състезателите излизаха отново на игрището, сякаш бяха попарени. Имало е голямо газене! Сега вече механизъмът се завъртя. Когато течеше 90-та минута, резултатът беше вече 9:1 за нас. Това беше друго. Обаче въпреки победата настроението ми не беше добро. Чувствувах се много виновен за играта през първото полувреме.

Този мач с китайския военен отбор беше мой дебют в отбора на ЦДНВ и първата ми международна среща. Несолучлив дебют. Лош старт. Хоризонтите пред мене станаха мрачни и не обещаваха нищо хубаво.

Последният мач с „Хонвейд“ беше един истински двубой между достойни противници. След едно полувреме без голове и което въпреки това напълно задоволи препълнения стадион в Прага, през второто полувреме унгарците поведоха. Последва силен натиск на нашите и последователно Божков и Миланов промениха резултата на 2:1 за нас. Една пресилена дузпа доведе до 2:2. Сега играта стана гореща, напрегната, драматична. Напрегнато беше и на пейката зад нашата врата, където бяхме седнали резервите, треньорът и водачът на отбора. Водачът на отбора А. Николов сновеше от единия до другия край на мрежата зад вратата и всеки път, когато топката идваше към нашата врата, викаше: „Геренски, идат!“ Не знам какво му е било на Геренски

тогава, но никак не беше лесно да си на вратата срещу унгарците. Оставаха няколко минути, когато топката беше изстреляна някъде пред нашето наказателно поле. Геренски излезе, но със закъснение, нерешително. Будай го изпревари, прехвърли го и 3:2 за „Хонвейд“. Макар и с почетна загуба от „Хонвейд“, не бяхме доволни. Равният резултат най-подхождаше на играта. Струва ми се, че и унгарците биха били доволни от него, но в играта винаги има и шанс.

След завръщането си в България нашият отбор отново се включи в „маратона“ на републиканското първенство. Мачовете, които оставаха до края, бяха изиграни с много голяма увереност и майсторство. Естествено и резултатът беше налице: спечелване на републиканското първенство по най-категоричен начин. Головата разлика 62:7 сама говори най-красноречиво за това. Купата на Съветската армия бе спечелена по същия убедителен начин. Това бе първият двоен успех на футболния отбор при ЦДНВ: спечелване републиканското първенство и купата на Съветската армия. Но за извоюването на този успех аз нямах дял. Основният състав, който Милев предпочиташе да противопоставя на своите противници, беше Кекеманов, Цветков, Манолов, Енишев, Божков, Стоянов, Миланов, Янков, Панайотов, Василев, Стефанов. Освен тях не малко участие вземаха и Геренски, Насев, А. Миланов, П. Михайлов. Единствено аз не играх в нито един мач. Изглежда, беше рано опче.

След приключване на републиканското първенство и турнира за купата на Съветската армия нашият отбор има възможност да покаже порасналата си класа в международните срещи и пред софийската публика. Казвам софийска, а не собствена публика, защото тогава ЦДНВ нямаше толкова привърженици в София, те бяха малко. Хората идваха да гледат ЦДНВ, защото само той можеше да предизвика приятни вълнения и емоции и у тези, които не бяха негови привърженици. Последователно противници бяха „Шахтьор“ (СССР) и „Фламура Рошие“ (Румъния). Изтъкнати и известни отбори с много национални състезатели. И двата отбора играха у нас по няколко срещи, но само ЦДНВ постигна успех срещу тях: 0:0 срещу „Шахтьор“ и 2:1 срещу „Фламура Рошие“. Радващо ни не само резултатът, а и това, че нашият отбор показва зряла игра и с успех навлизаше на международната аrena. Полагаше се основата на бъдещите големи международни футболни успехи. Кои бяха факторите, които обуславяха този голям напредък, осъществен от ЦДНВ в продължение само на една година? (През 1950 г. ЦДНВ беше на четвърто място в крайното класиране на републиканското първенство). За първи път се слагаше научност в подготовката на отбора, за първи път още

през зимата започваща подготовката на отбора по строго начертан план. И като имаме пред вид „материала“, с който разполагаше ЦДНВ, резултатът дойде бързо, дори малко неочеквано.

От Павликени ми предложиха да покая ЦДНВ за една среща. Никакви сериозни срещи не предстояха и Милев, който имаше стари приятели там, се съгласи, без да се поставят материалини условия. Ще ми се да вярвам, че „чичето“ (така наричаха Милев), който бащински се отнасяше към всички, искаше и на мене да създаде малко радост.

В Павликени отдохме всички, целият отбор. Като разбраха, че ЦДНВ идва в пълен състав и без никакви условия, павликенци казаха: „Не може така, нашите любимици трябва да си отидат доволни оттук.“ Цяла сутрин притичах от къщите, където ме викаха, до хотела и носех я пуйка, я кокошка, я дамаджана с вино (но това скрито). Не остана нито един състезател без подарък. На мача публиката беше повече от жителите на Павликени. Аз играх пак нападател от ЦДНВ, но само 10 минути. Обстановката не ми позволи повече (публиката викаше бясно против мене) и сам напуснах. Резултат 2:0 за „Червено знаме!“ Отпускането след тежките международни срещи и подценяването на павликенци доведе до логична загуба. По-късно Милев сподели с мене: „Много ме газиха за тази загуба в клуба.“ ЦДНВ загуби мача, но спечели голям брой привърженици и искрени приятели в Павликени.

В края на 1951 г. в чест на рождения ден на Сталин беше организиран турнир на софийските отбори. Това беше едно малко републиканско първенство, защото софийските отбори бяха елитът на българския футбол. Мачовете се играеха на игрище „Юнак“. Теренът беше покрит със сгuria и когато валеше дъжд, заприличаваше на блато — почти целият се покриваше с вода. На места ставаше кал, от която трудно можеше да се извади топката. При сухо време, макар че се поливаше с вода от автомобил-цистерна, с който миеха улициите, прахолякът беше нетърпим. Често пъти калта се покриваше с нова сгuria и отпадъци и тогава по терена можеха да се видят всякакви зеленчуци в сувор вид. Публиката сядаше непосредствено до стражничните линии и не бяха редки случаите, когато състезателите влизаха в разговор със запалянковците. А един от тях беше зачакил с чадъра си крака на Янков при изпълнение на ъглов удар и не му даваше да ритне топката. Представете си пък какво ставаше, когато някой състезател паднеше или се хълзняше по този „шмиргел“. И тъкмо там се ковеше тогава майсторството във футбола у нас. Там се провеждаха срещите с много чуждестранни отбори: на този „шмиргел“ до известна степен се разчиташе. По-

ради контузия в първите два мача Манолов не взе участие и на негово място играх аз. Тук вече ми беше по-лесно. Пък и партньорите ми в защитата бяха недруги, а онези, които за един сезон допуснаха само седем гола: Божков, Стоянов, Цветков, Енишайнов. Макар и по-трудно, тъй като калта заличи нашето техническо преимущество, справихме се и със „Строител“, и с „Локомотив“. На третия мач със софийския „Червено знаме“ Милев ме поставил десен защитник. Трудно ми беше: сякаш страничната линия ми пречеше и не ми даваше възможност да си избирам позиция от двете страни на нападателя спрещу мене. Почувствувах нужда от по-разко обръщане и по-остър старт. Loшият терен, който спираше топката, и най-вече Манолов и Божков покриваха моите грешки. Наложи се втори мач, за да отстраним „Червено знаме“. На финала с „Академик“ пак играх десен защитник. Спечелихме турнира и аз бях много доволен от успеха и от това, че участвувах. Но не можах да разбера как съм играл — от една страна, прекалено много внимание отделях за нагаждането си в играта, а от друга, Милев беше голям скъперник на похвалите.

За успехите, постигнати през годината, на 11 души (основният състав) им беше присъдено званието „майстор на спорта“, а на Милев — „заслужил майстор на спорта“. На едно малко тържество в ЦДНВ им бяха раздадени медалите. Радвах се заедно с тях и тайно им завиждах. Особено се радвах на медала на Енишайнов. Нали бяхме добри приятели. Клубът също награди състезателите: на офицерите по един плат офицерски за панталон, а на войниците по 10 дни домашен отпуск. Побързах да си отида в Павликени. Все още много неща ме теглеха натам. И новата 1952 г. посрещнах там сред приятели и другари. Сега трябваше да отговарям на много и разнообразни въпроси: „Как е в ЦДНВ?“, „Как изглежда Миланов?“, „Зашо не можахте да биете унгарците?“, „Какво си купихте от Унгария и Чехия?“ И приказките не стихваха.

В началото на януари отново се събрахме в София, а след няколко дни заминахме на „активна почивка“ в Боровец. Бяхме Кекеманов, Геренски, Цветков, Енишайнов, Манолов, Божков, Стоянов, Цанов (той отново се беше завърнал в състава), Миланов, Янков, Панайотов, Михайлов, Стефанов, Г. Василев, А. Миланов. Малко по-късно в Петрич се включиха Колев и Янев.

Първите дни ни затрудниха малко, защото почти всички трябваше да намалят част от килограмите си. Явно беше, че кратката отпуска беше прекарана „рационално“. Само П. Михайлов не пълнееше, въпреки че неговият апетит беше най-добър и обичаше да си угажда: я киселичко, я лютичко — и винаги допълнително. Но така си и остана — „щиглец“.

Тренировките не бяха тежки. Натоварването беше равномерно и постоянно. Спортният режим се спазваше строго и свободно време почти не оставаше. Физзарядка, крос, игра с топка, ски-излет, а понякога и хокей на лед (на езерото) се редуваха непрекъснато. Наред с тези занимания се водеха тактическа и политическа подготовка. Тук се слагаше началото на физическата подготовка и се укрепваше единството на колективата. В трудните зимни условия калияхме организма и волята си. Един неделен ден, денят, който половината беше на наше разположение, Милев ни предложи: „Ако искате, идете сутринта да покарате кънки на езерото.“ Искрата беше хвърлена. Намерихме от хокеистите, които бяха на подготовка в Боровец, кънки, стикове, шайби, ръкавици и разни брони и кечета и към 10 часа сутринта бяхме заели местата си на езерото. То беше дълбоко 5—6 метра, а снегът беше разчистен само в средната част и нахвърлян към брега. Играта постепенно придоби много напрегнат характер. Имахме си и много публика. Така се увлякохме, че не забелязахме кога е минал обед и денят отиваше към своя край. От студа и от „милуките“ на стиковете ръцете ни се бяха подули, сякаш пчели ни бяха жилили. А краката ни едва ни държаха. Не знам докога щяхме да продължим, ако не се случи нещо, което за малко не завърши трагично. Шайбата отиде в снега и П. Михайлов отиде да я вземе, но ледът, който тук, под снега, е бил по-тънък, се счупи и той увисна във водата. „Помогнете ми, защото не стигам дъно!“ — викаше Пешко. Съписахме се и не смеехме да го доближим. А Пешко продължаваше да вика и да стои безпомощен. И тук Симолията — Манолов, или, както ние му викахме, Симката, не се поколеба. Отиде съвсем близо до него, подаде му стика и му помогна да излезе. Изтичахме до станцията, преоблякохме се, но повече от това да легнем не можахме да направим. Всичко и навсякъде ни болеше. На следния ден бяхме в абсолютен покой. Само лекарят на отбора обикаляше стаите заедно с Насо масажиста и оказващите нужната помощ. Героите бяха уморени.

Друг път съгласно плана трябваше да направим ски-излет до връх Мусала с пресиване там. Консултанти ни бяха нашите скиори, които навярно дълго време след това са се смили. А случаят беше такъв. Половината от нас знаеха що-годе да карат ски, а другата половина — само да се държат на ските. Едните търсеха вакси за бързо пързалияне, а ние неуките питахме какво трябва да направим, за да убиваме скоростта. Вечерта преди тръгването станцията приличаше на кошер: едни прогонваха ските към обувките, мажеха ските, а ние останалите тайно събирахме кабарчета, върви, мармелад, за да ги използваме ка-

то спирачки. Сутринта след закуска потеглихме. Пътя до хижата под върха трябваше да извървим пеша, със ските и тежките раници на гърба. Отначало всичко вървеше добре, но по-нагоре, където снегът беше по-дълбок, ставаше все по-трудно и по-трудно. Милев ни разреши да сложим ските, нодокато ги сложим, няколко от тях полетяха надолу и трябваше да ги търсим по клековете. Баш скиорите веднага се откъснаха, на нас не ни вървеше. Ските не искаха да се пързалят нагоре — все надолу бягаха. Няколко щеки станаха жертва и отново метнахме всичко на гръб. Крачка по крачка, метър по метър — най-после стигнахме на хижата. Печката беше вече разпалена, а нашите приятели ни се смееха. „Къде сте бе, костенурки?“ — „Ние нарочно закъсняхме, та да не палим печката“ — отвърнахме на шегата. Изостаналите бягахме Миланов, Манолов, Стефанов, аз и някои други. Когато отворихме раниците, за да хапнем, видяхме, че те бяха пълни с какво ли не — само и само да тежат повече. Не можахме да разберем кога Милев беше направил това. Вечеряхме и заспахме като къпани. Истинската „трагедия“ обаче беше на другия ден. Сутринта станахме по-рано и след гимнастиката и закуската бягахме разпределени по двойки — един добър скиор и един слаб. Мой „ангел спасител“ беше Енишайнов (Белката). Стегнахме раниците. Той си беше намазал ските с някаква вакса, а аз с мармелад от сливи. Вързах им и някоя и друга връв и тръгнахме. Милев пускаше двойките през минута-две. След като достатъчно бях падал и прегръщал клековете, казах на Енишайнов: „Слушай, я си слизай ти надолу сам, а аз ще сваля ските и по преките пътечки лека-полека ще се прибера.“ — „Добре“ — каза той и много уверено потегли. Видях го малко по-надолу, че и той прегърна един бор. Свалих ските аз и тръгнах. Къде с подтичване, къде на пети, къде седнал, стигнах в станцията. По пътя не видях никого. В станцията беше тихо и пусто. В ресторант — също. Върнах се обратно и близо до станцията срещнах Миланов. И той беше от моята категория. Беше възседнал един дебел кол като кон и кротко, кротко се спущаше по стръмния път. Наистина, щеките му ги нямаше, но ските бяха здрави. Беше налучкал верния път. Едва сега почнаха да идват останалите, но почти всички пеша. При това едни със счупени ски, а други — щеки. Даже и на хубавите ски на Милев липсваше един връх. Но най-важното беше, че всички бяха здрави, с много добро настроение и високо самочувствие.

Тренировките постепенно се усилваха, а компромиси по отношение на режима не се допускаха. Всяка вечер Милев минаваше по стаите и гасеше лампите. Често през прозорците ни хвърчаха тестета карти, но никой не роптаеше. В Боровец дни-

те минаваха дори приятно, но ето че времето, определено за престоя ни, изтече и в края на януари отидохме в Петрич. Тогава още го нямаше хотела до малкото стадионче. Теренът не беше дрениран, а тревата беше много осъкъдна. В ДНА, в две грамадни стаи, се настанихме всички: състезатели, треньор, ръководител, лекар и масажист. Още от следващия ден започнахме работа. И то каква! Сутрин 45 минути зарядка, след която трябваше да се преобличаме, до 10 часа тактическа подготовка, от 10 до 12 часа физическа подготовка, към края на която краката ни трепереха от изтощение. Спринтове, спринтове, скоростни отсечки — до премаляване. Често пъти на обед, когато се прибрахме в помещението, имахме сили само да се проснем на леглата. Не ни съблазняваха нито вкусната агнешка чорба на бай Трайчо, нито бурканите мед до леглата. Само да си легнем и да починем! Следобед два часа техническа подготовка: удари, спирания, подавания и всичко в движение, със скорост. На края за „десерт“ — десетина „спринччета“, от които като че ли душата ни идеше до гушата и трябваше да стискаме зъби, за да не излезе. Екипите не успяваха да изсъхнат, проснати по леглата и столовете в помещението. От тях непрекъснато излизаше пара и неприятна миризма на пот, но нямаше къде да ги сушим?

Два пъти в седмицата правехме крос до село Елешница. Маршрутът беше дълъг около 10—12 километра, но изоставящи нямаше никога. Редувахме се да водим колоната. Всеки водеше със стремеж да докаже, че не е изморен, налагаше все бързо темпо. Милев ни чакаше или в дома, или на стадиона. Беше ни определил време за отиване и връщане и понякога спирахме на последния завой преди Петрич, за да се включим в определения срок. Милев можеше да не повярва, че сме ходили до края. Постепенно свикнахме с натоварванията и двустранните срещи, които провеждахме, ни се струвала като почивка. От тези тренировки не отсъствуваха никой, дори и Стефанов, който си имаше своя философия за тях: „И заекът не тренира, но когато го подгонят, тича бързо.“ Най-приятните мигове бяха да отидем на баня, да си направим масаж и да се изтегнем по леглата. Миризмата в помещението не ни пречеше — бягахме привикнали с нея.

Часовете по тактическа подготовка също не бяха малко. На големи листове бяха начертани няколко варианта, които най-вече прилагаха унгарците. Милев най- подробно ги разясняваше и ние уж ги разбирахме, но много бавно ги прилагахме в игра. Прилагаха ги нападателите, но без особена настойчивост за използване през време на мачове. Ние защитниците не разучавахме такива варианти, пък може би и поради това, че ние знаех-

ме какво ще стане, бяхме готови и много рядко ни изненадваха Но в моменти, когато някой нападател излизаше от рамките на разученото, проявяваше някакво творчество, и тогава увисвахме. Това бяха, разбира се, също варианти. През този период ние все още твърдо се придържахме към системата „дубълве-ем“ с изнесени напред крила и централен нападател, а в защита — пътно покритие с персонална отговорност. И това продължи, докато се сблъскахме с големите европейски и особено южноамерикански отбори.

Задължителен елемент на подготовката ни беше и политическата подготовка, която беше особено добре организирана и провеждана в периода до активния сезон на мачовете. Всеки загубен мач също стимулираше подготовката — търсеха се причините. Но политическите информации и информациите за страните, за които бе предстоящо излизане, се изнасяха редовно.

Прибрахме се в София, където темпът не спадна. Отпадна само сутрешната физзарядка. Започна серия от контролни срещи, в които рядко бях включван в отбора — обикновено в края на второто полувреме. Справедливо нашият домакин бай Владо често ни казваше: „Нямаше вече анцуз да ви давам, скъсахте ги по тия пейки.“ Нямаше какво да се прави, можеха да играят само 11 души. Другите на пейката. Сезонът започна много неуспешно — със загуба от „Локомотив“ (Пд) 0:1. Още тук, на първия мач, пролича една слабост, по-скоро болест в отбора, която не ни остави цяла година: главозамайването. Отличното представяне през 1951 г. и новото в общата подготовка на отбора бяха предмет на широка популяризация в нашата преса. Излязоха много статии във вестниците, в които се препоръчаше нашият опит на всички футболни отбори в страната. Това естествено не можеше да не повлияе върху психиката на нашите футболисти. Дълбоко в себе си ние бяхме убедени, че само голямото име на ЦДНВ ще накара противниците ни смиренено да наведат глави и с малки усилия на терена ще печелим мачовете. Името на ЦДНВ обаче действуваше мобилизиращо на отборите. Срещу нас те играеха с голямо настървение, с всички позволени и непозволени средства. Провокиращите действия срещу отделни наши футболисти и срещу целия отбор от страна на една част от публиката бяха обикновено явление. Не е лесно да станеш най-силният в страната, но още по-трудно е да запазиш тези позиции. Може би една победа срещу ЦДНВ беше считана като програма-максимум на противниците ни. Това чувство на подценяване на противниците и надценяване на собствените възможности беше засилено и от факта, че 7 души от нашите състезатели бяха призовани в националния отбор за предстоящото участие в Олимпиада

дата в Хелзинки. Друга група от 2—3 състезатели беше предвидена в „Б“ националната гарнитура. Нямаше обстоятелства, които да отрезват състезателите ни, и на това чувство на пре-възходство плащахме данък цяла година. Неубедителните и нерезултатни игри на нападателите справедливо предизвикаха възмущението на защитниците. Спречкванията между тези две групи ставаха все по-чести и понякога вземаха много остръ характер. Като факт това не беше хубаво, но, от друга страна, то говореше, че в отбора има загриженост, която би помогнала да се преодолее тази болест. По този повод ето какво се случи веднъж. В един от най-горещите летни дни трябваше да играем поредния мач от първенството със „Спартак“ — Варна, и то в 10 часа сутринта, когато горещината трудно се понасяше. Нашият противник бе скромен, без особени претенции. Започнахме мача, но играта не вървеше. Без напрежение, с много индивидуални прояви, с безброй къси безрезултатни акции и дойде логично 0:0 за първото полувреме. През почивката влязохме в банята да вземем по един душ. Тук се размениха няколко острои реплики между нападателите и защитниците. Изхвърча един налъм; после втори, трети и банята заприлича на бойно поле. Милев отвори вратата и като разбра защо се бием, си излезе. После, когато се обличахме за второто полувреме и трябваше да получим от него инструкции, той не проговори. След тази особена критика, която си направихме в колектива, играта се промени. Резултатът сам говори — 5:0. След последната свирка на съдията с нападателите си разменихме традиционните целувки, а случаят в банята остана в историята. Само Милев подметна в съблекалнята: „Вече няма да правим разбори. Ще ви вкарам в банята, ще ви дам една дузина нальми и сами се оправяйте.“ И той беше доволен от случилото се.

Дневното ни разписание беше: ставане, закуска и от 10 до 12 ч. на стадиона с топка. Обяд и от 14 до 16 ч. пак на стадиона, пак с топка. От 16 ч. започваше задължителната тренировка на отбора до 18 ч. След това оставахме да бием дузпи и наказателни удари. Оставаха почти всички. Божков биеше редовно около 50—60 дузпи, а заедно с него биехме по още 40—50 наказателни удари. Всеки се занимаваше с нещо, което му доставяше удоволствие: например Гацо Панайотов, Гацо Стоянов, Колев, Янев се състезаваха кой повече точни удари ще нанесе по напречната греда на вратата. Тези занимания винаги имаха състезателен характер и винаги имаше кой да плаща и кой да пие лимонада и боза. Въпреки подвикванията на Милев „Хайде свършвайте!“ ние продължавахме. Тогава той и домакинът вземаха по една мрежа, заставаха зад вратата, причакваха топките

и ги слагаха в мрежката. С прибирането на последната топка тренировката завършваше. В съблекалнята вече се уточняваше кой какво има да плаща и какво има да пие. Добре че вратарите спазваха спортния режим, иначе нямаше да има боза и лимонада в София.

На първите няколко мача през този сезон не играх. Крайната защита бе неизменна: Цветков, Манолов, Енишайнов. Трудно беше да си пробиеш път и да си намериш място в основния състав. Цветков беше предвиден в „Б“, а Манолов в „А“ националния отбор, а Енишайнов играеше много добре. Едно хубаво решение за първенство на дублиращите състави ни даваше възможност да играем мачове и да показваме нашите възможности. Тези мачове не се играеха в деня, в който играеше първият отбор, затова всички, които не играеха в първия отбор, задължително играеха в дублирация. В него аз играех централен защитник. Всеки искаше да участвува в повече мачове, защото само с тренировки майсторство не се постига. Нечаквано за срещта със „Строител“ — Сф., Милев ме поставил... ляв защитник. Макар че и с левия крак боравех добре, навициите ми за пласиране, движенията и обръщанията назад ми правеха лявата страна неудобна за игра. Позициите, които заемах, за да посрещна противника, не бяха най-добрите. Заставах така, че да посрещна топката с десния крак и често се оказвах или с лице към страничната линия, или пропущах крилото опасно от вътрешната ми дясна страна. Тук за пръв път се натъкнах на едно отношение към нас, момчетата от провинцията, на което бях свидетел почти до края на спортната ми дейност. Ясно крило на „Строител“ играеше Г. Ахтимов — напорист и бърз нападател. Стараех се през цялото първо полувреме да го покривам плътно и да не му давам възможност да играе с топката. В тези двубои естествено е имало и твърди сблъсъци. Ахтимов се нервира вероятно от това и ми каза: „Стига си се ръгал бе, селянин!“ После ми наговори още няколко приказки от този характер, което ме смущи. Та това ми беше първият мач за републиканско първенство в ЦДНА! И нима беше редно едно такова отношение! На полувремето Милев ме попита: „Кирчо, ти какво си се оклюмал?“ — „Тоя — казвам — ме нарича селянин, цървул. Обидно мие и не знам какво да правя.“ — „Как да не знаеш! В Павликени как си играл?“ — окуражи ме той. — „Чакай, сега ще видиш как се играе с цървули“ — наострих се аз. През цялото второ полувреме не му давах спокойствие. Просто го мачках по терена. На два пъти дори го изхвърлих чак на пистата, при което публиката продължително време ме освирквала. Не го слушах какво ми говори. Само чаках топката да дойде към нас!

После, на разбора, Милев ми каза, че съм играл добре. Добре! Но на следващия мач пак седнах на пейката. Вечерта след мача, както правех всяка вечер, отидох у леля. Още на вратата тя ми каза: „Кирчо, баща ти е тук. Бил е на някакъв мач и е много сърдит!“ Ами сега? Набрах смелост и влязох в стаята. Поздравих, но той не ми отговори. Дори не ме и погледна. Дотогава не помнех баща ми да ми се е сърдил. След продължително мълчание най-после той се обърна към мене: „Ако смяташ да играеш като днес, по-хубаво е да си вземеш куфара и да се прибереш у дома! Не те е срам!“ — „Но той ме обиждаше“ — оправдавах се аз. — „Никой не е чул какво те е обидил, но всички видяха как ти го риташе.“ Този урок го запомних за цял живот! Но по-късно още един път се поддадох на подобна провокация през 1962 г., и то се оказа крайно фатално за футболната ми картиера. Повече на поста ляв защитник не ме поставиха да играя. Играх три последователни мача с № 2 на фланелката и отново ме поставиха на пейката. През лятото, когато събраха националния отбор на лагер за Олимпиадата в Хелзинки, останалите футболисти, а това беше дублиращият състав, направихме продължителна обиколка в Северна България. Играхме много мачове, но никъде не изпитахме горчивината на поражението.

През август 1952 г. „Спартак“ — София, беше поканен за няколко срещи в Чехословакия. Тренърът Л. Ангелов взе и нас: Ив. Колев, П. Михайлов, Г. Стоянов и мене с техния отбор. На мене беше поверен постът централен защитник. Играхме три много тежки срещи срещу най-добрите чехословашки отбори: „Руда хвъзда“ — Братислава, „Братислава“ и „Спарта“ — Прага, Спечелихме и трите мача: 4:2, 2:1 и 3:1. Доволен бях, когато на разборите Л. Ангелов изказваше задоволството си от нас, сътезателите на ЦДНА. Аз също бях доволен от себе си. Чувствах, че мога да играя добре, че трябва да играя добре. На тези мачове за първи път се срещаха в индивидуални двубои с известни футболисти като Тегелхоф и Боровичка, сътезатели от чехословашкия национален отбор, и то не без успех.

В края на лятото сътезанията за републиканското първенство продължиха. Нашите игри бяха много променливи. Редуваха се: силни, слаби, силни, слаби. Спечелихме републиканското първенство, но загубихме турнира за купата на Съветската армия. Съвсем справедливо пресата беше единодушна: ЦДНА трябва да се лекува от този бич за футболистите — главозамайването. През един дъждовен есенен ден трябваше да играем с „Миньор“. Поради контузии в крайната защита бяхме останали само трима: Цветков, аз и Енишайнов. Резерви нямаше. В съблекалнята на „Юнак“ почувствувах леко неразположение

с бодежи в гърдите. Казах това на лекаря на отбора. Той ме прегледа много внимателно и отиде при Милев. Размениха само няколко приказки и дойдоха двамата. Аз се готвех вече да загрявам. „Кирчо — каза ми Милев, — събличай се и отивай в хотела да лежиш! Утре с доктора ще отидете в болницата.“ — „Но няма кой да играе“ — отвърнах аз. — „Върви! Върви!“ — просто ми заповяда Милев. После разбрах, че в защитата е играл нападателят А. Миланов и че сме загубили мача. На сутринта в болницата ми съобщиха диагнозата: бронхопневмония. „Добре че не си играл вчера. Можеше да има големи усложнения“ — ми каза лекуващият лекар. Прекарах един месец в болницата. После заминах в Павликени за възстановяване под родителски грижи. Всяка седмица получавах от София колет с продукти. Продукти те не бяха важни за мене. Радвах са на това топло отношение, че в клуба мислеха за мене. Но и сега не знам защо по-късно, когато станах офицер и получавах заплата, ми удържаха сумата за тези колети!

В началото на януари 1953 г. бях вече с отбора. Цикълът се повтори: високопланински активен отпих и лагер-школа за физическа подготовка, после в Садово. Към края на периода във вестниците беше публикуван разширеният състав на националния отбор за срещите с Румъния и Чехословакия. С тези страни бяхме в една предварителна група, която трябваше да излъчи един представител за финалния кръг в Швейцария. Сред дългия списък прочетох и моето име! Изненадах се. Та аз не се бях наложил още в нашия отбор и изведнъж — в националния. Да си призная, почувствувах малко гордост, но ми беше и много неудобно от другарите. Изведнъж да те предвидят в най-добрите на страната! Тъй като Милев беше треньор на националния отбор заедно с Орманджиев, отидох да го попитам дали не е грешка. Въсъщност целта ми беше той да потвърди, от него да чуя достоверността на съобщението. „Не е грешка, Кирчо, и защо да не играеш!“ — каза ми той с такава усмивка, та разбрах, че съм се издал. Неможах да скрия вълнението си. Усмивката на Милев обаче ми вдъхна и кураж, и решителност. Какво пък, пътят към големия футбол беше открит. Сега всичко зависеше вече само от мене. С цел да се обиграе и подготви националният отбор за квалификационните срещи по-добре републиканската секция по футбол взе едно безпрецедентно решение: националният отбор да се включи в „А“ група и да участвува в първенството. Отборите, които даваха национални състезатели, трябваше да търсят попълнение от дублиращите си състави. А бяха ли равностойни смените? Получи се така, че ние отежнявахме положението на собствените си дружества. И ако за нас

ЦДНА то се оказа фатално за загубата на републиканското първенство, то за „Спартак“ — София, дружеството, което даваше трима от стълбовете си Соколов, Апостолов и Ташков, това беше гибелно. „Спартак“ отпадна в „Б“ група. Каква логика наложи това решение, не стана ясно!

В разширения състав на националния отбор от ЦДНА бяхме включени: Геренски, Манолов, Енишайнов, Божков, Цанов, Стоянов, Миланов, Панайотов, Колев, Янев и аз. На първо време на Енишайнов, Цанов, Стоянов и на мене ни разрешиха да играем в отбора си — ЦДНА, който сега беше прекръстен ОНВ — отбор на народната войска. С националния отбор само тренирахме. Струва ми се, че и при това положение без седемте найдобрди, ние пак имахме шансове да се борим за първо място. Тавижте състава: Кекеманов, Цветков, Ракаров, Енишайнов, Цанов, Стоянов, Цанев, Янков, П. Михайлов, А. Миланов, Ал. Костов. Вратар — много добър, защитата — добра, полузащитната линия не отстъпваше на тая на националните, а нападението отбелязва повече голове от нападението на националния отбор. Ние се движехме на едни гърди зад „Динамо“, от който единствено имахме загуба с 0:1. По-късно обаче и на нас четиридесетни отнеха правото да играем в ОНВ, а това беше вече много. Особено силно се чувствуваше отсъствието на Цанов и Г. Стоянов. ОНВ загуби няколко мача, които впоследствие, когато играехме вече в пълен състав, не можахме да компенсираме.

Единственото, с което можехме да оспорим явната несправедливост по провеждането на първенството, беше да победим „Динамо“, и то не как да е, а убедително. За този „мач на честта“ се говореше много преди него. Горяхме от желание и нетърпение да дойде по-скоро моментът, когато ще се срещнем с момчетата на „Динамо“. Морална подготовка не беше нужна — ние бяхме просто настръхнали. Мобилизацията беше някаква вътрешна самонастройка. Независимо от това, че на лагер-школите режимът, менюто, сънят бяха строго организирани и контролирани от лекаря, всеки от нас си имаше и свой личен режим, наложен от опита и характерната особеност на организма. В столовата в Баня, където бяхме отседнали, се сервираше отлична по качество и количество храна, но тя така си оставаше по маите. Всеки вземаше толкова и това, от което имаше нужда. Например Божков два-три дни преди мача ядеше само бисквити и шоколад, а Манолов — само част от месното ядене. По този повод Милев често е споделял с нас: „Щом Гацо Панайотов поиска лютя чушка от сервитьора, значи, размекнали сте се.“ Но сега Гацо не искаше чушки.

Денят на мача с „Динамо“ съвпадна с нашия празник —

23 септември. Това ни караше още по-силно да чувствувааме отговорност пред нашите привърженици и задачата, която трябаше да изпълним. По пътя от Баня до София в рейса цареше абсолютна тишина. Нямаше ги характерните за тези случаи шеги и закачки между нас. Всеки мислеше само за едно — мача.

Играта тръгна, както ние искахме. След като Гацо Стоянов обезвреди напълно Спасов, играта на динамовци стана вяла и неорганизирана. Головите положения пред вратата на Костов се редуваха едно след друго, но гол непадаше. Желанието по-скоро да вкараме гол караше нападателите да бързат и да грешат в нанасянето на решителния удар. Към средата на първото полувреме в един момент, когато Симо Костов беше уловил топката и нашите нападатели се изтеглиха до централната линия, видях, че Томов, лявото крило на „Динамо“, се върна, за да я получи. Последвах го, така че да остана зад гърба му, и Костов да не ме види. И действително топката беше подадена към нас. По-нататък всичко се разви както на тренировките. Изскочих пред Томов и овладях топката. Нямаше на кого да подам — нашите бяха зад мене. В такъв случай — само удар във вратата. Погледът ми беше в топката, но чувствувах точно къде е вратата и къде е Костов. Нанесох удара със злоба по диагоналната страна и... стадионът екна. Нашите привърженици ликуваха! Тогава чак погледнах към вратата — топката се беше укротила в мрежата. „Нà ви едно първо място!“ — си казах настървено. През второто полувреме вече нищо не можеше да спре устрема на Янев, Михайлов, Панайотов, Колев и Стефанов. Разиграха се, както казваме ние. Въпросът вече беше колко гола ще бъдат? 5:0! Щастливи и доволни бяхме след мача. Братските целувки, солени от потта, която се стичаше още по лицата ни, бяха най-добрият изближ на чувствата, които ни бяха обзели. Те не се забравят никога! Това са неповторими мигове! Мигове, които като че ли само спортистът може да почувства със сърцето си!

В подготовката на националния отбор през 1953 г. предстояха два мача с австрийски работнически отбори. Поканен беше нашият „Строител“, но ръководителите на българския футбол решиха, че е по-правилно да отиде националният отбор за да набира опит, да се обиграва за предстоящите мачове с Румъния и Чехословакия. Струва ми се, че тази комбинация беше излишна, тъй като нашите противници не бяха първокласни футболисти, а работнически колективи.

Първата среща играхме във Виена и спечелихме с 6:1. Това беше една най-обикновена контролна среща, каквито провеждах-

ме за обиграване и в София. По-интересно протече вторият мач. Играхме го в малкото градче Сан Шъолтен. Публиката беше почти еднородна — съветски войници. Групата на местните запалянковци беше много малка — тя се губеше сред войниците. През цялото време съветските войници скандираха за нас така, както и в България не сме били окуражавани. При всеки отбелязан от нас гол пилотите им хвърчаха във въздуха. Едва прозвуча последният съдийски сигнал и те навлязоха в игрището и ни понесоха на ръце, като ни подхвърляха във въздуха. Този случай направи обстановката затрогваща, мила и дружеска. Бяхме щастливи не от резултата 5:1, а от отношенията, които се създадоха между нас и съветските войници, от това, че доставихме малко радост в тежкото им воинишко всекидневие.

Първата официална, макар и приятелска среща на националния отбор през годината беше в Дрезден с отбора на ГДР. Още в София знаех, че няма да играя. Бях, така да се каже, резерва на Гоце Василев. На тренировките и на контролните срещи се оформяха и сработваха отделните линии и не беше трудно да отгатнеш замислите и идеите на треньорите. Ето защо в Дрезден гледах да събера повече впечатления и не мислех много за мача.

Знаех, че през войната поради наличието на изключителни културни паметници Дрезден бил обявен за „открыт град“ и не бил бомбардиран. Няколко дни преди влизането на съветските войски в него за една нощ англо-американските самолети го превърнали в купища развалини. По това време градът бил препълнен с бежанци от цяла Германия. Хората спели по градините и улиците. Жертвите били стотици хиляди, ащетите колосални. Представях си този ад, но виденото надхвърли всичко. Цели квартали представляваха купища тухли и камъни. Здрави къщи се срещаха тук-там. Рейсът се движеше в сложни лабиринти от развалини и обгорели стени. Какъв ужас е било! Хотелът беше нова сграда и панорамата, която се откриваше от горните му етажи, беше потресаваща. Все пак градът живееше и за мача малкото стадионче с дървени трибуни беше пълно. След изпълнението на химните всички заеха местата си: едини на игралното поле, а други, т.е. ние, резервите, на тревата зад вратата. Германците бяха много твърди и на моменти особено в защита опасно груби. Технически отстъпваха, но не позволиха и на нашия отбор да играе. Изтръпвахме, когато гледахме острите единоборства. Нашата защита не отстъпваше, но нападателите не можаха да вземат връх. 20 минути преди края Г. Василев получи контузия и неочеквано се намерих на терена.

През тези минути играта също не промени характера си и резултатът 0:0 се запази.

Това беше първият мач, първите 20 минути, в които играх с герба на нашата родина. Бях неудовлетворен, защото не успях кога минаха тези минути, не можах да почувствувам играта. А не така си представях първото участие в националния отбор.

До първата квалификационна среща с Румъния оставаше малко време. Тренировките се редуваха една след друга при ежедневното повтаряне на едни и същи неща. Голямо внимание и много време се отделяше за усвояване на елементарни действия: спиране, подаване, водене. Всичко това приличаше повече на някаква начална школа за футбол, а не тренировка на националния отбор. В контролните срещи вземах редовно участие. (Г. Василев продължаваше да се лекува) и още преди мача вече знаех, че в Букурещ ще играя. Въпреки че в Дрезден играх 20 минути, първото ми участие в националния отбор щеше да бъде в Букурещ.

Дълго време преди мача започнах сам да определям режима: намалих до минимум течностите, хранех се само толкова, колкото да не съм гладен. Бях се убедил, че сънят преди тренировка и особено преди мач не ми влияе добре — чувствувах се отпуснат, несъсредоточен — и затова избягвах да спя следобед. Четях книги или се разхождах, за да се разсейвам и да не мисля за мача. Постепенно този начин на живот ми стана навик и го чувствувах като необходимост, а не като задължение. А тренировките понасях много добре и не усещах големите физически натоварвания — имах сили да играя повече от един мач.

В Букурещ с нас дойде и журналистът Спас Тодоров. С него се бяхме сприятелили и често споделяхме мисли по различни въпроси. В деня преди мача той се приближи до мене и някак боязливо ми рече: „Киро, в румънските вестници пише, че ти ще играеш за първи път в българския национален отбор, че си бавен и мъчно повратлив, че евентуално ти ще бъдеш най-узявимото място в защитата. Срещу тебе ще играе един също новак — Киш, на когото те възлагат големи надежди.“ Да си призная — малко се смутих. Може би наистина съм бавен и не повратлив. Но що се отнася до уязвимостта на нашата защита — техните изводи и мнения ми допаднаха. Нека да смятат, че аз съм най-слабото звено от защитата! Ще видим на мача!

Слизането на терена за загрявка напрежението, което ме беше обхванало, изчезна — сякаш се бях изолирал от всичко, което можеше да влияе и пречи на играта. Отначало вниманието ми беше съсредоточено в непосредствения, така да се каже, поверения

ми лично противник. Исках да го опозная и да разбера на какво разчита той в играта си. Не ми направи особено впечатление. Бях вече уверен, че имам възможност да се „справя“ с него. Сега вече помислих за указанията, които ми даде треньорът Орманджиев и за това, което Милев много пъти ми е казвал: „Страй се да спечелиш първите три единоборства! После сам ще можеш да се ориентираш как да играеш.“

В процеса на играта спечелих не само първите три единоборства с Киш, но изобщо двубоя с него. Но можех ли да се радвам, когато в нашата врата бяха отбелязани три гола, а вина за това имахме цялата защита, включително и аз, а това означаваше, че изолирах Киш, но не съм се справил с подсигуряването на колегите ми отляво. Вината за тези три гола ми тегнеше и после, когато се върнахме в София, се срамувах да се срещам с приятелите си. Трябваше да отговарям на много въпроси около загубата с 1:3, а не ми се искаше да говоря, защото играхме добре, а загубихме. Добре се играеше до наказателното поле на румънците, но само дотам. Опитите на нашите нападатели да проникнат до вратата на противника с къси подавания, които бяха изпълнени със завидно техническо майсторство и радваха окото на зрителя, не даваха резултат. Нападението се оказа много меко, беззъбо, а и отбраната се пропука на няколко пъти.

В нашата преса бяха поместени много материали за представянето на националния ни отбор в Букурещ. Общо взето нещата се разглеждаха откъм лошата страна — повече се пишеше за слабостите на отбора, а хубавите прояви се забравяха. А нима нямаше нещо хубаво в отбора? И нека ми простят спорните ни журналисти, но по-късно черногледството като че ли стана стил в тяхната работа. След всяка несполучка на ЦДНА и на националния отбор се правеха категорични изводи на някаква дълбока криза, като вината се хвърляше изключително върху състезателите на ЦДНА. Но беше достатъчен само един успешен мач и отново бивахме хвърляни в небесата.

За мача с Чехословакия бяха направени някои промени в националния отбор: сменени бяха резервите, треньорът и един състезател от основния състав.

Преди срещата Л. Ангелов (тренъор на отбора) ми каза на съм: „Срещу тебе ще играе Вълк. Вълк, но е много страхлив, и още в началото трябва да го „смачкаш“, но далеч от вратата!“

В изпълнение на тази задача аз се престарах. Още в първата минута Вълк трябваше да напусне за малко терена, за да му окажат медицинска помощ. Следващият ни сблъсък го накара да отиде да играе някъде на мястото на дясното крило, откъдето за кратко време отбеляза два гола на Геренски и

се върна пак при мене. Сега той съзнателно отбягваше единоборствата с мене. Нямаше и смисъл. Един от нас си беше изпълнил задачата и предполагам, че на читателя няма да бъде трудно да отгатне кой беше той, нали? Имаше върху какво да се замисля. Този случай беше поучителен и аз не го забравих никога.

През 1959 г. трябваше да играем два квалификационни матча с Румъния за участие в олимпийските игри в Рим. Първата среща беше в Букурещ. Това беше един извънредно тежък мач, наситен с много твърди, груби единоборства. Един случаен гол в нашата врата оформи крайния резултат. Някъде към края на първото полувреме централният нападател на румънския отбор Дридя в един момент, когато топката беше далеч от нас, а аз бях застанал непосредствено зад гърба му, ме ритна заднишком със задната част на обувката си. Ударът му попадна в мускула под коляното на десния ми крак. Почувствувах остра болка. Погледнах надолу: чоранът ми беше скъсан и на мястото като че ли беше залепен червен домат. Обувката ми започна да се пълни с кръв, но изкарах полувремето. През почивката ми бе направена здрава превръзка. Трябваше да продължа да играя, защото нямахме право на смени.

Няколко месеца по-късно, на 1 май 1960 г., играхме втората среща, този път в София. Победата ни осигуряваше участие във финалните мачове в Рим и трябваше да я спечелим на всяка цена. С Дридя пак застанахме един срещу друг. Преди началния сигнал на съдията отидох при него и му казах: „Знаеш, че имам да си връщам от Букурещ. Сега ще си получиш заема“ — и му показах мястото, където ме беше ударил. Не знам доколко ме е разбрал, но все пак той схвана какво исках да му кажа. Промърмори нещо на румънски и си заехме местата. Говоря съвсем откровено — нямах намерение да си „връщам“. За мене главната цел на мача беше победата. Но през целия мач Дридя не се насочи нито веднъж към моята зона, а когато попаднеше там, най-страхливо оставяше топката без борба и бягаща от единоборствата. Страхуваше се. След завършване на мача Дридя дойде при мене и си стиснахме ръцете. Имаше защо да се радвам: първо, което беше най-важното, ние победихме (с 2:1) и, второ, бях надхитрил противника си и му казах, че за победата трябва да се воюва по честен спортсменски начин. Случаят с Вълк ме беше научил да гледам нещата откъм истинската им страна.

През 1953 г. не успяхме да постигнем нищо по-значително. Отпаднахме от борбата за златната богиня Нике още в предварителната група. Системата на републиканското първенство пък отне възможността на ЦДНА да се бори за първото място,

а един неуспех в турнира за купата на Съветската армия и отборът, който беше не само гръбнакът, но и плътта на националния отбор, който даваше 8 души национали, остана без нито един трофей.

Все пак срещата със „Спартак“ — Москва, състояла се късно през есента на 1953 г., ни даде възможност да докажем, че действително ЦДНА е силен отбор. Победата 1:0 намери широк отзив в много страни. За ЦДНА се заговори с интерес и уважение. Отборът беше желан партньор за много известни европейски футболни клубове. Така през 1954 г. ЦДНА игра 9 международни срещи, през 1955 г. — 7, през 1956 — 11, през 1957 г. — 8, а през 1958 г. — 20.

Мачът със „Спартак“ — Москва, предизвика много голям интерес у нас. И с основание. „Спартак“ имаше богата история, свързана с победи над големи европейски отбори. В състава си имаше няколко национални състезатели, които бяха колоси и на съветския футбол: Башашкин, Нетто, Симонян, Илин. Името и авторитетът на „Спартак“ ни мобилизираха. Като вземем и факта, че сезонът беше завършил неуспешно за нас, а това предизвикващо желание за реабилитация и че ние се бяхме освободили от напрежението по първенството и купата на Съветската армия, вниманието ни бе насочено само върху този мач. Пък не трябва да се пропуска и обстоятелството, че ние български футболисти влизаме в добра спортна форма обикновено през есента и по-точно късно през есента. Така че за мача отборът като цяло и всички състезатели се намирахме в „пълна бойна готовност“.

Самият мач беше от тия, за които може да се говори много, а може да се характеризира и само с няколко думи: „Мач между големи майстори.“ Победата прилягаше еднакво и на двата отбора. Все пак ние може би стояхме по-високо по отношение на желанието за победа и самоотвержеността и затова победихме. Подчертавам самоотвержеността, защото теренът на стадион „В. Левски“ беше заледен и много труден за игра. Това обаче не попречи играта да бъде динамична, напрегната. Тя предизвика много емоции у публиката, която щедро възнаграждаваше и стимулираше красивото във футбола, което показваха двата отбора.

Един ден през есента на 1953 г. ме извикаха в канцеларията на клуба. Без много подготовка ми беше поставен въпросът: „Желаеш ли да останеш при нас след завършване на войнишката ти служба?“ Очаквах, че рано или късно между ЦДНА и мене този въпрос щеше да възникне, и си бях подгответ отговор. Но фактът, че не аз, а от клуба ми предложиха остана, ме ка-

раше да се чувствувам удовлетворен. Положителният отговор, който дадох веднага, не беше резултат на никакво младежко увлечение, а събираще като във фокус любовта, която вече изпитвах към ЦДНА, към другарите си от отбора и към хилядите привърженици на клуба. Друг отговор не можех да дам. „Но имам само едно желание — да уча. Искам да имам професия. Не може всички да разчитаме на футбола“ — промълвих аз. „Това е и нашето желание, Кирчо. Ще имаш възможност да учиш, стига да искаш!“

Този ден определи и моето бъдеще по-нататък. Независимо от това, че не винаги всичко вървеше по „мед и масло“. Но ако съм на 20 години и ме питат: „По кой път искаш да тръгнеш?“, не бих се поколебал нито минутка, за да кажа отново: „Само като футболист от ЦДНА. С онзи чудесен другарски колектив.“ Не след дълго време ми беше присвоено и офицерското звание лейтенант.

През 1954 г. цикълът на подготовката не се измени: Боровец — Петрич. Отборът ни беше малко променен. Беше освободен Кекеманов, а на негово място бе привлечен Хр. Андонов. Наред с качествата си на добър вратар Андонов беше веселяк, шегобиец и сладкодумен разказвач. От този момент нататък в центъра на всички шаги и весели истории стоеше той. Не веднъж в минути на голямо напрежение Итко разведряваше обстановката в отбора. Историйките, които той разправяше, съмнили са слушали стотици пъти, но и сега, когато ми се отдаде случай да ги чуя, смея се от сърце.

Мисля, че е поучително да кажа защо беше освободен Кекеманов, който беше много добър вратар. Смел, решителен, всеотдаен, със своето прекрасно телосложение той просто красеше вратата. Пък беше чудесен приятел и другар. Преживявайки някава интимна „трагедия“, той потърси утехата в алкохола и както се случва винаги с всеки, който тръгне по този път, стана негова жертва. Престана да идва редовно на тренировки, изчезнаше няколко дни и пак внезапно се явяваше. Той не ни потърси, но нека си сложим ръката на сърцето и да си признаем, ние — също. Дори някои от по-големите му се присмиха. Това го накара да се затвори в себе си и рядко изпадаше в откровеност пред нас, които живеехме в хотела. Опитвахме се да му въздействуваме и той обещаваше, че ще се поправи, но след седмица-две историите се повтаряха. Съвсем основателно той беше наказван няколко пъти. Случваше се след скандални вечери на сутринта да не смее да ни погледне от срам. Така или иначе Кекеманов не можа да се преори със себе си и с алкохола и беше освободен от отбора. Съжалявахме много за него, защото беше оформлен състе-

зател, но не му достигна волята. А всички много го обичахме! Но този случай не е единствен в нашия футбол. Може да се посочат много такива примери и сега. Нима не трябва да съжаляваме и най-вече сам да съжалява П. Величков — героят на третия мач с Франция в Милано през 1961 год. Тогава той така се раздаде, че след мача не можа да намери сили да се приbere в съблекалнята и падна на терена. А Пешко имаше всички данни, които можеха да му определят достойно място в българския футбол. Да, има за какво да се съжалява и да се иска от тези младежи, за които Милев често казваше: „Без една могат, но с една не могат.“

В началото на подготовката тази година (1954) в отбора се чувствуващо голямото желание за реабилитация за несполучките през 1953 г. Сериозното отношение към работата личеше по лицата на всички. Техническата и тактическата подготовка бяха насочени към отказване от поборчната игра с къси подавания. Този начин на игра беше най-характерен за отбора на ВВС. Много от състезателите на ВВС бяха от софийския квартал „Хаджи Димитър“, откъдето бяха и доста наши състезатели. Приятелските отношения и постоянните контакти с тях дадоха отражение и върху нашия отбор. Налице беше един подчертан стремеж за техническо надиграване на противника за „скриване“ на топката. Желанието да покажем техника ни караше да забравяме най-късия път към основната цел — победата. В това отношение състезателите на ВВС бяха отчаяни оптимисти. Независимо от това, че в нашия прям двубой с тях ние ги победихме с 5:0, при което ги бихме и с техника, и бързина, и с голове, те не се отчайваха. „Биха ни, но ги направихме пияни“ — самодоволно разправяха те. Правилно проведената подготовка и преучуването до известна степен на този стил донесе и добри резултати. Мачовете, проведени с голяма физическа, техническа и тактическа мощ бяха лицето на отбора сега. Името на ЦДНА плащаше противниците и ги караше да играят срещу нас с позволени и непозволени средства. Мачовете ни в провинцията бяха голямо изпитание на търпимостта, волята и тактическото умение. Точеката, изтръгната от нас „с нокти и зъби“, се считаше за голяма победа. В резултат на тази „свободна“ игра срещу нас ние давахме много „жертви“. Контузите и прозалите ни съществуваха през цялата година, затова често се налагаше промяна на постовете, на които играехме. Имаше случаи, когато едва се събирахме здрави хора за един отбор. Или, както Божков казваше, той не беше играл само вратар. Откритието на „бетона“ от страна на някои български отбори ни създаваше големи неприятности и главоболия. Не винаги успявахме да противодействуваме на „затворената“ игра,

особено когато играехме като гости. Срещу нас този „бетон“ се играеше в най-изопачен вид, само и само да се спечели точката. Най-изобретателни бяха сътезателите от „Спартак“ — Плевен.

Мачът ни там беше пародия на всяка към футбол. Още със започването на срещата разбрахме тяхното намерение да откраднат на всяка цена една точка. Действията им бяха разчетени сякаш с електронна машина самос отбранителни функции. За всеки наш нападател отговаряха по двама души. Дълго време се опитвахме да пробием, но напразно. Топката едва стигаше до наказателното поле. Наказателни удари, нарушения, хващания, спъвания, но не и футбол. Божков и Панайотов се опитваха да разиграят топката в средата на терена с цел да изтеглят някой сътезател от „Спартак“, но те не се хващаха на тая въдица. Случваше се някой от спартаковци да се изкуши и да подгони топката в нашето игрално поле, но виковете на сътборниците му: „Назад! Назад!“ го караха към „разумни“ действия. Ние си играехме с топката, а те чакаха в своята половина. Манолов подхвърли на Божков: „Стeve, дай ми топката! Нека да излязат малко напред!“ Божков отпрати топката към спартаковци, но тя мигновено ни беше върната с добри пожелания: „Играйте си вие с нея! Ние не я искаме!“ Какво оставаше да правим? Бихме си главите в степата, бихме и толкова — 0:0.

Разказвам този случай, защото „бетонът“ стана голяма спирчка в развитието на българския футбол. Усъвършенствуван от много наши отбори, той придоби голяма популярност. И въпреки това обикновено явление беше след такъв мач да четем във вестниците, че ЦДНА не могъл да се справи със „защитната игра“, че бил безпомощен и т. н. А „бетонджите“ оставаха в сянка. И в същото време се говореше за решително издигане на българския футбол! Как трябваше да се издига? На „бетонни“ основи?

През същата тази година имахме възможност да играем с швейцарския отбор „Лозан спорт“, който строеше играта си на прочутия тогава швейцарски „катинар“. Швейцарски катинар, но не и български бетон! Швейцарците играеха с четири нападатели и шест защитници, като единият защитник нямаше персонална отговорност и играеше зад всички като „метач“. Защитно, но с четири нападатели — нещо подобно на сега нашумялата система 4—2—4. Каква грамадна разлика имаше в тези два варианта! Желанието да счупим катинара и това, че „Лозан спорт“ беше полупрофессионален отбор, направи мача динамичен и красив. Нашата игра тръгна по предварително изгответния план силна игра надвяте ни крила Миланов и Колев, избягване зоната: на метача и високо темпо. Играта на Миланов и Колев даваше въз-

можност и на Божков, и на Панайотов, който играеше малко изтеглен назад, да се включват внезапно в крайната фаза на атаката. И пак: темпо, темпо! В началото на второто полувреме швейцарците вече се задъхваха. Резултатът до този момент беше 5:1. Тук допуснахме една тактическа грешка: решихме да покажем и нашите възможности във владеенето на топката. Това притъпи остротата на атаките ни и даде възможност на противниците ни да се съвземат, да организират играта си. За това си увлечение заплатихме с още 1 гол в нашата врата. Все пак с 6:2 показахме, че с успех можем да играем и срещу „катинарите“. Играта на отбора, макар и неравна през целия мач, радваше. Радваше желанието за бързи и целенасочени атаки, за бързо преливане в нападение и отбрана. Радваше устремът на сътезателите от предната линия. Радваше и високата техника на редица наши футболисти: Панайотов, Колев и Янев, Миланов, Божков, Манолов.

През юли заминахме за два мача за Албания. Тези срещи нямаха особена техническа стойност, бяха от онези, които бързо се забравят. От „Луфтетари“ спечелихме с 4:0, а с „Партизан“, който всъщност беше националният отбор на Албания, завършихме наравно 2:2. При 2:0 за нас албанците „вкараха в боя“ най-силното си оръжие: твърдостта и бруталността. Милев не прекъснато викаше отвън: „Внимавайте! Пазете се!“ И двата гола в нашата врата бяха отбелязани по един и същи начин: топката се центрираше в нашето вратарско поле, там скачахме цял куп играчи и целият този куп от живи тела влетяваше в мрежата, като че ли бяхме издухвани от някакъв мощен компресор.

Затова пък пътуването до Албания и обратно беше красиво, незабравимо. Пътувахме с кораба „Трансильвания“, по море. Размерите на този красавец бяха внушителни за нас. Само дължината му беше над стоте метра. Маршрутът ни беше Варна, Цариград, Мраморно море, Дарданелите, Бяло море, нос Матапан, Йонийско море, Адриатическо море. Хвърлихме котва в албанското пристанище Дурацо. Времето беше чудесно. Нямаше нито едно облаче. Тихо, много тихо. И топло, ужасно топло. За да проникне малко хладинка през илюминатора в каютата, извих един картон като фуния и го закрепих на илюминатора. С Манолов се редувахме да стоим под освежаващия поток, навлизаш през малкия отвор на фунията. На палубата излизахме само привечер, когато слънцето не жареше вече така силно. Сутринта стаяхме много рано, за да наблюдаваме изгрева. Бяхме някъде в Мраморно море. Гледката беше наистина великолепна! Морето сякаш беше застинало в някакъв огледален блясък. От време на време излитаха летящи риби, които след известно разстояние стремително се забиваха във водата. А изтокът беше вълше-

бен. На червено виолетовия фон жълтото кълбо бавно, бавно изплуваше на хоризонта. До пристигането ни не успяхме никакво люлеене. Пътувахме чудесно, ако изключим жегата. Само един път спокойствието ни беше нарушено. Бяхме южно от Гърция и брегът не се виждаше. Изведнъж се разнесоха звуците на корабната сирена. Чуха се и припрените стъпки на моряците. Изскочихме на палубата. Моряците издигаха на въжетата разноцветни флагчета. Сега чак видяхме, че недалеч от нас беше изплувала някаква подводница. Каква беше, така и не разбрахме. Подводницата плува известно време успоредно на „Трансильвания“, след което се потопи във водата и изчезна. После дълго коментирахме този случай. Кому беше нужна тази „демонстрация“.

Пътуването обратно до България беше също така чудесно. Поне така разправяха тези от нас, които не страдаха от морска болест, но за мене то беше голямо изпитание. Моряците казаха, че вълнението било 7—8 бала. Корабът така скърцаше, че имах чувството, че всеки момент ще се разпадне на съставните си части. Люлееше се, изскачваше се по вълните и със страшна сила се забиваше в тях. Вода и пяна хвърчаха чак горе на палубата. Хубава шега си правеше Нептун с нас!

Лежах по гръб и не ставах нито за храна, нито за вода. Така се чувствувах най-добре и така изкарах до Яфа. По-нататък вятърът поутихна малко, но малко. В Черно море вятърът дукаше странично и корабът се наклони на лявата си страна. На всичко отгоре беше наредено да излезем на палубата за тренировка — били сме се улежали. Бях само за тренировка, но нямаше как. При едно упражнение Божков се подхълзна и полетя към перилата. Едва успя да се задържи да не падне във водата. Тренировката беше прекратена и ние внимателно се прибрахме по каютите.

Много пъти в приятелска среда съм разправял за това пътуване до Албания, но винаги съм внимавал да не се представя за голям морски вълк, защото не бях сигурен, че няма да пътувам отново по море.

През месец август националният ни отбор замина за СССР. Щяхме да играем 3 срещи под името „Софийски сборен“. Пътувахме със самолет. Разстоянието до Москва прелетяхме за сравнително „кратко“ време — 9 часа. В Киев хапнахме по един чудесен украински борш и не след дълго време се приземихме на Внуковското летище. Оттук Москва не беше много далече. Пътят ни минаваше през места, където все още личеше войната — окопи, траншеи, противотанкови препятствия. Дотук бях стигнали германските фашисти. Дотук и нито крачка повече. Тук беше последният, непреодолимият рубеж, зад който червеноармейците

не допуснаха фашистите. Та нали на хоризонта се виждаше Москва. Оттук започващите и славният път на победата, завършил в Берлин. Смълчани, всеки замислен за ония страшни дни, отдавахме нашата почит към загиналите храбреци.

През целия ни престой в Съветския съюз се радвахме на изключително внимание. Чувствувахме се горди и щастливи, когато слушахме с каква любов и уважение съветските хора говореха за нашата страна, за нашия народ. Това отношение те проявяваха и към нас. Условията, които ни бяха създадени, просто ни караха да се чувствува неудобно. Масите за храна бяха отрупани с какво ли не. Трудно беше да изберем какво да ядем. Разбира се, нахвърлихме се на хайверите. А какви ли не хайвери имаше!

През свободното време разглеждахме Москва. Посетихме Мавзолея на Ленин. Както винаги, не пропуснахме и магазините. Вадехме бележките с поръчките и си отбелязвахме: радиоапарат — да, пералня — да и т. н. Вечер хотелът приличаше на изложба на радиоапарати. Почти във всяка стая бяха монтирани по 2—3 радиоапарата. Оглеждаха се, изprobваха се, сравняваха се — кой е по-хубав, кой има по-хубав тон. Не знам какво щеше да стане, ако бяхме пуснали в действие пералните и прахосмукачките.

Първия мяч играхме в Москва. Противник ни беше съборният отбор на Москва, който по същество представляваше националната гарнитура на СССР. Стадион „Динамо“ със своите 80 000 места беше препълнен. Билетите били разпродадени няколко дни преди мача. Дълбоко в съзнанието ми е останало онова мило тържество по церемонията при излизането на двата отбора на терена и излизането след завършването на мача. Под звуците на традиционния марш двата отбора едновременно излязохме от тунелите на съблекалните и с бавна тържествена крачка се отправихме към центъра на игрището. Лицата ни едва се виждаха зад големите букети, които носехме. Строихме се на кръга в центъра едни срещу други. Прозвучаха държавните химни на България и СССР. Капитаните си размениха възпоменателни флагчета, а останалите състезатели — цветя. Изтичахме към трибините и хвърлихме цветята на публиката. Отвсякъде се чуваха скандирания: „Маладци! Маладци!“ От няколко места се носеше и наша българска реч: „България! България!“; учещите се в Съветския съюз българи ни приветствуваха. Но по произношението личеше, че не само българи скандираха: „България“.

Двата отбора бяха в следните състави: нашият — Йосифов, Ракаров, Манолов и Горанов, Божков и Цанов, Миланов, Стефанов, Панайотов, Колев и Янев; съветският — Яшин, Тишченко,

Крижевски и Седов, Байков и Нетто, Татушин, Исаев, Илин, Салников и Рижкин.

Ето какво съм записал в дневника си за този мач:

„Очаквах, че ще бъде по-трудно. Играта обаче тръгна по стил, който ни допадна и който трябаше да налагаме. Тъй като противникът беше респектиращ, в защитата нямаше отпускане нито за момент. Много добре съчетавахме „плътно покриване“ и борбата за първа топка с подсигуряването. Много ни помогнаха и нападателите от „втория ешелон“ Стефанов, Панайотов, Янев, които водиха голяма борба за средата на терена. Хареса ми играта на Янев и Колев и най-вече остроумните трикове на Янев, чрез които той извеждаше Колев на предна позиция. Хареса ми Панайотов, който надигра Крижевски и събра овациите на публиката. А Митето Миланов беше в стихията си. Не пропусна и да се разпиши. Резултатът 1:1, като имам пред вид класата на съветските футболисти и предимствата на домакинството, е успех за нас! Дълго време след свършването на мача публиката топло аплодира „артистите“.

Може би ще трябва да допълня само това, че беше мач между учители и ученици, в който учениците се оказаха достойни за учителите. Нали системата на комплексна подготовка беше една: съветска.

Втория мач играхме в Киев с „Динамо“. Явно „Динамо“ беше по-слаб отбор от сборния на Москва, но ние загубихме с 0:1. Загубихме, защото надценихме своите възможности и не бяхме съсредоточени в играта. Прекалено твърдата игра на динамовската защита накара нашите нападатели да заиграйт по-предпазливо, което намали тяхната ефективност. Съдията „леко“ покривателствуваше домакините, като дори пресилено отсъди единадесетметров удар, който отлично играещият Йосифов не можа да спаси. Ние, разбира се, реагирахме малко бурно и неприлично, както става често по българските терени, но той остана категоричен — не отмени дузпата. Останахме приятно изненадани и получихме известно удовлетворение, когато вечерта на банкета ни прочетоха телеграма от Москва, с която се отнемаше правото на съдията да ръководи футболни срещи за 6 месеца. Колко бързо и ефективно реагираха съветските другари на нарушенията!

Третата среща беше копие на първата или по-точно продължение на срещата в Москва. Динамично, технично, красиво! Разликата беше само в това, че победихме с 1:0.

В последната минута на първото полувреме при едно падане си счупих ключицата на лявото рамо. Закараха ме в болница, където ми наместиха и гипсираха ключицата. Така не можах да взема участие във финала на нашето гостуване в СССР.

На следващия ден бях посетен в болницата от водача на нашия отбор Б. Ботев, другари от футболната федерация на СССР и главния лекар на болницата. Бях затрупан от плодове и шоколади. Обяснихи ми, че ще трябва да остана няколко дни в болницата, защото главният лекар не бил съгласен да ме пуснат да замина за България в това състояние. „Здрав е дошъл в Москва, здрав ще си отиде“ — каза той. Никакви обещания не го склонили да промени решението си. С мене за компания оставаше и Жоро Найденов. Попитаха ме какво искам да си купя. „Харесаха ми радиоапаратите „Рига 10“, но по магазините не видях такива. Ако може...?“ Пожелахме си взаимно приятно прекарване и пътуване и се разделихме.

Няколко дни след това вече можех да излизам из града, като винаги идваше кола да ме вземе и с Жоро ходехме, където пожелаем. След още 2—3 дни, изпратени сърдечно, се завърнахме в България. В хотела на ЦДНА, където живеех, намерих вещите си и една голяма кутия. Отворих я. В нея бешеadioапаратът, който исках да си купя. Имаше и много сувенири за спомен от Москва.

Moето боледуване и лечение искам да свържа с един случай, който ни развлънува и ни демонстрира капиталистическата действителност. През 1955 г. по време на голямото турне на националния отбор в Египет, Сирия и Ливан присъствувахме на един мач от първенството на Бейрут. Играеха два арменски отбора: единият беше на прогресивната арменска организация и носеше името на ген. Баграмян, а другият на някаква реакционна арменска организация. Скоро при нас на трибуната дойдоха 2—3 младежи и на развален български език ни обясниха, че тяхен приятел-футболист преди десетина дни получил контузия в крака. Оттогава лежал у дома си. Не можел да върви, но нямал възможност да отиде на лекар. Молеха ни, ако може, нашият лекар (те прочели във вестниците, че с нас има и лекар) да отиде и да прегледа техния приятел. Лекарят отиде веднага с младежите. После той ни разказа, че контузията на младия футболист била сериозна — имал пукната кост. Наложило се да му слага шина на болния крак и оставил лекарства за лечение. Родителите на младежа недоумявали как можело доктор да не вземе пари за стореното от него. Благодарностите им нямали край. Впрочем там бяхме свидетели на едно особено зрелище. Не бяха изминали и 30 минути от този мач и на терена стана спор по едно присъждане на съдията. „Temperamentnите“ футболисти, недоволни от решението на съдията, се сбиха помежду си. Това като че ли беше дългоочакван сигнал за зрителите. Изведнък стадионът заприлича на бойно поле. Сякаш нямаше човек, който да не се бие. Само нашата група, като самотен оазис в пустинята, стоеше из-

вън това спонтанно побоище. Дойде полиция, но и тя не успя да възврди ред. Няколко полицаи ни помогнаха да се измъкнем от полесражението. Но как завърши тази истинска битка, не разбрахме.

Възстанових се от контузията и се включих в подготовката на отбора, но едно ново заболяване ме лиши от възможността да участвам в турнира на армейските отбори на социалистическите страни.

Несъмнено мачът за 1955 г. у нас беше срещата между ЦДНА и „Цървена звезда“ — Белград. Голямата популярност на югославския отбор, имената на неговите състезатели като Митич, Топлак, Спаич, Кривокуча, пък и високата класа на югославския футбол предизвикаха много голям интерес към мача. Интересът нарастваше и от факта, че и нашият отбор се намираше в отлична форма, че и ние имахме също много популярни футболисти — Манолов, Божков, Миланов, Колев също бяха звезди.

Данните от нашето спортно разузнаване бяха недвусмислени: югославяните играят много техничен и модерен футбол, индивидуалната техника на състезателите е сведена до виртуозност, имат добри стрелци. Непрекъснатият контакт, който те поддържат с европейските отбори и особено напоследък с южноамериканските, е дал отражение и върху тяхната игра: висока техника с икономични и рационални действия, използване и най-малките грешки на противника. Сочеха се и слабости: склонност към индивидуални прояви, недостатъчна физическа подготовка и известна психическа неустойчивост. Но нека най-напред си припомним съставите:

„Цървена звезда“ — Кривокуча, Нешович, Спаич, Златкович, Зекович, Попович, Веселинович, Митич, Топлак, Щокич, Рудински.

ЦДНА — Геренски, Ракаров, Манолов, Енишайнов, Божков, Стоянов Миланов, Аргиров (Стефанов), Панайотов, Колев, Янев.

Нашият план за играта не предвиждаше нищо извън това, което знаехме и което можехме. В защитата — плътно покритие, борба за първа топка и диагонално подсигуряване. В полузащитата — Г. Стоянов — по-дифензивно, с по-подчертани защитни функции, а Божков с по-голяма свобода на действие. Той заедно с Янев, Аргиров и влезлия по-късно на негово място Стефанов трябваше да овладяят средата на терена — тази част от игрището, където се зараждаха атаките и на двата отбора. В първите минути на мача в тази зона трябваше да играе и Панайотов, докато се „проучим“. В нападението играехме с едно разместяване на приетото по системата „дубълве-ем“ — изнесени крила и централен

нападател напред: Колев на мястото на лявата свръзка играеше силно врязан напред като острие, а Янев на мястото на лявото крило, изтеглен назад, с по-големи организаторски задачи. Едно от основните ни оръжия беше и добрата ни физическа подготовка. Трябваше да поддържаме високо темпо до самия край на мача, като използваме максимално бързината на Колев и доброто пласиране на Миланов. Всичко беше ясно. Моралната нагласа и мобилизацията на силите бяха на висота. Оставаше най-важното: как тези качества ще се изявят на терена.

Деветдесетте минути на мача преминаха като миг. Едва след последния сигнал на съдията, италианец Бернарди, разбрах колко много съм се изморил. Удоволствие беше да се освободя от всичко, което ме стягаше по тялото, и да се отпусна на стола в съблекалнята. В банята под душа моментите от мача минаваха през паметта ми като някаква бавна прожекция на филм.

Наистина нашият треньор Милев не се беше излъгал в прогнозите. „Цървена звезда“ се оказа, както очаквахме. С една дума — силен отбор.

Началните минути на мача преминаха при много внимателна игра и на двата отбора. Нямаше острота, нямаше рискове. Чувствувах югославското нападение като пипала на огромен октопод, който упорито се опитваше и търсеше удобния момент за решителен удар. Това беше затишне пред буря. Моят пряк противник — Рудински, избягващ личните единоборства, като се стремеше с двойно подаване още в средата на терена да се озове зад гърба ми. Ако не успееше да осъществи този ход с партньорите си, той оставаше към средата на терена с явната цел да ме изтегли от моята зона и на освободеното пространство да се включи друг югославски нападател. Така играеше и дясното крило Веселинович. През центъра почти не се опитваха да пробиват. Това наложи цялата защита да играем в „пакет“, близо един до друг, за да си помагаме взаимно. В защитата югославяните играеха с голяма съгласуваност и умение. Нашите нападатели трудно можеха да създадат моменти за стрелба от по-близко разстояние. В наказателното си поле югославяните действуваха безкомпромисно. За всяко проведено от нас нападение ние влагахме много повече усилия и енергия, докато в югославяните се чувствуващ лекота в действията и боравенето с топката. Техните нападения бяха по-редки, но изненадващи и опасни. Териториалното надмощие, което наложихме, беше опасно и измамно за нас. Оголим само за момент някои фланги и следващо пробив, точно подаване пред вратата и опасен удар към Геренски. Нашите нападатели нанесоха повече удари във вратата на Кривокуча, но те не бяха изненадващи, тяхното насочване се чувствуващо от-

далеч, а поради прибързаност не бяха и точни. И когато в резултат на териториалното ни надмощие мнозина очакваха гол в наша полза, югославските футболисти реализираха две от своите бързи нападения. Точните удари на Топлак и Митич поразиха нашата врата — 2:0. Мисълта за една евентуална загуба ни накара да заиграем, без да се щадим. „Подгонихме“ югославяните из целия терен. Не им давахме да отдъхнат. Не, не можеше да не се пропука този блок... Не знам защо, но бях твърдо уверен, че няма за загубим мача. Много вярвах в нашите нападатели. Жаждата за голове се четеше по лицата им. Само че защо така бързо течеше времето! В последните минути явно се очертаваше нашето физическо превъзходство. Останаха няколко минути, когато Колев се откъсна, за миг остана свободен и... 1:2. Нямаше време за традиционните целувки. Отново тотален натиск. Възнаграждението за големите усилия, за голямото старание дойде в последната минута. Гацо Стоянов с хубав диагонален пас изведе Миланов зад югославската защита. Последва удар, в който бяха вложени майсторството на Митето и неудържимата воля на нашия отбор — 2:2. Още когато топката летеше към вратата, почувствувах, че това е моментът, който така много желаехме, но когато тя се заплете в мрежата на Кривокуча, подскочих от радост. Сега Миланов попадна в прегръдките ни. Дълго го прегръщахме и целувахме. Не забравихме и Гацо, и Ването. За нищо повече нямаше време, а и силите ни вече бяха изчерпани. Целувката на Милев в съблекалнята приех като бащинска благодарност. И неговите ръце бяха влажни и неспокойни, когато ни прегръщаше, а трябваше и ние да му благодарим, на него — нашия учител и възпитател.

Значението на този мач разбрахме малко по-късно. Зачестиха поканите от известни европейски футболни отбори. Нашият отбор — отборът на ЦДНА — беше желан и в най-изисканото спортивно общество.

Мачовете за първенството на републиката продължаваха. Единствената загуба, която претърпяхме този сезон, беше в Пловдив от „Спартак“. Този отбор вече се оформяше като един от добритите провинциални отбори, но беше по силите и възможностите ни да спечелим и този мач. Тъй като първото място вече не можеше да се оспорва независимо от резултатите в останалите мачове, в нашия отбор настъпи малка демобилизация. Отпускането и нарушаването на режима оказа влияние най-вече на психическата ни подготовка. Може би считахме, че противниците ни са длъжни да се предадат без бой. Не взехме пред вид отношението към първенеца — срещу него винаги и всички играеха с максимално напрежение.

Един друг факт засили небрежността ни към този мач. По това време за нуждите на отбора беше предоставен един стар рейс (съвсем различен от сегашния комфортен автобус!). Обикновено, когато пътувахме по провинцията, използвахме влака. Сега по изключение ни бяха разрешили да отидем в Пловдив с този ветеран от Отечествената война. Тръгнахме за Пловдив в деня преди мача, някъде късно следобед. Движехме се с прилична скорост — спокойно, задминавахме настигнатите по пътя каруци. С няколко спирания за малък ремонт на двигателя, при което трябваше Андонов в движение да „почерпва“ двигателя с една лимонадена бутилка пълна с бензин, стигнахме до малкия баир на спирка Немирово. Изведнъж изгърмяха две задни гуми, а резервна нямаше. Явно с рейса не бихме могли да продължим пътя си. Тогава на Немирово спираха само товарните влакове и Милев ни нареди да се придвижим до Пловдив самостоятелно — кой както намери. Съобщи ни хотела, в който били заангажирани места, и се пръснахме по пътя да търсим възможност на „автостоп“ да продължим нататък. Вече се беше стъмнило и рядко минаваха коли (впрочем тогава и колите бяха къде-къде по-малко!). В тъмнината малките групички се разпъснаха. Събрахме се отново едва сутринта на закуска. Всеки разправяше как се е добрал до Пловдив. Едни бяха стигнали с товарни автомобили, а други се качили в будките на спирачите на някакъв товарен влак и така пътували.

Всичко това до голяма степен намали боеготовността на отбора. И когато в процеса на играта разбрахме, че вече губим мача, не бяхме в състояние да направим нищо, за да доведем до обрат в играта. Беше много късно. Настройката е елемент, който се кове много преди мача. В такъв момент е трудно, почти невъзможно да се координират действията на единадесетте в едно. Психическата неустойчивост ни направи сприхави, караше ни към прибързани и неправилни действия на терена. В края на краишата тази неустойчивост ни попречи да прекупим волята на противника. Обаче без да оневинявам нашия отбор, вярно е и това, че много от противниковите сътезатели се бяха ориентирали към непочтени и неспортивни действия спрямо отделни наши сътезатели. Така например те обиждаха най-безцеремонно Манолов, като му прикачваха най-различни епитети, което съвсем основателно го водеше от равновесие. Към Панайотов бяха прикрепили най-бруталния сътезател, който непрекъснато хващаше, бълскаше и риташе нашия централен нападател. Не бяха редки случаите, когато и плонки се появяваха по лицата ни. А Симо (Манолов) не обичаше да остава длъжник и много сини петна се появяваха по телата на противниците (силните пръсти

на Симо бяха оставили следите си). Но от това губехме ние. И така до края не намерихме сили да противодействуваме на противника и загубихме с 0:2.

Тази загуба ни тежеше, но изигра и една положителна роля; мобилизира ни и засили желанието на всички ни да спечелим останалите мачове. И това ставаше, без да се говори, без да се правят високопарни декларации. То се чувствуваше у всеки от нас.

Ето например как Г. Пачеджиев коментира във в. „Народен спорт“ от 19. XI. 1954 г. следващия ни мач с „Динамо“.

„ЦДНА — „Динамо“ 3:1 (3:0) — София, 15 ноември, стадион „Народна армия“. Съдия А. Златарев (София).

Дъждовното време и делничният ден не попречиха на трудащите се да запълнят всички места на стадиона.

Теренът бе хълзгав и тежък. Въпреки това играта бе бърза, жива и интересна. Отборът на ЦДНА след неудачното си представяне срещу „Спартак“ (Пд) бе решил да потърси реабилитация в тази среща. Състезателите му се приспособиха бързо към тежкия терен. Особено в първото полувреме те показваха добра физическа подготовка, техническо умение и тактическо разбиране. Притежаваха рязък старт, продължителна скорост и отлична повратливост. Доброто владеене на топката им позволи да прилагат красиви и устремни комбинации с бързи смени на местата в нападение. Често подаванията бяха с едно докосване. Отборът съчетаваше късите с дългите подавания и игра на широк фронт, като правилно насочваше своите атаки чрез лявата страна, където Янев и Колев бяха неудържими. Нападателите отправиха и много удари към вратата на Еленков, три от които постигнаха целта. Головете бяха отбелзани в 18-ата, 19-ата и 38-ата мин. от Колев, Панайотов и Миланов. Първите два гола бяха завършени на хубаво изиграни комбинации, а третият — от наказателен удар, изпълнен добре от Стефанов и реализиран с глава от Миланов, оставен непокрит пред вратата. Отбраната на ЦДНА игра упорито, с правилно покритие и борба за „първа топка“, като не позволи на противниковото нападение да създаде сериозни положения пред вратата на Геренски...

Струва ми се, че не е необходимо да донълвам нищо в оценката на Г. Пачеджиев за нашата игра. Независимо че коментаторът се отнася за конкретен мач на ЦДНА, той е валиден и изобщо за играта на отбора през целия сезон на 1954 г. Малки изключения имаше, но нима може да се играе „на педали“ цяла година? Нима може един състезател да дава отлични игри непрекъснато? Според мене — не може! Има много странични, макар и незначителни фактори, които оказват влияние върху отделния състезател и върху отбора: неразположение, лични преживявания, смущения и др. Милев много пъти ни е казвал: „Нормално е един състезател да играе 4—5 мача добре и 1 посредствено или слабо. Но когато в даден мач се случат повече от двама състезатели да играят посредствено и слабо, тогава и отборът почва да куца. Отборът винаги може да носи на гърба си един-двама състезатели.“ И това наистина е вярно.

Определено може да се каже, че през 1954 година нашият отбор напълно оформи стила си на игра. Той вече имаше свои характерни белези, свой почерк. Необходими бяха (както и практиката го доказа през следващия период) международни срещи, международна рутина, за да може ЦДНА достойно да излезе и на европейския терен. Вярно е, че съставът, който донесе най-много спортна слава на ЦДНА, се оформи малко по-късно, когато през 1955 г. в него се включиха Г. Найденов и Г. Димитров, а през 1956 г. и Н. Ковачев. Но това бяха звена от общата верига, с които се доусъвършенствуваше играта на отбора като цяло. Силни звена, които дадоха и своето отражение.

Първенството на републиката през 1954 г. спечелихме по убедителен начин със 7 точки преднина пред следващия ни „Ударник“. От 26 мача спечелихме 20, наравно завършихме 5 и загубихме само 1. Головата ни разлика беше 76:14. Грубо пресметнато, това означава, че всеки мач средно е завършвал при резултат 3:0,5.

Добрата си форма през сезона потвърдихме и със спечелването на скъпоценния дар на освободителите — купата на Съветската армия. На финала след красива и напрегната игра победихме „Ударник“ с 2:1.

За участие в спечеленото първенство и за купата на Съветската армия за годината ми беше присвоено и спортното звание „маestro на спорта“.

На турне в арабските страни

Почивката беше кратка. След закриването на сезона отново бяхме събрани на лагер-школа. В началото на 1955 г. на националния отбор предстоеше продължително турне в арабските страни Египет, Ливан и Сирия. Дванадесет от всичките 17 национални състезатели бяха от ЦДНА (имам предвид и Г. Найденов, Г. Димитров, които след завръщането си от турнето облякоха фланелките на ЦДНА). Продължихме тренировките си, както се казва в спортната терминология, „за поддържане на форма“. Водехме ги в София на снежни терени и температура няколко градуса под нулата. Те нямаха този напрегнат характер, както например тренировките в началото на всеки сезон. От сериозни и несериозни източници знаехме, че футболът в тези страни е значително по-слаб от нашия. Бяхме си създали погрешната илюзия, че мачовете в тези страни ще бъдат едва ли не новогодишен подарък за добрата ни работа през годината, а и успехите, които имахме вече срещу известни отбори, ни направиха прекалено самоуверени в успеха на това първо по рода си продължително гостуване. Подценяването на противника беше взело връх още тук, в София.

На 1 януари вечерта с влак заминахме за Истанбул. Оттам със самолет прелетяхме Средиземно море и кацахме на летището край Кайро, летището, от което са излитали самолетите, нанесли големи поражения на нашата столица през войната.

Срам не срам, искам да споделя нещо. В някои от нашите куфари наред със спортните екипи имаше и странен багаж: по-големи количества кашкал и... свинска четина. Доколкото си спомням, в един от тези куфари липсваха футболните обувки. Те бяха „забравени“ в София.

Първото нещо, което почувствувахме по-осезателно в Египет, беше „горещината“. Термометърът показваше около 25° . Наистина такава температура не можеше да се приеме за много висока, но ние идвахме от място, където властвуваше студ от -8 до -10° . Разликата беше доста голяма и това даваше своето

отражение. Струваше ни се, че тук през лятото за нас би било съвсем неподходящо.

Сутринта, когато слизахме на закуска, малкото негърче, което обслужваше асансьора, ни приветствува на едва разбираем български език: „Добро утро!“ — и добавяше нещо нецензурирано. Детската усмивка не слизаше от лицето му. Изглежда, то бе доволно от познанията си по български език. Някой ранобудник от нашата група си беше направил шега с това момченце. Сякаш за извинение пред него ние редовно го отрупвахме с портокали и банани. А то, милото, още повече се стараеше и не пропускаше да ни поздрави.

На 7 януари играхме първия мач в Египет. Това беше и единственият официален мач между националните отбори на нашите две страни в това турне. Останалите два мача играхме под името „Софийски сборен отбор“. Първият беше всъщност и най-важният мач и ние го загубихме с 0:1. В Александрия завършихме втория мач наравно 3:3, а третият — между сборните отбори на Кайро и София (по същество пак националните гарнитури) — приключи без победител и без гол 0:0.

След първия мач дълго коментирахме помежду си и се мъчехме да намерим за себе си оправдание за слабата игра и лошия резултат. Както удавникът за сламката, така и ние се хванахме за промяната на климата и високата температура. Все тях изтъквяхме на преден план. В интерес на истината трябва да кажа, че това оказа наистина голямо влияние. През целия мач чувствувах някаква голяма тежест върху себе си. Краката ми тежаха, като че ли ми бяха вързали воденички камъни. Едва дишах сухия горещ въздух. Но беше ли това най-същественото? Чувството за лека победа, обхванало ни още в България, даваше своите резултати. Нямаше в играта ни нищо, което да подскаже, че сме се готвили сериозно за тези срещи. Въпреки старанието и желанието на мнозина от нас играта „не вървеше“. И съвсем логично беше да загубим. В следващите два мача независимо от смените, които бяха направени, нищо не се промени. Ние не бяхме подгответи за мачове през този „зимен“ сезон. Не бяхме подгответи физически и най-важното, бяхме болни от „главозамайване“.

Общо престоят ни в Египет беше десетина дни и в дневния ни режим имаше много свободно време. Използвахме го или за колективни посещения на забележителностите на Кайро и околностите му, или ни водеха на кино, където гледахме леки филми, за които не е нужен преводач (обикновено каубойски), или скитахме по „пазар“.

Много пъти в разговори по повод на нашите чести излизания в чужбина близки и приятели ми казваха: „Блазе ти! Обиколи

света. Толкова нещо видя!" Наистина до известна степен те са прави и в същото време не са прави. Когато излизахме за повече от един мач, имахме време и възможност да ходим и да гледаме. Но всяко посещение до някоя забележителност беше свързано най-вече с финансовите ни възможности, а те никога не са били големи, затова се задоволявахме с посещенията, които ни организираха домакините. А когато излизахме за един мач, тогава почти не можехме да отидем никъде. Съгласно изискванията на спортния режим преди мача и в деня на мача не ни пускаха никъде. Денят беше разпределен така, че да можем на мача да се явим отморени физически и психически незатормозени. След мача в най-добрия случай имахме по един ден свободен, а в много случаи рано на другия ден си тръгвахме за България. Свободният ден използувахме предимно за най-рационално харчене на малкото пари, които получавахме. Така че опознавахме хотела, където отсядахме, стадиона, където играехме, и най-евтините магазини на околните квартали. Но ако трябва да бъдем откровени, трябва да признаем, че и ние не проявявахме достатъчно интерес към забележителностите, които ни предлагаше градът или страната. Неведнъж посещението на някой интересен обект предизвикваше недоволство и роптане.

Древната история на Египет ни предлагаше много неща и ние се възползувахме от предоставената ни възможност да посетим прочутата Хеопсовата пирамида, свинка и много други паметници на културата в този район, както и музея в Кайро. Изумителни творения на човешкия гений, дръзнал с примитивните за онова време средства да изгради творби, които и сега будят и възхищение, и недоумение!

Не с цел да се заяждам, но ми се иска да разкажа за един случай, свързан с този въпрос. През 1962 г., след като получих контузията, която ме извади от строя, все още живеех с надеждата, че ще се оправя и ще мога да играя. (Истинският спортист трудно може да се примири, че трябва да напусне строя.) Нашият отбор ЦДНА игра два мача за европейската купа с белгийския „Андерлехт“. За втория мач в Брюксел заминах с отбора и аз. Обаче нямах никакви задължения. Дори и резерва не бях. Трябаше само да бъда точен на храна и да гледам мача. През останалото време бях съвсем свободен. Колко хубаво било да се ходи така с отборите!

С групата пътуваше и един известен спортен журналист (разрешете ми да не споменавам името му — все пак обидно е!). Използвайки не винаги най-добросъвестно вестника, той ни беше критикувал, че когато сме излизали в чужбина, сме пълнили куфарите си с обувки, платове и какво ли не още, а никога не

сме купували картини от известни стари майстори и романи на прочути писатели. Имаше дори и карикатура в този дух. „Чакай — рекох си аз — да те видя сега ти какво ще накупиш от Брюксел — картини или нещо друго?“ В града пътищата ни не се кръстосаха, но на митницата, когато ни преглеждаха багажа, нарочно застанах до него и видях всичко, което носи. В неговия куфар — модификация на байганьовите дисаги — имаше всичко, но картини и книги не видях. Погледите ни се срещнаха и той сякаш ми каза: „Всеки си има своя философия в живота.“

От Египет заминахме за Ливан. Оттук до края на нашето турне бяхме във властта на частен менажер. Отсега наташък той ни ставаше „господар“. Ние трябваше да играем преди всичко за него. Сумата, която щяхме да получим за играните от нас 6 мача, едва стигаше да се посрещнат разносите на отбора. В последните дни нашият „властелин“ ни намали и храната. Поискаш нещо за пиене — няма. Поискаш плодове — няма. Поискаш допълнително хляб — няма. А при такава напрегната програма, при такива чести пътувания и игри трябваше и добре да се храним. Но повече от това, което менажърът смяташе за нужно, нямаше. Не даваше. На няколко пъти Милев прояви своите кулинарни способности, като сготвяше хубав боб по български, та отчасти задоволявахме изострения си апетит. В такива моменти ни се искаше да плюем на всичко, което ни обвързваше в този момент, и да се приберем в България, но намирахме сили да укротим нашата ярост. Колко обидна и колко унищожаваща човешкото достойнство обстановка. Човек трудно може да си представи „свободата на личността“, за която се говори на Запад, окована в такива тежки вериги. И само мисълта, че трябва да направим нещо, за да популяризирате нашия футбол, да разчупим този лед, поддържаше нашия дух. Ние трябваше да завоюваме позиции, от които можехме да искаем уважение и признание за родния спорт и нашите спортисти, уважение към социалистическата ни родина.

За мачовете, които играехме в Ливан и Сирия, не си струва да говоря много. Нашите противници бяха твърде слаби, за да могат да ни бъдат равностойни. Макар че в една от срещите ни бе противопоставен националният отбор на Ливан. Той не се отличаваше от останалите отбори. Само нашата небрежност в играта доведе резултата до 3:2. Последваха 6:0 и 7:0 в Бейрут, 1:0 в Хомс и 3:0 в Алеп.

Изпълнението на националния химн преди мачовете съм чувствувал винаги като последен, най-силен морален подтик преди решителен момент. Застанал си в средата на терена, а тържествените звуци те изпъльват с някаква необикновена сила. От въл-

нение косите настърхват, в очите напират сълзи, нещо те хваща за гърлото! И точно тогава с най-голяма сила чувствувах надеждите на тия, които са ме поставили на това място, надеждите и желанията на онези, които следят играта със затаен дъх, отговорността и задълженията ми като български футболист. Стисках юмруките си и мислено си обещавах, че ще направя всичко, което е по силите и възможностите ми, без да се жаля нито за миг, и да оправдая високото доверие.

Помня, беше през декември 1958 г. В Анкара играхме с националния отбор на Турция. Стадионът беше препълнен с фанатизирана до крайност публика. Още с излизането на двата отбора на терена тя запя турския национален химн. Имах чувството, че от очите на екзалтирани зрители всеки момент ще излетят стрели. Когато започна изпълнението на нашия химн, публиката, без да спази елементарните изисквания на етиката, продължаваше да пее своя химн. Напипах ръката на стоящия до мен Гацо Панайотов и я стиснах здраво. Той ми отговори по същия начин. Огледах се. Бяхме 11 сред това разбунено море, но по съсредоточения поглед на всеки виждах, че е готов на всичко. „Не! Не! Точно тук няма да се дадем! Ние сме българи!“

Един изключително тежък мач! През деветдесетте минути публиката не спря да пее. Не спечелихме, но и не загубихме — 0:0. Последната свирка сложи край на това голямо психическо изпитание.

А в Алеп сутринта преди мача при нас дойде един офицер от сирийската армия — главният диригент на военния оркестър. Той поискава да му дадем мелодията на националния ни химн, записан на грамофонна плоча. За негово и наше съжаление ние не носехме такава плоча и не можахме да му помогнем. Диригентът беше непреклонен — провала се цялата церемония при откриването на мача. Тогава той ни предложи да изпрем химна, за да го запише. Извади нотни листове и упорито зачака. Нямаше как да откажем. Строихме се няколко души и запяхме. Едни пееха, други танакиаха, защото не знаеха текста на химна, а диригентът бързо нанасяше нещо по листа. Не знам той какво е чул от нашия импровизиран „хор“ и как ние сме изпели химна (ние бяхме едни певци!), но следобед при изпълнението му на стадиона от военния оркестър разбрахме, че се изпълнява нашият химн само по това, че като гости той се изпълнява преди сирийския. Това ни беше за обица. По-късно винаги когато националният отбор излизаше от България, се носеше грамофонен запис на националния ни химн. Втори път такава импровизация не ни се наложи.

Последния мач от гостуването в Ливан и Сирия играхме в Дамаск със сирийския армейски отбор. В деня преди мача в

точно определеното ни време отидохме на игрището за поредната тренировка. Бяхме започнали заниманията, когато пристигнаха сирийските футболисти. Нахълтаха в терена и буквално го окупираха. Стигнахме до кавга, която за малко не доведе до общо сбивање. Най-активна двойка бяха Гацо Панайотов и сирийският вратар. Как ли не се заканваше този сириец на развален български език: „С дет гола ще ви бием! Ще ви накълцаме!“, и още много. В края на краищата ние отстъпихме.

На другия ден спечелихме мача с 2:0. Главната ни тактическа задача беше да бием, но и да се пазим, за да излезем здрави от стадиона.

Водехме с 1:0, когато на около 20 м пред сирийската врата беше отсъден наказателен удар. Сирийците не направиха стена. Застанах зад топката, гледах в очите вратаря „герой“ от вчерашната свада и си мислех: „Ех, да имаш късмет да те пронижа!“

Засилих се по-отдалеч и ударих топката много силно, с някаква озлобеност. Топката изсвистя, удари се в опънатата мрежа и вече укротена се изтъркули пред вратаря. Той не успя даже да реагира. Не можах да се въздържа и му показах палеца между двата пръста. И веднага побягнах на мястото си. Страхувах се да не стане нов инцидент.

С този мач завърши и нашето турне. С нетърпение очаквахме да се приберем в България. Беше минало почти месец, откакто бяхме напуснали родината си, и това чудесно чувство — носталгията — трудно се понасяше. Въпреки че победихме убедително в последните срещи, в себе си не бях доволен. Загубата в Египет изплуваше на фона на общата равносмѣтка. Не си представях така това очаквано с трепет турне. Нямаше го истинския красив и динамичен футбол по терените. Нямаше ги тези емоции, тези тръпки, които те карат да се отдадеш всецяло на футбола.

Подготовката за новия сезон продължихме по дружествата си в София. Сега нашият състав имаше малки изменения: вратари — Найденов и Андонов, защитници: Ракаров, Манолов, Енишайнов и Цветков, полузащитници: Божков и Стоянов и нападатели: Миланов, Стефанов, Димитров, Панайотов, Колев, Янев и Михайлов.

Тези футболисти и Ковачев, който дойде през следващата 1956 г., образуваха футболното семейство на ЦДНА, донесло най-много спортна слава на ЦДНА и на родината. Любовта към футбола и ЦДНА ни обединяваше в един дружен колектив, където общите интереси стояха над всичко. Нека читателят не остава с впечатление, че всичко при нас вървеше „по вода“. И при нас имаше търкания, имаше малки групички, формирани от по-старите и чувствуващи се по-заслужили футболисти, но всичко завършваше с прекрачване прага на стадиона. Чувството за колективизъм и отговорността пред колектива бяха достатъчно силни, за да не допуснат тези временни настроения да вземат връх над интересите на отбора. И ако трябва да дадем отговор на въпроса, коя е главната заслуга на треньора Крум Милев, трябва на първо място да изтъкнем това, че от този конгломерат от хора, които обичаха футбола, армията и армейския клуб, хора с различни, но силни характеристи, той успя да създаде един отбор със задружни действия, собствен стил в играта и здрава дисциплина.

Здраво, мъжко приятелство свързваше мнозина от нас.

Затрогващи бяха отношенията между Найденов и Андонов. При тях винаги единият играеше, другият стоеше на пейката на резервите, а и двамата заслужаваха това доверие. Трябваше да се наблюдава как този, който нямаше да играе, се вълнуваше дали екипът на другия е в ред, дали си е отпочинал добре, дали нещо не го тормози, как се вълнуваше на пейката повече от този, който играеше, за да се разбере какви момчета бяха Жоро и Итко. Какви приятели бяха пък в личния си живот — претендентите за вратарския пост!

Панайотов и Михайлов — кандидатите за фланелката с № 9! Мълчаливи, както повечето от нас на разборите, те бяха много критични към играта на играещия, но в приятелска среда. Изтъкваха си грешките и добрите страни, както само добри другари могат да го направят — без егоизъм!

Ами Колев и Янев? У тях всичко беше почти еднакво: и ръст, и хитрина, и умение. Колев получи известност и признание, а Янев?

„В колко мачове оставаше незабелязан за обикновения зрител, защото самата му роля — да играе на втора позиция и да строи действията на отбора — го поставя в сянката на тия, които блестят с пробив и удар. Колко опасни рейдове, колко хитро пуснати топки в разредената и объркана отбрана“ (Ал. Ясников, „Н. спорт“, 22. X. 1956 г.).

В края на април 1955 г. върнахме визитата на белградския „Цървена звезда“. Създаваха се хубави традиционни връзки между двете организации. Мачовете между ЦДНА и „Цървена звезда“ предизвикваха голям интерес у привържениците на футбола и в двете страни и им донасяха много емоции и хубави преживявания.

При първото ни гостуване в Белград многобройна публика беше изпълнила стадиона. За разлика от София атакуващият отбор бе „Цървена звезда“. Крум Милев беше решил да бие югославяните с тяхното оръжие — бързи и остри контраатаки. Центърът беше насищен с наши играчи: Божков, Янев, Панайотов, с което беше създадено предмостие, в което атаките на домакините се разбиваха далеч пред нашата врата. Увлечени в желанието си на всяка цена да победят, югославяните често оголваха защитата си. Тъкмо това използваха и нашите нападатели. Втурваха се устремно в тези открити зони и създадоха много критични положения за домакините.

Победихме с 2:1! Победихме, защото тактически надиграхме противника, защото главните звена, на които се градеше нашата тактика — сътезателите от средната линия и нападението, — изпълниха с голямо майсторство задачата си. Задачата на защитата беше улеснена от останалите сътезатели. В последните минути, когато пред нашата врата стана много „горещо“, ние, защитниците, имахме достатъчно сили да се справим с трудностите.

Победата ни в Белград дойде като малка изненада в България и намери широк отзив у нашите привърженици. Да победиш „Цървена звезда“ у дома беше наистина добър успех! Никога няма да забравя грейналите от радост и щастие лица на войниците от граничния наряд от Калотина, който ни съпроводи до Драгоман. Техните скандирания: „ЦДНА! ЦДНА!“ не секваха. А един граничар се беше качил на локомотива и надуваше свир-

ката. На всяка гара до София имаше посрещачи, които хвърляха цветя в нашия вагон и викаха: „ЦДНА! ЦДНА!“ Сълзи напираха в очите ни! Тук, в България, разбрахме истинската стойност на нашата победа!

Труден беше пътят ни тази година в първенството. В редица срещи допуснахме грешки в преодоляването на „бетона“. Увлечени от „успеха“ на плевенския „Спартак“, повечето отбори ни противопоставяха и като гости, и като домакини груби защитни варианти. Ние не проявявахме достатъчно упоритост и творчество в играта за разбиването на тази постройка на игра и често се задоволявахме с минимални победи или с равни срещи (тази година те бяха рекорден брой — 9). По тези причини снижихме чувствително и резултатността (38:16 за сезона). В края на полуsezона имахме 4 точки аванс пред следващия ни „Ударник“, но игрите ни не бяха убедителни и това постави под съмнение нашето гостуване в скандинавските страни. В края на краишата вярата в силата на нашия отбор надделя над пессимистичните настроения и в първите дни на август 1955 г. заминахме на лагершкола в Боровец. Нужна беше сериозна подготовка за предстоящите срещи. 20 дни бяхме в най-интензивна физическа подготовка. Тренирахме всеки ден, а понякога по два пъти на ден. Почивни дни почти нямаше. Станахме малки автомати. Нямаше роптания, нямаше „бягство“ от тренировките. Мачовете на „Юргорден“ и „АИК“ в София ни подсказаха, че в Швеция няма да е леко. Самият факт, че ние бяхме първият български отбор, който заминаваше на продължително турне в западни страни, страни с традиции във футбола, мобилизира всички морални и духовни сили у нас.

От София заминахме за Прага със самолет. В Прага след един доста продължителен престой ни пое голям четириимоторен самолет на „Сабена“. В Брюксел кацахме по тъмно. Голямото летище, потънало в разноцветни неонови реклами, гъмжеше от самолети и забързани хора. След вечеря излязохме да се разходим из града. Веднага ни грабнаха неоновите реклами и голямото движение на коли. Все пак бяхме в един нов, непознат за нас свят, който трудно можехме да проумеем и да възприемем.

В по-малките улички близо до главната видяхме по ъглите и пред полутъмните входове на жилищата да стоят млади жени, които спираха почти всеки мъж. Спряха и няколко от нас, но не разбрахме какво искат. Доктор Досков, който знаеше езици, ни обясни: срещу няколко франка желаят да прекарате нощта заедно. Ето къде били „дамите на нощта“. Изведнъж до тротоара спря лека кола. След кратък разговор две „дами“ се качиха в колата и тя изчезна в близката пресечка. Късно вечерта се прибрахме в

хотела. В стаите продължихме оживено да коментираме виденото. Но вратата се откряхна и една позната ръка загаси светлината — време беше за сън.

По обед на следващия ден излетяхме по маршрута Амстердам—Копенхаген—Стокхолм. Разписането на самолета предвиждаше кратки почивки в Амстердам и Копенхаген. Във фойетата за транзитни пътници, където оставахме, беше много оживено. Смесвахме се веднага с чужденците и с взаимни усилия се стараехме да се опознаем. Обаче непознаването на езика беше сериозна пречка в това отношение и особени успехи не можахме да постигнем. Пък и злостната пропаганда, че българите са „варвари“ и „диваци“ беше постигнала своята цел. Може би хората очакваха да ни видят с ножове в устата.

На летището в Стокхолм ни посрещнаха любезните представители на „Юргорден“ и много журналисти и фотокореспонденти. Снимки, интервюта. Най-после се откъснахме и седнахме в автобуса. Настаниха ни в един сравнително спокоен хотел „Домус“, но обстановката веднага стана „бойна“ — започна подготовката и настройването за мачовете. Животът ни започна да тече по строго определен план с главна задача — доброто представяне в предстоящите срещи.

Двата дни пътуване даваха основание да се мисли, че сме сложили нещо излишно на гърбовете си, поради което в деня преди мача, т. е. следващия ден след пристигането ни в Стокхолм, направихме „лека“ тренировка от около 1 час. Трябваше да изхвърлим всичко излишно, да изprobваме и електрическото осветление на стадиона, защото второто полувреме щяхме да играем в нова за нас обстановка.

На тренировката присъствуваха голям брой журналисти. Дисциплината и редът на работа направи голямо впечатление на шведите, а интензивността прости ги обърка. Един час пълна тренировка тук бяха демонстрирали само унгарски и съветски отбори. На нас също не ни беше леко, но беше наложително. Фланелките, гащетата, чорапите — всичко беше мокро. Затова пък след душа, който взехме в банята, се чувствувахме леки като перушки, бодри и с настроение.

Още вечерта вестниците отразиха нашата тренировка, като правеха и чудновати изводи: „Или българите се престарават в своята подготовка, или са отлично подгответи, за да си позволят такова претоварване преди мача.“

На малкото кокетно стадионче на „Юргорден“ с дървени трибуни дойдоха малко зрители, около 5—6 хиляди. Въпреки това те шумно окурражаваха своите любимци с тракалки, сирени и

тропане с крака по трибуните. Северната шведска публика също беше темпераментна.

Друга изненада, която поднесохме, беше бялата форма, с която излязохме на терена, вместо традиционната червена, както ни очакваха в Швеция. Вероятно някои шведски среди са очаквали, че ние ще разпърскваме пропагандни материали сред трибуните. Но така или иначе, посрещнаха ни с овации. Бялата форма имаше и друго предимство — много добре се виждахме на електрическата светлина по целия терен. Това беше много важно при бързото движение на състезателите.

Играхме в следния състав: Андонов, Ракаров, Манолов, Енишевинов, Божков, Стоянов, Миланов, Стефанов, Панайотов, Колев и Димитров. Поставянето на Гошо на лявото крило малко ни изненада, но с това пък ударната мощ на крилата ни чувствително се увеличаваше.

Играта започна със задължителното в такива мачове „опознаване“. Постепенно, внимателно се опипвахме и проучвахме. Шведите разчитаха много на крилата си. Чрез пробиви по фланговете те търсеха високия си централен нападател, който трябваше да завърши атаките. Много техника, много финес имаше в тяхната игра. Ние търсехме с къси пасове да съберем шведската защита в средата на терена и оттам с точни дълги подавания да изведем нашите щурмоваци Миланов, Колев и Димитров в изгодни положения за стрелба. В основата на нашите нападения стояха Божков и най-вече Панайотов, които със своите технични и точни пасове просто изолираха шведската защита и осигуряваха простор на предните ни нападатели. Играта ставаше все по-бърза и динамична. Бързите нападения пред двете врати следваха едно след друго. Много добри прояви имаше на вратата Андонов. Със своя голям отскок и разумна игра във вратарското поле той не позволи на Ериксон (№ 9) да нанесе нито един опасен удар с глава. Итко ловеше топката от главите на шведските нападатели с една ръка. Бивш баскетболист, с хубаво чувство за пласиране, топката просто се скриваше в голямата му ръка. Отлично играеше и Манолов. Както винаги сърцат и темпераментен, той даваше тон на себеотрицание и покрътвателност. Нашите нападения, провеждани със сполучливи смени на местата и голяма бързина, често пъти с едно докосване на топката не носеха успех само поради неточната и прибързана стрелба и отличната игра на шведския вратар Арвидсон.

С подновяването на играта през второто полувреме темпото, диктувано вече от нас, ставаше все по-бързо. Шведите се задържаха, а ние като че ли сега почвахме мача. Усещането, че можем да спечелим мача, ни направи по-упорити, по-настойчиви. В

един момент зад нашата врата видях, че Янев се загрява. Предстоеше смяна в нападението. Значи и Милев разчиташе на победа, щом вкарва нападател. Но кой ще бъде сменен. Всички играеха добре. Изведнъж Гошо със силен далечен удар проби вратата на „Юргорден“ — 1:0. Янев спря да загрява. Ето кой щеше да бъде сменен — Димитров. Малко след това Гошо отново промени резултата на 2:0 и Янев се прибра на пейката. Темпото ставаше зашеметяващо. Нашите нападатели станаха неудържими. Методически и упорито те обсаждаха вратата на противника. Истинско удоволствие изпитвах, като ги гледах как играят, как летят, как стрелят. Публиката се обърна. Сега сякаш играехме на собствен терен и пред наша публика. Резултатът 2:0 и оставащите 20 минути изостриха апетита на всички от предната линия. Последователно Стефанов, Панайотов и Миланов доведоха резултата до 5:0, а в самия край на мача Панайотов за шести път отпъна мрежата на Арвидсон, но съдията не призна гола. Топката преминала голлинията след сигнала за края на мача. Жалко! Гаço заслужаваше такъв венец от два гола.

За да не се показваме много сентиментални, на терена се държахме по-сдържано, но в съблекалнята се отпуснахме. Не можеше да се разбере кой кого целува. Ръководители, треньори, състезатели — всички се прегръщахме и целувахме. Радостта ни беше голяма. Очаквахме победа, за нея дойдохме, за нея се борихме, но чак за такава дори и не мислеме. Бяхме хвърлили много сили и енергия на мача. Но се чувствувахме бодри и с високо настроение. Чуха се и подхвърляния: „Тъй и тъй сме започнали, хайде да изиграем и останалите мачове и да си вървим.“

Втория мач изиграхме във Вестерос със сборен градски отбор. С по-малко напрежение нашите нападатели и тук показваха отлична стрелба, като отбелязаха пак 5 гола, но този път и ние се пропукахме един път — 5:1.

След мачовете шведската преса се надпреварваше да ни хвали. Струва ми се, че тя ни приписваше и качества, които не притежавахме. Най-много ми хареса изразът „Белите войници на червена България“. В прям и преносен смисъл ние наистина бяхме войници на България. Силно впечатление ми направиха и думите, с които се обърна към нас нашият пълномощен министър в Швеция на закуската в нашето посолство, преди да отлетим за Дания: „Благодаря ви, момчета! Вие направихте толкова, колкото ние за цели 10 години.“ Топли, искрени български слова, с които се даваше оценка за нашия труд не само като спортсти, а и като граждани на социалистическа България! На фона на тази всеотдайност на целия ни отбор исках да разкажа за една отрепка, останала без род и родина. Към нас като преводащ през целия ни

престой в Швеция шведите бяха аташирали един българин — бай Владо, който бил изпратен в Швеция по служба от България, но не пожелал да се върне и станал родоотстъпник. Решил да остане да живее в „свободния свят“. С такива изроди по-късно се срещахме често. Обикновено за преводачи ни изпращаха все такива — изменници на родината. Те се разсипваха да се хватят със своите фабрики, със своите работници и много пари. Такъв беше и „бай Владо“. Имел много пари, кола, яхта в някакво езеро, а ние много добре виждахме, че сакото му не е по неговата мярка, което показваше, че ползва чужд гардероб, виждахме го как събира останалите плодове по масата, когато се хранехме, и постоянно просеше по някоя монета, тъй като все нямал дребни. С Жоро, Итко и Симо решихме да му натрием носа. Както винаги, всеки от нас носеше по 1 литър коняк за подарък на някой приятел или да увеличи валутните си възможности.

Последната вечер се събрахме в една от стаите и поканихме бай Владо. Като разбра, че ще има аванта, дойде веднага. Наливахме му чашка след чашка, докато се напи здраво. А ние това и чакахме. Напълнихме ваната, сложихме една възглавница в края и го потопихме с дрехите — хем да се наспи, хем да изтрезнее. Ние отдоххме да спим в другите стаи. Кога е станал, кога си е отишъл, не разбрахме. Нямаше го и на летището. Изобщо не се видяхме повече с нашия „бизнесмен“.

Третият мач играхме в Копенхаген също със сборен градски отбор. Този път трибините бяха пълни. Нашата добре настроена машина помете и това препятствие. С голове на Миланов — 2, Колев — 2, Стефанов и Димитров победихме с 6:1. Най-много овации събра Митето Миланов. Втория си гол той отбеляза с коварен фалцов удар направо от корнер. Удоволствие изпитах, когато гледах как скромно, смилено, по детински виновно, Митето приемаше поздравления за головете, които отбелязваше. Сякаш нищо особено не беше направил. По-скоро като че ли се бе провинил в нещо. Силата на Миланов чувствуваха неговите противници, а ние — неговата честност, неговата прямота, неговото уважение. Голям, истински човек.

С чувство на добре изпълнен дълг се прибрахме в България. Щеше ни се по-скоро да се намерим сред своите близки и приятели. Още не бяхме успели да споделим впечатленията си от Скандинавия и отново ни прибраха на лагер-школа. Предстоеше срещата с аматьорския отбор на Великобритания за участие във финалния кръг на Олимпиадата в Мелбурн — Австралия. Лагер-школа! Подтискащо и тягостно ни действуваха продължителните и чести лагер-школи. За всеки мач от първенството 2—3 дни, за всеки международен клубен мач 5—6 дни, за всеки мач

на националния отбор — школа, зиме и лете — школи. В годината се събираха около 150 дни в лагер-школи. Особено много ми тежаха сборовете на националния отбор, които често пъти траеха повече от месец. Ако в техническо отношение за състезателите от основния състав, т. е. за тези, които евентуално щаха да играят, те оказваха положително въздействие (но и в това не съм убеден), то за останалите 7—8 състезатели те действуваха пагубно. Обикновено те не вземаха редовно участие във всички контролни срещи и много скоро излизаха от спортна форма. Продължителното откъсване от средата, където се чувствувахме най-добре — нашите семейства, — продължителното въздействие на еднообразието в тези школи ни правеха сприхави, нервни и недисциплинирани. В такива моменти на подтиснатост мечтаех само за едно — да си ида у дома, макар и само за няколко дни, мама да ми сготви любимото ядене, да си полегна на миндера в кухнята и да не мисля за никакви мачове. Но знаех, че това е невъзможно.

Мачът с аматьорите на Великобритания предизвика много голям интерес у нас, макар в техническо отношение той да стои по-ниско от много клубни мачове, които играхме през годината. Ние искахме да покажем нашия футбол пред световния елит, да мерим сили с най-добрите футболисти, а предавахме извънредно голямо значение на аматьорския отбор на една страна, където добрият футболист са в професионалните отбори. Някои ще кажат: а резултатите? Резултатите показват точно това.

Първият мач беше в София. Моралната и психологическата подготовка се водеха така, че пред футболистите имаше една алтернатива — победа. Друг изход нямаше. Това сковаваше нашите действия на терена и понижаваше техническите ни възможности. Като прибавим и защитната игра на англичаните, резултатът 2:0 бе напълно реален. При втория мач в Лондон англичаните разчитаха на някакъв психически шок. Обкръжиха с голямо внимание своя отбор, засилиха пропагандата около него, повдигнаха максимално самочувствието на състезателите си, като насрочиха мача на стадион „Уембли“. Това беше уважение и към нас, но и много ни задължаваше. За първи път ние щяхме да играем на прочутия стадион пред възискателната лондонска публика. И сега, като си спомням този момент, чувствувам вълнението и тръпките на първите стъпки на „Уембли“. И може би англичаните щаха да успеят в своя замисъл, ако не бяха двета гола на Миланов, с които той промени резултата на 2:1 в наша полза, пречупи устрема на домакините и възвърна увереността и у нас. Всъщност равният резултат — 3:3, беше един малък подарък на англичаните от съдията Бернарди, който, отсъждайки

несьществуваща дузпа пред нашата врата, изравни резултата. На третия мач — в Мелбърн — ние вече добре се познавахме, за да могат да ни окажат влияние триковете, които англичаните приложиха. Тогава ги разгромихме с 6:1. Това беше резултат, който наистина отразява напълно съотношението на силите.

Много напрежение, много нерви ни струваше мачът в София. И не само на нас, футболистите, а и на тези, които бяха редовни посетители на трибуните. Сега голяма част от присъствуващите на стадион „В. Левски“ за първи път идваха на футболен мач, пък и едва ли втори път са отишли. Билети се продаваха не срещу пари, а срещу прасенца, срещу тенекии с мед и др. Резултатът 2:0 не удовлетвори нито зрители, нито ръководители, а още по-малко треньори и състезатели. Имаше някаква празнота в нашата игра. Липсваха умението и опитът при важни турнирни мачове подготовката на отбора и самият мач да се насочват конкретно, разумно, целенасочено.

Със завръщането си по отборите продължихме участието си в първенството на страната. Разликата пред следващия ни „Ударник“ от 4 точки през пролетния полусезон нарасна на 6. Отново спечелихме първото място, но в играта ни във вътрешното първенство, по-точно в играта на нападението, нещо кущаше. Тази година нападателите бяха отбелязали точно два пъти по-малко голове, отколкото през миналата — 38 срещу 76. Причини имаше и обективни, и субективни, но имаше и върху какво да се замислим и ние футболистите от първия отбор на страната — ЦДНА.

Успех постигнахме и в турнира за купата на Съветската армия. На финала, макар и след продължения, победихме коравия пловдивски „Спартак“ с 5:2.

Една почивка от десетина дни ни дойде като заслужена награда за положените усилия, старания и труд.

Неусетно се изнисаха дните за разтоварване и отидихме. Прибрахме се отново в гнездото — старата съблекалня на стадион „Народна армия“. Всички бяхме леко понапълнили, но се чувствувахме бодри, с бойко настроение. Не на шега нашият до-макин бай Владо току подхвърляше: „Много анцузи ще трябва да скъсате, докато хвърлите тези баскетболни топки, дето сте ги глътнали!“

В сравнение с новия дворец, който сега се извисява, старата стаичка в тъмната сграда на стадиона беше съвсем неу碌една. Но нищо, че кюмбето често пушеше, нищо, че от време на време хвърляхме в него понякога гumenka, обречена от нас за „брак“,

за да се разгори и затопли по-добре, ние пак си я обичахме, пак ни беше някак си скъпа. Прозорецът, през който някакъв дързък крадец беше влязъл през време на тренировка и ни беше обрал, сега беше обкован с мрежа.

Получихме екипи и отново поехме нашия път: Боровец — Петрич. Пъrvите тренировки ни поизмориха, но бързо възстановихме навика си да тичаме. Ето как оцени нашата подготовка държавният треньор Ст. Орманджиев, който беше дошъл на проверка при нас:

„В тренировките, които се провеждат ежедневно, а понякога и по два пъти на ден, се обръща сериозно внимание на общата физическа подготовка. Не остава на заден план и специалната физическа подготовка, за която много упражнения са насочени към подобряване на бързината, бързото стартиране, отскока и повратливостта. Предимството на ЦДНА в сравнение с другите отбори е, че състезателите притежават по-добра техника и по-лесно я възстановяват. Добрата дисциплина и усърдието в работата извънредно много подпомагат успеха в учебния процес. Основното в работата си остава индивидуалният подход при отстраняване на слабостите на отделните състезатели. В личните планове на състезателите са фиксирани и най-съществените им слабости, а в тренировките всеки работи главно върху тези елементи, в които се чувства най-слаб.“

Индивидуалният подход е положителен елемент в работата на треньора Милев. Той много помага за добиване на навици и умение, необходими за колективната игра и за изправяне на техническите слабости, които се допускат в играта на отбора.

В отбора е създадена напълно делова обстановка и сериозно отношение към предстоящите задачи, които стоят за разрешаване във вътрешните и международните срещи. Сериозно се работи и в теоретическите и политическите занимания.“ (В. „Н. спорт“ 24. II. 56 г.)

Проверката беше нужна поради факта, че почти всички състезатели бяха включени в олимпийския отбор, на който предстоеше втората и решителна среща в Лондон. Разчиташе се и на участие във финалния кръг в Мелбърн. Ние не скривахме нашето желание да бъдем в представителната група на България, затова упорито и системно работехме за по-бързото влизане в спортна форма.

Пъrvенството започнахме с ёдно лошо полувреме срещу „Ударник“, които поведоха с 2:0. През второто полувреме постепенно набирахме скорост и чрез два чудесни гола на Стефанов изравнихме. Малко по-късно Панайотов се престраши и с глава постигна трети гол — 3:2. Можеше, много добре можеше Гацо

да играе с глава, но не винаги искаше. Само когато напрежението стигнеше краен предел, не се пазеше и включваше в репертоара си и играта с глава.

От мач на мач нашите игри ставаха по-съдържателни, по-качествени. Един път в седмицата ни събраха в националния отбор. Провеждахме контролни срещи за обиграване на състава. До средата на април, когато се събрахме пак на лагер-школа, изиграхме общо 11 мача. Седем срещи с отбора на ЦДНА и 4 — със софийски сборен.

Една от срещите на ЦДНА беше с БСК (Белград). Гостите от Югославия бяха непознат отбор за нас, но имаха завиден актив в международните си срещи. Пред изпълнените трибуни на стадион „В. Левски“ изнесохме сравнително добър за ранния пролетен период мач. В техническо отношение бяхме на едно равнище с югославяните, но в бързината и издръжливостта стояхме по-високо. Това превъзходство се изрази най-ярко през второто полувреме, но резултатът 1:0, постигнат с гол на Миланов, се запази до края. Неоползотворени останаха редица изгодни положения за увеличаване на резултата.

Съгласно плана за подготовка на националния отбор за втората среща с Великобритания изграхме с „Динамо“ — Букурещ — 3:0, в ГДР с „Импорт“ — Рошок — 4:1, с чилийския „Грийн грос“ — 6:3, със сборния отбор на Букурещ — 1:0. Тренировките са си тренировки, но в спортна форма не се влиза само с тренировки. За обиграване на състава, за синхронизиране на действията на отделните линии, за добиване на увереност трябваше да се полагат много труд и усилия и в редица мачове, наречени „контролни“. Последната контролна среща преди мача в Лондон беше със сборен сирийски военен отбор, който завърши с разгромяващото 10:1.

Наистина не винаги играехме добре, не винаги спазвахме тактическата и игровата дисциплина, но винаги ни намираха грешки, за да ни критикуват. Все имаше недоволни и „революционно“ настроени хора.

Съставът на националния отбор беше вече почти уточнен, когато две контузии — на Манолов и Горанов — наложиха основно преустройство на крайната защита. При наличието на други централни защитници, на мене, десния защитник, ми повериха този пост за мача в Лондон. Не че бях недоволен, напротив, имах желание да играя централен защитник, но то стана много неочаквано, без да имам време да се подгответ за това. Отговорността, която носи централният защитник, е твърде голяма, за да може да се поеме лесно и изведнъж.

Между другото през 1959 г. за мача с Югославия в Белград

нашата крайна защита беше построена по много особен начин; Кирчев и Димитров, които в отборите си бяха титуляри централни защитници, играха като крайни защитници, а аз — централен защитник. Не виждах никакъв смисъл в тези „рокади“. Струва ми се, че това не беше най-правилното решение на въпроса.

Изпитах чувство на някаква несправедливост, когато разбрах, че контузените Манолов и Горанов не са включени в групата за Лондон. Тези, които бяха дали всичко от себе си, за да стигнем до този втори мач, тези, на които се разчиташе и за въдънеше, останаха в България. А нашата група по численост надвишаваше и два футболни отбора! Това ли беше наградата за тяхната всеотдайност.

Срещата в Лондон беше предшествувана от шумна реклама, снимки, интервюта и традиционната английска тържественост на стадион „Уембли“.

След като издържахме на първоначалното смущение и настиска, на който англичаните разчитаха твърде много, за да различат разликата от София, постепенно навлязохме в играта и наложихме своята воля. Естествено това се постигаше с много упоритост, с много усилия и бих казал с жертви от наша страна, защото англичаните играехе брутално, безкомпромисно, а ние нямахме право да отстъпваме. След мача имах чувство, че съм излязъл от някаква лаборатория за психически и морален тормоз, в която часове наред са ме въртели. Единадесетте: Найденов, Василев, Ракаров, Енишев, Божков, Патев, Миланов, Димитров, Панайотов, Колев и Янев с чест завършихме този мач. Само тези, които бяха на стадиона, можеха да разберат колко тежък мач, мач на нерви и напрежение изиграхме тази вечер на „Уембли“.

Резултатът 3:3 ни даваше вече право да участвувараме на Олимпиадата, но нашите ръководители все още не бяха доволни от нещо. Никой и никъде определено не казаше ще участвува ли, или няма да участвува. Дори и в пресата, откъдето се мързехме да доловим някакво решение, нямаше нищо, което да ни подскаже.

С подновяване на първенството вниманието ни беше насочено към представянето на клуба и постепенно разговорите за Олимпиадата стихнаха. Манолов все още беше вън от строя и аз бях преместен и в нашия отбор на неговия пост — централен защитник. Тук с по-голяма сила чувствувах динамиката и ритъма на играта. Постоянно бях в движение — ту в ляво, ту в дясно, докато на мястото на крайния защитник играта идваше при мене епизодично. Случваше се понякога 10—15 минути да не играя, а просто да гледам играта пред мене и в момента, когато топката

внезапно идващо в моята зона, аз не винаги бях подготвен да реагирам бързо и точно. Дълбоко в себе си мечтаех да играя централен защитник, но като се слагах на везните със Симо, разбирах, че това е нереално желание, породено от старите навици на играта ми от Павликени и от желанието ми да участвувам с по-голям дял в играта. Симо тежеше и на мястото си, и на везните! Неговата всеотдайност беше пословична!

В края на май у нас за първи път гостува професионален отбор — лондонският „Лутън таун“ — за една среща с нашия отбор. На разбора преди мача Милев с големи подробности ни запозна с играта на английските професионалисти: атлетизъм, отлична игра с глава, много добра техника в движение, смели силови единоборства, изненадващи удари във вратата. Не пропусна да спомене и за триковете и симулациите, твърде характерни за футболистите-професионалисти.

Хубавото време, добрият терен и препълненият стадион залиха желанието ни за добро представяне.

Англичаните бяха равностоен противник само първите двадесет минути. С непрекъснато движение по терена, с бързината си и превъзходството в издръжливост ние спечелихме с 4:1. В играта нямаше трудни моменти, защото знаехме как трябва да играем. В защитата не бягахме от единоборства, а, напротив, стараехме се да влизаме в тях смело и категорично. След овладяване на топката бързо я изнасяхме в игровата половина на противника. Стараехме се да задушаваме акциите на техните крила и по този начин да намалим центрираните топки пред нашата врата, където англичаните бяха много силни. С бързина и постоянна смяна на местата нашите нападатели бързо разстроиха защитата на „Лутън таун“ и реализираха чудесни голове. Основен фактор за победата беше обстоятелството, че можахме да поддържаме високо темпо през целия мач. И тъкмо за това бях разочарован на следващия ден, когато прочетох във вестниците, че победата на ЦДНА се дължала на посредствеността и умората на противника, а не на факта, че ние направихме англичаните посредствени и ги изморихме до крайност.

Няколко дни след това заминахме за скандинавските страни. За северните футболисти ние не бяхме вече загадка, не бяхме непознати. Първото ни гостуване беше оставило отлични впечатления у любезните, учтиви, но студени домакини. На нас също ни беше по-леко, защото познавахме обстановката, но, от друга страна, чувствувахме задължението да затвърдим хубавите впечатления, които бяхме оставили.

За осем дни изиграхме четири мача и пропътувахме сто-тици километри път. Нарегнатата и съгъстена програма изискваше

максимално мобилизиране на всички морални и физически сили. Домакините ни улесняваха много в това отношение, като ни предлагаха уютите на пансиони и хотели извън градовете, сред прекрасната северна природа, където можехме да си починем добре, далеч от изморителния градски шум и нахалните фотопортъри.

Неубедително, с малка доза подценяване на противника, изиграхме първия мач в Копенхаген. Играта ни имаше характер на цирков спектакъл. Демонстрирахме добра техника, остроумни комбинации, но забравяхме най-важното — головете. Завършихме наравно — 2:2, но с наведени глави напуснахме стадиона. На разбора след мача виновно слушахме справедливите упреки на Милев и водача на отбора.

По-нататък работата тръгна така, както трябваше да върви. В Гьотеборг срещу СК „Гьотеборг“ изразходвахме много сили, докато пречулим волята на противника — 2:0. В Стокхолм с „Юргорден“ изнесохме най-добрия си мач. Многобройната публика често аплодираше добрите прояви на футболистите и от двата отбора. Явно, тя беше доволна от техничната, динамична игра и от многото голове — 8. Победихме с 6:2. Чудесно защищиха имената си на известни футболисти мнозина от нашия отбор. Безбройните автографи, които раздавахме, говореха не-двусмислено за голямата популярност на ЦДНА, с която нашият клуб се ползваше в Швеция.

Съдията, който трябваше да ръководи тази среща, не беше дошъл. Няколко минути преди началото на мача домакините предложиха тихен съдия да ръководи мача. Етиката не позволи на нашите ръководители да откажат. Ние, футболистите, приемахме тази промяна с известна резервираност. Трябваше да минат само няколко минути от мача, за да се убедим в почеността на новия съдия. Нито за миг той не прояви своята клубна принадлежност. Отличните ни впечатления се затвърдиха, когато след мача той дойде в съблекалнята при нас и благодари за доверието, с което ръководството на нашия отбор го удостоило да ръководи мача. Неволно свързах случая с многото контрастни случаи за съжаление и у нас.

При последния мач в Малмъ в отбора се чувствуваше лека умора. Победихме с 2:1, но през второто полувреме умишлено забавяхме темпото. Рисковано беше да се хвърляме, без да държим сметка за физическите си възможности. Техническото разиграване на топката от нашите нападатели поддържаше физическото равновесие между нашата защита и шведското нападение.

Успешно завърши и второто гостуване на нашия отбор в Скандинавия, макар че то нямаше шума и блъсъка на първото.

У нас, в България, първенството беше в разгара си. На 30

юни 1956 г. ни предстоеше вторият мач с „Ударник“. До този момент от началото на март ние бяхме изиграли 22 мача: 10 мача от първенството и 12 клубни — международни, със софийския и с националния отбор. Казвам ние, защото в националния и софийския сборен отбор редовно участвувахме 9 състезатели от ЦДНА. От тези 22 срещи спечелихме 17 и 5 завършихме наравно, без нито една загуба. Головата разлика беше 69:24. Мачът с „Ударник“, в който ние претърпяхме поражение с 3:0, даде повод за много прибързани съвети и изводи от редица наши „доброжелатели“. Във в. „Н. спорт“ от 2 юли 1956 г. излезе статия под наслов „Поражението е признак на криза в отбора“. Ще си позволя да цитирам някои изводки от тази статия, защото тя предизвика недоумение и недоверие у нас към тези, които бяха призвани да бъдат наши съдници.

„Развоят на мача показва в общи черти равни сили на двата големи съперника. Това бе едно напрегнато състезание, проведено на високо техническо равнище, богато с красиви комбинации, с остра борба и критични моменти пред двете врати. Отличното спортсменско поведение на играчите от двете страни подчертаваше по-силно високата класа на отборите и правеше от срещата едно истинско спортно удоволствие.“

Така ЦДНА за първи път напусна терена победен с такъв голям резултат — 3:0. За мнозина той бе неочекван и изненадващ. Но може би трябваше да се дойде до този резултат, за да отбележим с тревога, че това поражение на ЦДНА може да не бъде първо и последно. Налице са от известно време сериозни симптоми, които показват криза в нашия най-добър футболен отбор, който е и гръбнакът на националната ни представителна единадесеторка. Би трябвало да се анализира сериозно стилът на игра на този отбор, който разполага с прекрасни, технически подгответи единици, но неспособни да боравят по-често с бързия пробив, с внезапната атака и точна стрелба отдалеч. Елементът на изненадата много рядко се практикува в нападението на ЦДНА. Бавните комбинативни придвижвания, с които видимо си служи нападението, както се вижда, при опитен противник са безрезултатни и осъдени на провал. И най-после не на последно място стои и проблемата за подмладяването на отбора, която трябва да бъде разрешена по-смело, но разумно, със съчетаване опита на по-старите боеспособни играчи от отбора.“

Както се вижда, отричаха се много от положителните черти на нашия отбор, с които той „спешно се представяше особено в международните срещи. Нима между равностойни противници не може да има победител? Въпросът се свеждаше до правилния подход към дадената среща, до тактиката, въпрос, ако щете, и до

неписани традиции, защото загубата от „Ударник“ („Славия“) не беше първа и не остана последна.“

Нямам за цел да влизам в спор, но ще спомена само това, че тези „старци“, за които става дума, същата година победиха Полша с 2:1, победиха Румъния с 2:0 и донесоха за първи път в нашата футболна история бронзови медали от Олимпиадата в Мелбърн, а през 1958 г. те донесоха и златните медали на първата лятна спартакиада на дружеските армии в Лайпциг, което фактически беше едно своеобразно първенство на най-добрите отбори от социалистическите страни.

Няма стари и млади футболисти, има футболисти, които могат и които не могат да играят!

След мача с „Динамо“, който спечелихме с 3:1, пак ни критикуваха, че в последните минути не сме играли с напрежение, а сме разигравали топката технично, но безрезултатно. Става въпрос за тактиката. Няма положение във футболния правилник, който да определя стила и метода на игра на отборите. Всяка тактика, щом тя носи успехи, щом чрез нея се постигат желаните резултати, е правилна. И на нас не ни харесваше „бетонът“, който много често ни се сервираше във мачовете за първенство, но можехме ли да заставим отборите да играят така, както на нас ни е изгодно?

Независимо от победите на националния отбор над Полша, Румъния и ГДР все още в есенните дни на октомври не се знаеше дали ще участвуаме в Мелбърн. Наблизаваше денят на първото ни участие в европейското клубно първенство — 21.X. 1956 г. За всеки случай взеха ни мярка за костюми, с каквито щеше да бъде облечена нашата група за Австралия, и дори получихме една част от тях. Но на 19. X беше публикувано съобщението, че България няма да участва с футболен отбор на Олимпиадата и трябваше да връщаме всичко, което бяхме получили.

С „Динамо“ — Букурещ, бяхме играли два пъти и в нашия баланс нямахме нито една победа. Предстоящата среща с този отбор от първото ни участие в европейското клубно първенство посрещнахме с твърдото решение да се представим добре и заедно с това да докажем несъстоятелността на решението да не участвуващаме на Олимпиадата.

Сериозна, но спокойна беше обстановката в нашите редици. Сутринта на събрането, посветено на предстоящия мач, а то, както обикновено, продължи доста време (при това малко скучно), бях се унесъл по нещо, когато една мисъл на Милев ме стресна: „Днес ще имате възможност да вкарате повече голове, не се жалете, не се поддавайте на изкушението да надигравате

противника, а вкарвайте колкото можете повече, защото в Букурещ няма да е лесно“ Дали добре чух? Ставаше въпрос да вкараме повече голове! Усмихнах се! „Та досега ние не сме ги били нито един път и изведнъж вкарвайте много голове! Да ги бием, пък ако ще и с един гол.“ — мислех си аз. В този дух Милев се беше изказал и във вестниците: „Момчетата са в отлично състояние. Вярвам, че няма да ни посроят. Надявам се да отидем в Букурещ за реванша спокойни и с вдигнати глави.“ Тази решителност, тази увереност се предаде и на нас — футболистите.

Съставът? Той не беше променен: Найденов, Ракаров, Манолов, Ковачев, Божков, Стоянов, Миланов, Димитров, Панайотов, Колев, Янев.

Трудно ми е да разкажа за всичко, което преживях на мача. Това трябва да се изпита поне веднъж, за да се разбере. Сякаш в тези мигове нищо друго не съществуваше. Виждах само противника и само една-единствена мисъл ме вълнуваше: „Да победим!“ Не чуха ни публиката, нито подсвиркванията на Милев. Дори при резултат 2:0 се питах. „Само с толкова ли ще ги бием? Нали трябва с много.“ По-късно, когато головете се занизаха един след друг, ми се искаше да прегърна всички нападатели изведнъж, но и за това щеше да дойде времето. Ването беше отбелязал вече 3 гола, Миланов — 2 и Гацо Панайотов 2. Страшно ми се искаше и Гошо, и Янев да се разпишат поне по един път, за да увенчаят отличната си игра. Все пак в последните минути Гошо успя да смени цифрата на таблото на 8.

За поясна представа на картината на мача ще поместя коментара на нашия спортен журналист Ал. Ясников.

„Първите шест минути бяха изпълнени с много напрежение, с много нерви. Нито единият, нито другият отбор можеше да намери „себе си“. Движенятията бяха трескави, неточни, топката ставаше лесна плячка на противника. И все пак това беше атмосфера на голям мач, пролог, в който всеки отбор се стреми да вземе думата. Това се удае най-напред на българите.

Очерта се надмощието на ЦДНА. Манолов и Ракаров респектираха по категоричен начин румънските нападатели. Божков и Стоянов започнаха да пускат точни топки на всички страни към маневриращите български нападатели. Панайотов, Колев, Янев, Миланов започнаха да „развеждат“ наляво-надясно динамовската защита. Бързината, по-добрата техника и маневреността бяха на страната на ЦДНА. Те донесоха надмошието, удобните стрелкови позиции, много удари. Започна знаменита серия от голове...

Румънците не бяха равностоен противник. Но за това причината според нас най-напред е в добрата игра на ЦДНА, който не даде на противника да покаже какво може.“

Резултатът от 8:1 отново раздвижи ръководните кръгове. След няколко дни бе съобщено, че България ще участва на Олимпиадата и с футболния си отбор. По-нататък събитията се развиха с голяма бързина. Започна подготовката за Мелбърн. Гостува ни и виенският „Вакер“. В един спокоен, но на високо техническо равнище мач, в който премерихме сили с прочутите австрийци и по отношение на техниката, спечелихме 3:1.

Последва кратък период на прогонване на екипи, ваксинации против тропически болести, тренировки и неусетно дойде денят на заминаването за Австралия — 8. XI. 1956 год.

На летището бяха дошли да ни изпратят много близки, приятели и познати. Залата приличаше на кошер. Веселата гълъчка, пожеланията за приятно пътуване и успешно представяне в състезанията предаваха спокоен и безгрижен вид на групата, но това беше само външно. Чувствуващо се напрежението пред дългия, неизвестен път. Гледах големия четиримоторен самолет, който щеше да ни отведе в далечни и непознати страни, и още тук се мърсех да си представя деня на завръщането. След митническия и граничен контрол се запътихме към самолета. Голямата бяла птица на „Сабена“ беше специално само за нашата група. С нея щяхме да отидем, с нея щяхме да се върнем. Настанихме се по креслата, завързахме се с коланите и стартирахме. От малките кръгли прозорчета махахме на изпращащите. Самолетът направи голям кръг над София и скоро тя се загуби от погледа ни. Пробихме дебелия слой облаци и се озовахме между чистото синьо небе с яркото слънце и пухкавия килим от бели и красиви облаци. Равномерното и приятно ручене на моторите действуващо успокоятелно на изопнатите ни нерви. Поуспокоихме се. Извадиха се книгите за прочит. Тук-там се чуваше весел гълъч. Формираха се и „карета“ на страстните картоиграчи.

В Атина заредиха резервоарите и отново на път. Сега под нас бяха безбрежните простори на Средиземно море. От време на време като малка детска играчка виждахме някой самотен кораб. Приятно се пътува в хубаво време, но продължителното седене на креслата ни изморяваше, поради което при по-продължителните престои обличахме тренировъчните екипи и провеждахме леки тренировки за разкършване и отмора.

Преспахме в Хартум, прелетяхме над Арабския полуостров и кацахме на остров Бахрейн. Докато зареждаха самолета, ние се разшетахме из мизерното летище. Трудно се понасяше влаж-

ният и топъл въздух. Доскоро тук са били заточавани само престъпници от Англия.

Отново на път и... Караби. Оттук започна най-неприятната и пълна със силни преживявания част от пътуването ни. Наредиха ни да си вземем най-необходимото от багажа, натовариха ни на рейсове и ни откараха в една полуразрушена мръсна сграда извън града. Пътят ни минаваше през града и картината, която се откриваше пред нас, беше страшна, отблъскаща. Наоколо се ширеха мръсотия и мизерия, които трудно можеше да се опишат. Навсякъде се виждаха само окъсани и мършави хора. Никога не съм допускал, че в нашия век има хора, които да живеят в такава нищета. По-нагледно едва ли може да се опишат колониализмът и резултатите от неговия човеконенавистнически бандитизъм.

Сградата, където ни отведоха, беше предназначена за карантинни пътници. Отвън и отвътре стените бяха напукани и обрасли с трева. По тях лазеха всевъзможни гадинки и сред тях най-много големи зелени гущери. Поради това, че нашите документи за ваксинации против тропически болести носеха дата, по-късна от действителното ни ваксиниране и се установяваше, че инкубационният период не е минал, трябаше да бъдем изолирани до минаването на този период. Предстоеше ни да прекараме три тежки дни в този затвор. Ужас! Не можехме да си представим, че тук ще изкараме трите дни. В мръсните стаи имаше по няколко легла, постлани с чаршафи, чието многократно използване преди това не подлежеше на съмнение, и нищо друго. Цяла нощ четиридесета в стаята не посмяхме да се докоснем до тези легла. Опитвахме се да спим на куфарите си, но и това беше невъзможно. До късно играхме карти и вече съвсем изтощени, седнахме на куфарите си и като допряхме гърбовете си, дочакахме утрото. Сутринта рано „обсадихме“ ръководителите. Молехме ги да направят нещо, но да ни измъкнат от този бордей. Те бяха на същото мнение. Облечени официално, те заминаха за града. Зачакахме с нетърпение. Към обед се върнаха, но отдалеч личеше, че нямат настроение. Все пак малката вероятност да се уреди въпростът стана реалност. Когато късно следобед дойдоха рейсовете, за да ни откарат на летището, скачахме от радост. Заехме местата си в самолета и излетяхме за Бомбай. Изморени от безсънието, скоро всички заспахме. Пътувахме и спахме цяла нощ. Развиделяваше се, когато усетихме, че колелата на самолета докоснаха пистата. Погледнах през прозорчето. Но какво ставаше? Та това беше пак Караби. Защо сме отново тук? Оказа се, че в Бомбай отказали да приемат „опасната група“ и ни върнаха обратно в Караби. Отново се озовахме в старата цита-

дела. Ръководителите ни пак излязоха в града за преговори, а ние използвахме двора и направихме една хубава тренировка. Привечер пак се качихме на самолета и полетяхме този път към Рангун. По всичко личеше, че този път връщане назад няма да има. Вечеряхме, наприказвахме се и се пригответхме за сън. Етапът предвиждаше прелетяване на Индийския океан в областта на Бенгалския залив. Трябва да е било някъде след полунощ, когато усетих силно друсане и се събудих. Огледах се: почти никой не спеше. Напрежение и страх беше изписано по лицата на всички. Самолетът се люлееше като лодка. Пропадаше внезапно и пак така се издигаше. Скърцаше, пукаше, пращеше. Под светлината на светкавиците крилата на самолета като че ли се огъваха на дъга като летви. Завързахме коланите, защото не можеше да се стои стабилно на креслата. С трепет и надежда гледахме през прозорците да зърнем спасителен бряг, но нищо не се виждаше. Всичко беше потънало в непрогледен мрак. Изведнък някой извика: „Ще хвърлят багажа на футболистите, за да олекне самолетът!“ Дигна се връва. „Как? Защо на футболистите?“ Спорът продължаваше, когато влезе стюардът и раздаде на всички надуваеми спасителни жилетки. Обясниха ни, че след като самолетът падне във водата, щял да остане двадесет минути на повърхността, преди да потъне, и през това време ние спокойно без паника да скачаме във водата. Спокойно, без паника! Нима той не виждаше, че не беше останало капчица кръв по лицата ни. „Значи, тук ще бъде краят. Щом и спасителни пояси раздадоха — няма спасение.“ Отпуснах се на креслото. За всеки случай развързах колана и се огледах да видя къде е спасителната врата. Не внесе успокоение и командирът на самолета с традиционната си лула в устата. През това време птицата ни продължаваше да се мята като бясна.

Лъчът на спасението дойде някак внезапно. Самолетът постепенно се успокои. Светкавиците останаха далеч зад нас. Прибраха и поясите. Напред пред нас в червеното зарево се виждаше суша. Почувствува се снижаването на височината и предстоящото приземяване. Не след дълго кацнахме на летището. Рангун! Като луди изхвърчахме навън и налягахме на тревата. Блаженство беше да усещаш твърдата земя под краката си. Заредиха резервоарите и ни подканиха да се качваме, но никой, никой не откликна на техния призив. Преживеният кошмар ни задържаше на земята. Особено упорити бяха борците. Наложи се генерал Стойчев да приложи своето красноречие, за да ни накара да заемем отново местата си. Не упорствувахме, но разбрахме, че страхът е много силно чувство.

Времето през останалата част от пътя беше прекрасно и

пътуването — удоволствие. Летяхме над морета, над острови, обрасли с гъста зелена растителност — вероятно джуниги, но отгоре те се виждаха като пълтен зелен килим. Заобиколихме един действуващ вулкан на малко островче. Ношувахме в Сингапур. Отбихме се за няколко часа в Джакарта. Не забравихме традицията при пресичането на екватора да се напръскаме с вода, за да не гневим Нептун. В края на петия ден от нашето пътуване кацахме на Австралийския материк — Порт Дарвин. Задухът и влагата ни удариха със слизането от самолета. Във въздуха се носеха страшно много комари, пеперуди и какви ли не други насекоми. Пътят, по който ни отведоха до хотела, минаваше през гъсти тропически гори. Къщи почти не се виждаха. Само тук-там през някоя пролука от тази зелена стена се виждаха интересни едноетажни жилища, подпрени на дебели и високи бетонни стълбове — истински наколни жилища. В същия стил беше и хотелът. След вечеря се прибрахме по стаите да отдъхнем и да наберем сили за последния етап. Леглата ни бяха покрити отвсякъде с широки тюлени мрежи, завързани в горния си край за тавана. Преди да легнем, прегледахме завивките дали има скорпиони, змии и други гадинки и пуснахме вентилатора на максимални обороти. Щом загасихме светлината, грамадната армия от насекоми ни нападна. Мрежата предпазваше, но много от тези животинчета се промъквали през нея и ухапванията им бяха ужасни. Не можехме да се справим с тези нахалници, за да поспим поне малко. Напълнихме ваната с вода, сложихме и възглавница за главата и на смени отдъхвахме в нея. Въпреки всички мерки цяла нощ не мигнахме. На всичкото отгоре край хотела се носеха никакви диви животински крясъци, които предизвикваха тръпки по тялото.

Сутринта на летището се събрахме с индонезийската олимпийска група. Интересни хора са спортистите! Въпреки големите препгради — разстояние, съвсем различни езици, други нрави, други разбириания — все пак успяхме да се разбираме. Вниманието им привличаше нашият гигант — боксьорът Божко Лозанов. Той го гледаха с удивление. Опитваха се да се покатерят по него и си правеха снимки с грамадната му ръка. Разделихме се, като си пожелахме нови срещи в Мелбърн.

Последният етап Порт Дарвин — Мелбърн прелетяхме, както се казва, на един дъх. Гледката, която се откриваше под нас, не беше никак привлекателна: голи, керемиденочервени пустини участъци с много оскъдна растителност и затова от прозорците на самолета почти не поглеждахме. В късните следобедни часове най-после на хоризонта се показа водна площ и след малко забелязахме Мелбърн. Край на нашето пътуване!

Настанихме се в олимпийското село Хайделберг. Къщичките бяха едноетажни с по няколко стаички — чисти, спретнати, приветливи. Във всяка от тях — по две легла. В олимпийската кухня вече можехме да си подберем храна по наш вкус. Вечеряхме и легнахме.

Мелбърн е на почти същата географска ширина, както България, но в южното полукулбо и климатът не се различава от нашия. Различни бяха годишните времена. Докато у нас настъпваше зимата, тук пролетта беше вече дошла и свежа зеленина допълваша декора. Дните бяха топли, приятни, а нощите все още хладни.

До нашия старт в Олимпийските игри имаше десетина дни — достатъчно време да възстановим спортната си форма, нарушена от продължителното пътуване. Нашата програма доби много напрегнат характер. Тренировки, тренировки и строг режим. Кухнята предлагаше такива пикантни и привлекателни ястия, сладкиши и напитки, че трябваше да проявяваме воля, за да консумираме най-необходимото. Само вечер имахме възможност да си позволим малки развлечения.

Една вечер отдохме в залата за игри и танци. Салонът беше пълен със спортсти и спортстинки от цял свят: черни, бели, жълти — всякакви.

Ние стояхме на края и наблюдавахме, без да вземаме участие. Милев се обади: „Хайде, покажете и вие какво можете!“ Но какво да показваме? Първо, съмнявахме се в нашите танцовски способности и второ, срамувахме се. „Пак старият трапер трябва да ви измие очите“ — допълни той и отиде да покани една негърка от неговия „калибр“ — 100-килограмовата състезателка по мятане на гюлле от отбора на Съединените щати. Независимо от калибрите двойката играеше великолепно. Постепенно площадката оредя и на танцовата площадка останаха само те — Милев и негърката. Цялата зала скандираше и ръкоплясаше в такт с мелодията. След танца те получиха признанието за най-добра танцова двойка и големи букети цветя. Първият златен медал за България беше спечелен!

Един щастлив жребий изведе нашия отбор направо за четвъртфинала. Случаят ни противопостави отново Великобритания. Английските футболисти бяха включени на място то на отказалия се отбор на Израел и след победата си над Тайланд трябваше да играят с нас. Съобщението, че отново ще играем с англичаните, събуди у нас неудовлетвореното чувство от победата ни над този отбор. Желанието за по-категорична победа обхвана всички. Бяхме силно, но разумно възбудени. Оптимизъм и решителност характеризираха работата и подготовката ни за мача.

Мачът предизвика много голям интерес. Стадион „Олимпийски парк“ беше пълен. Една внушителна група английски моряци с десетки знамена и песни дефилираше по пистата около терена. Групата беше толкова многобройна, че началото и краят почти се докосваха. Те не спряха своя марш и след започването на срещата. Началото беше светкавично. Още от първата минута се сграбихме в решителна схватка. Нямаше нужда от опознаване и проучване. Познавахме се отлично. Англичаните играеха открито — явно разчитаха на победа.

Вихреното темпо, техничността, бързината на нашите нападения и решителността в двубоите ни донесоха преимущество много скоро. В шестата минута след бърза комбинация с Колев Димитров отбеляза първия гол. Този гол ни импулсира. След като веднъж взехме инициативата в свои ръце, противникът трудно можеше да ни я отнеме. „Биехме“ противника по целия терен. Не му давахме възможност да си отдъхне и да се съзвезми. Дори голът, който получихме, изостри още повече нашите амбиции. Скоро резултатът беше променен. Колев постигна втори гол, а Миланов увеличи на 3:1. Групата на английските моряци започна да се топи, а след четвъртия гол, който отбеляза пак Миланов, сви знамената и се скри някъде по трибините. „Мите, ти ги пръсна като пилици“ — обадих се на Миланов доволен вече от резултата. Той се усмихна и ме погледна така, сякаш искаше да каже, че той не смята битката за приключена. Наистина сега беше моментът да си разчистим сметките. Темпото не спадна. До края на мача Колев и Миланов нанесоха нови корекции — 6:1.

В съблекалнята след мача бяхме на седмото небе. Но радостта не идваше само от това, че бяхме победили. Чувствувах, че бяхме изплатили един дълг, който ни тежеше и тормозеше. Това, което дължахме на софийската публика, го платихме тук, в Мелбърн, и то с лихва.

Във вестниците даваха ласкови оценки за нашата игра. Сочеха ни като фаворити. Естествено това ни ласкаеше и гъделничкаше самочувствието ни, но самите ние не се считахме такива, защото тепърва ни предстояха трудните мачове. Отборите на Съветския съюз и Югославия бяха се класирали за полуфиналите и заедно с отбора на Индия образувахме финалната четворка. Жребият щеше да определи противниците. Вероятността да се срещнем със Съветския съюз или Югославия беше много по-голяма, отколкото с индийците, а ние не вярвахме много в щастието. Струваше ни се, че се правят някакви машинации и затова чакахме с нетърпение да разберем кой ще ни бъде противник — съветският отбор или югославяните.

Интерес към нас проявяваха не само спортните журналисти и любителите на автографи, но и други „доброжелатели“. Най-напред една нощ в нашата къщичка, в помещението, където си перяхме и сушехме екипа, влезе крадец и задигна част от него. Божков и Гацо Стоянов го усетиха, но не успяха да го хванат. На следващия ден съветските спортсти измъкнаха някакъв негодник изпод креватите на техните помещения. Олимпийското село уж беше заградено с висока телена ограда, но те на мириха начин да влязат. Впрочем имахме основание да смятаме, че те биваха умишлено пропускани, както се пускаха изменниците на родината, да влизат в селото. Няколко пъти на мерихме в стаите си вестници, издавани от техни комитети. А те бяха много: и монархисти, и анархисти, и геметовци, и какви ли не още. Тези вестници бяха изпълнени само с най-гнусни клевети и хули по адрес на нашата родина. В тях се изнасяха такива „факти“, които със своята абсурдност по най-категоричен начин разобличаваха своите автори, продали и чест, и съвест, и родина.

Наред с пропагандата против нас те водеха остра борба и помежду си. Разказваха, че понякога страстите така им се разгаряли, че често пъти стигали до кървави побоища. Всъщност самоизящдането е характерно за озлобените хора, откъснали се от своята естествена среда. От тези „родолюбци“ имаше няколко души, които стояха на входа или висяха по оградата, като предлагаха на всеки от нас своите вестници. За да им „помогне“, Диев се свърза с тях и редовно ходеше да получава „абонамента“, след което ги предаваше на ръководството на нашата делегация. Както казва народът: „И вълкът сит, и агнето — цяло.“

Един следобед с Манолов се бяхме поизлегнали да починем. По едно време ни в клин, ни в ръкав в стаята ни влезе добре облечен човек, поздрави и седна на стола. Подехме разговор и той ни разказал, че бил българин, че от любов към приключението преминал границата и се озовал в Турция. Но там не го харесали и го препратили в Австралия. Мъчно му било и страдал много за България. Обяснихме му, че ако желае, може да се върне — той няма да бъде единственият, който е разбрал грешката си. „Абе, аз ще се върна — отговори той, — ама най-напред вас ще обеся на Паметника на цар Освободител.“ Едва се сдържахме. Виж го ти — герой! „Как така и защо ще ни беши?“ — надигнахме се ние от леглата. „Ей така — озъби се той, — първо вас и след това много други.“ Симо не издържа повече. „Слушай какво ще ти кажа! Ти я дойдеш, я не дойдеш в България, но ние и туха можем да те оправим“ — и муfra-

сна един юмрук. Оня залитна към мене и за да не падне, го „подпрях“ и аз. „Обработихме“ го малко и го изпратихме през вратата. След малко пак влезе. Държеше се така, като че ли нищо не е било. Започна разказа си пак отначало. Спогледахме се. За да не стигнем отново до предишния финал, хванахме го за лактите и го изведохме от къщата. Заключихме вратата, за да не се връща повече. И отворихме прозореца — да се проветри.

Имаше и други българи, трудови хора! С тях беше истинско удоволствие да се разговаря. Те бяха „гурбетчии“, които нуждата беше запратила тук към 1930 г. да търсят по-добър живот. В техния квартал имаше българско училище, църква, клуб и се говореше само на български език. . Изгаряха от желание да им разправяме за България, за промените и за новия живот у нас. Сълзите им течаха и те не се опитваха да ги крият. Учудваха се, когато им казвахме, че в България медицинската помощ и образоването са безплатни. „Та това — казваха те — е най-скъпото нещо тук!“

Нашето внимание беше насочено най-вече към футболните ни мачове. Жребият се оказа много жесток. На полуфинала трябаше да играем с отбора на Съветския съюз. Съжалявахме много. Не че не искахме да играем със съветския отбор. Не. Ние знаехме, че ще се срещнем, но защо трябаше толкова рано? Въпреки всичко настроението беше бойко и със спокойствие чакахме деня на мача.

Мачът се игра в централния олимпийски стадион. Никога дотогава този стадион не беше събирал толкова много хора на футболен мач. На английския съдия Ман отборите се представиха в следните състави: България: Найденов, Ракаров, Манолов, Горанов, Божков, Ковачев, Миланов, Димитров, Панайотов, Колев, Янев. СССР: Яшин, Тишченко, Башашкин, Огонков, Парамонов, Нетто, Татушин, Иванов, Стрелцов, Салников, Рижкин.

Техническата постройка на нашата игра беше такава, каквато бяхме тренирали многократно и която много ни носеше успех: в защита — Ковачев с дефанзивни задачи и почти четвърти човек в крайната линия; в нападение — Миланов и Колев на предна позиция с чисто нападателни функции, а Димитров, Панайотов и Янев във втори ешелон на нападението.

Играта протече много оспорвано и динамично. Сериозни и критични положения имаше и пред двете врати. От средата на първото полувреме се очерта леко техническо игрово превъзходство за нас. В 20-та минута след удар на Димитров в гредата Миланов посрещна топката и отбеляза гол, но за наше учудване съдията отсъди засада. Не искам да се впускам в подробности за мача. Ще отбележа най-характерните моменти на този драма-

тичен за нас мач. В средата на второто полувреме десният защитник на съветския отбор Тишченко при падане си счупи ключицата и беше изпратен като фигурант на лявото крило срещу мене. Съветският отбор продължи играта фактически с десет души. Аз се ориентирах да играя повече в средата на нашата защита, като не изпусках изпод око контузения Тишченко, който почти не вземаше участие в играта. Тази контузия разстрои и постройката на съветския отбор. Нашето превъзходство се очерта по-ясно. Но въпреки това редовното време завърши, без да бъде отбелязан гол.

В наложилите се продължения Колев догони една дълга топка, пусната в коридор, преодоля защитник на противника и през плонжа на Яшин откри резултата. Този гол ни импулсира и вдъхна големи надежди за крайната победа. Играехме непрекъснато в полето на съветския отбор, но нов гол не можахме да постигнем въпреки усилията на нашите нападатели. Трагедията започна осем минути преди края. Тогава чух Ковачев да казва на Манолов: „Симо, виждам златните медали на светлинното табло.“ Пък не само Ковачев чувствува сладостта на победата, всички бяхме убедени, че ще я постигнем. Това може би притъпи нашата бдителност и заслепи погледа ни върху играта. Вместо да се опитваме да затворим играта, да притъпим темпото, което носеше изненади, да успокоим топката, ние продължихме да се впускаме в рисковани нападения. По този начин давахме възможност на нашия противник да провежда опасни контратаки. При една такава контраатака Стрелцов правеше опит да догони топката, Манолов почти го беше блокирал, но Стрелцов го изпревари и нанесе удар към нашата врата. Топката зачака леко крака на Симо и с намалена скорост се отклони към страничната греда. От мястото, където бях, ми се стори, че тя излиза и ще мине извън очертанията на вратата. Изглежда, че и Найденов беше преценил така, защото не направи опит да лови, а тръгна да я съпроводи до аут-линията с цел да спечели малко време. В последния момент обаче топката измени малко посоката си, удари се във вътрешната част на гредата и съвсем леко влезе във вратата. Жоро се хвърли, но беше късно — топката беше преминала гол-линията — 1:1. Голът преряза като с нож нашия дух. Желанието за игра, за победа и силите изведенъж секнаха. Заиграхме вяло, безценно, сковано. След две-три минути топката беше прехвърлена към контузения Тишченко, можех да се преборя с него, но го оставил да овладее топката — нали го виждах, че е контузен — и когато се опитах да го атакувам, той я центрира към нашата врата. Татушин я засече и отбеляза втори гол. По-късно ме обвиниха за тая колебливост.

Когато обясних на какво се дължеше тя, обвиненията се смекчиха. Може би и „обвинителите“ ги беше обхванала мисълта, че да си човек е по-трудно, отколкото да си само футболист. Това беше краят. Ние нямахме вече морални и физически сили да променим хода на събитията. На прага на победата рухнахме!

Беше ми и обидно, и мъчно, и болно, когато по-късно в България прочетох отзиви за мача. Обвиняваха ни, че сме загубили мача, защото не сме проявили мъжественост и воля, а сме се показали като деца. Наистина ние допуснахме груба грешка, която се дължеше на все още малкия ни опит в големи международни турнири и на неумението ни да променяме тактиката в хода на играта. Загубихме мача, защото почувствувахме, зарадвахме се на победата, преди още да сме я спечелили.

След мача бяхме като попарени. Дълго време не си говорехме. Не ходехме и на храна. Чувствувахме вината си. Чувствувахме, че бяхме загубили онова, за което бяхме дошли в Австралия. Не ни успокояваха и вестниците, които се надпреварваха да ни хвалят: „Българите бяха най-добрят отбор на олимпийския турнир. Те загубиха незаслужено...“

Остана ни надеждата да спечелим бронзовите медали. За тях трябаше да воюваме с отбора на Индия, който не беше с големи възможности. Опасенията на нашите треньори, че трудно ще намерим духовни сили за този мач, не се потвърдиха. Все пак в състава ни имаше малки промени. Включиха се в игра и нови запазени сили: Йосифов, Г. Стоянов и Диев.

Спечелихме мача без големи усилия. През цялото време индийците играха защитно, като разчитаха на бързите си нападатели. Изненадахме се, когато видяхме, че трима души от тях играят боси — без чорапи и обувки. Това бяха предимно нападатели. Понагазихме ги малко, но одраскахме ги тук-там, но нямахме особена вина за това, не го правехме умишлено. Сдва гола на Диев и един на Миланов спечелихме бронзовите медали.

За първи път българските футболисти се очичаха с медали на Олимпиадата, но много не им се радвахме. Друго нещо беше златото.

Връщането беше спокойно, почти монотонно. Останахме един ден в Сингапур, за да играем мач със сборния отбор на града. Ехото на Олимпиадата беше донесло и тук ласкавите оценки за нашия отбор и вечерта на стадиона бяха дошли много любители на футбола да видят „футболните автомати“, както ни наричаха във вестниците. Тъй като вторият мач с „Динамо“ — Букурещ, беше предстоящ в тази среща, съставът беше комплектуван само от състезатели на ЦДНА.

Времето в Сингапур беше съвсем неподходящо за игра:

топло, влажно, задушно. Потта ни течеше и без да тичаме. Трудно и тежко се дишаше. Състезателите, които не играеха, бяха снабдени с кофи, пълни с лед, вода и гъби за разхлажддане. На всеки пет-шест минути прибягвахме до това средство за освежаване. Никога дотогава и след това не бяхме хвърляли толкова от теглото си, колкото тогава. Ако на един напрегнат мач в наши условия хвърляхме по 2,5—3 килограма, тази вечер отслабнахме с повече от 4 килограма.

Освободени от напрежението на олимпийския турнир, обладани от желанието да покажем най-хубавото от футболната игра и да затвърдим името на българския футбол, изнесохме един красив спектакъл. Публиката можа да се възхищава на красавата синхронизация на движенията и единомислието на двойката Колев — Янев, на чудесната техника и тактически поглед на Панайотов, на целенасочеността и резултатността на Димитров и Миланов, на атлетичната игра на защитата и на смелите и красиви прояви на Найденов. Десетте гола бяха венец на усилията на нашите нападатели. Победихме с 10:2, като оставихме прекрасни впечатления за България и за българския футбол. Завърнахме се в България. Тук оживените разговори по нашето представяне на Олимпиадата не бяха стихнали. Чувствувах болката на нашите привърженици, чувствувах и обвинението към нас в техните погледи. Но истината беше само една; нашата наивност и моментно късогледство в играта ни лиши от тъй желания от всички успех, от пълен успех. Горчива, но истина!

Мачове. мачове...

Първенството на страната за 1956 г. беше завършило още преди да заминем за Австралия. Шампионската титла бяхме спечелили пак с чувствителен аванс от 5 точки пред следващия ни „Динамо“. От всичките 22 мача спечелихме 11, наравно завършихме 9 и допуснахме 2 загуби. Головата разлика беше 46:25. В края на всеки сезон се правеше преценка от спортните журналисти на играта на отборите от „А“ РФГ. Ето какво писа за нашия отбор в „Народен спорт“ от 12 ноември 1956 г.

„ЦДНА имаше най-праволинеен път от началото до края на първенството. Разбира се, този отбор прие и две загуби, имаше и доста равни резултати, но в спорта е така — не може да има само победи. Тази година всеки отбор признаваше силата и превъзходството на ЦДНА и срещу него играеше с всички сили, най-често за да запази малка разлика в головете или да изкопчи една топка. Струва ни се, че повечето от равните резултати трябва да отдадем именно на това настроение на неговите противници. И трябва да влезем в положението на нашия най-силен отбор — не е леко да се играе винаги срещу настървени, бранещи се съперници. . . По-трудно е да задържиш първенството, отколкото да го спечелиш.“

Но ЦДНА успя да го задържи. Днес вече никой не спори, че това е нашият най-силен отбор, който може да ни представи успешно във всяко голямо международно състезание. Неговите резултати в международните срещи (нито една загуба през 1956 г.), особено победите над „Юргорден“ (Швеция), „Партизан“ (Белград), „Динамо“ (Букурещ), „Вакер“ (Виена), „Лутън таун“ (Англия) и др. са още едно свидетелство за увеличените възможности и действителната класа на ЦДНА.“

Към казаното ще прибавя голямата заслуга на състезателите на ЦДНА за представянето и на националния ни отбор през годината. Поне девет души от нас винаги бяха в представителната

ни единадесеторка и дадоха своя дял за спечелените бронзови медали в Мелбърн, за победата над Полша, Румъния и ГДР.

Мачове, напрежение, тренировки — това беше нашето всекидневие. През 1956 г. съм записал в дневника си участие в 47 футболни срещи. От тях спечелихме 32, наравно завършихме 11 и загубихме само 4 — при голова разлика 155:51.

Поради участието на основния състав на ЦДНА в националния отбор в състезанията за купата на Съветската армия нашият отбор беше представен от резервите. Той със успех достигна до полуфинала, където загуби с минималния резултат 2:1 от пловдивските армейци. Това ненормално положение даде възможност на други по-слаби отбори да се възползват от отъствието на първия отбор на ЦДНА в турнира и един от тях да спечели ценния трофей. Повтаряше се практиката от 1953 г.

Последния мач за годината играхме в Букурещ с „Динамо“. Това беше вторият мач с този отбор от турнира на европейските шампиони. Победата с 8:1 в първата среща ни даваше основание да бъдем спокойни за крайния резултат. От пресата знаехме, че румънците се готвят много сериозно и че считат този мач като мач за престиж, за спасяването на реномето на румънския футбол, накърнено сериозно в София.

На заснежения и заледен терен двата отбора излязохме с коренно различни постановки и по различен начин се стремяхме към победата. На бурния натиск, на твърдата, често пъти груба игра, насищена с много опасни стълковения, ние отговорихме с внимателна игра в защита, разумно разиграване на топката в средата на терена и с внезапни атаки на нашите нападатели. Безсмислено и много опасно беше да приемем играта, която искаха да ни наложат румънците. Нашата задача се състоеше в това да неутрализираме устрема и желанието за бързо решаване на мача от страна на противника, да създадем една по-спокойна обстановка, при което бихме могли да използваме техническото си превъзходство, а то беше на наша страна. До известна степен успяхме, на два пъти дори повеждахме в резултата. Но от средата на второто полувреме румънците заиграха прекалено твърдо. От трибините започнаха да хвърлят ябълки, снежни топки и други предмети. Атмосферата се нажежи до крайност. Наближаващият край и равният резултат създаваха предпоставки за ненормално протичане на мача. Сбивахме играта в центъра на игрището, тъй като ни беше страх да играем по крилата в близост до публиката. Шест минути преди края румънците успяха да отбележат третия си победен гол. С това като че ли и секнаха техните амбиции. Те бяха доволни, че взеха реванш за София, а ние — че останахме все пак здрави след тази лютя битка. Загубихме с 2:3. Трудно

беше да се играе срещу един озлобен противник, решен на всичко, срещу съдия, който явно толерираше домакините (той осъди несъществуваща дузпа, с която румънците изравниха на 1:1), при заледен терен и настърхнала публика. Този резултат развали до известна степен хубавия ни баланс през годината, но не по-пречи да посрещнем новата 1957 година с добро настроение и вяра в по-големи футболни успехи. В борбата за купата на европейските шампиони жребият ни противопостави „Цървена звезда“ — Белград. Ще изпроверя събитията, за да кажа, че първия мач в Белград загубихме с 1:3, а в София спечелихме втория с 2:1. Общият баланс от срещите 4:3 даде право на югославяните да продължат борбата в този турнир.

Двете срещи трябваше да изиграме до края на февруари 1957 и това наложи съществена промяна в нашата ранна пролетна подготовка. Почивката (физическа и психическа), така необходима след претрупаната със състезания и пътувания 1956 г., беше намалена на десетина дни, време съвсем недостатъчно особено за психическа отмора. Докато във физическо отношение ние за кратко време възстановихме издръжливостта и навиците си да боравим с топката, то успешните игри през миналия сезон и високите оценки в пресата за нашето представяне продължаваха да оказват влияние върху нашето самочувствие. Нямахме време да пресеем истината и да направим трезва преценка за действителните ни възможности. Напрежението, натрупано през годината и обхванало ни наново, ни пречеше да сторим това обективно. Естествено тогава не се замислях дълбоко по тези въпроси. Имяхме треньор, имахме лекар, имаше програма, по която трябваше да работим. Наше задължение беше да бъдем съзнателни в тренировките и да участвувахме пълноценно в тях. Това ние вършехме без принуждение, с желание, със съзнанието, че правим нещо полезното и необходимо!

Високото самочувствие беше пагубно за нас в първия мач в Белград. То се подсилише и от нашата спортна преса. Много често във вестниците се срещаха съобщения и статии от български кореспонденти, в които се величаше нашият отбор. Поместиха се изказвания на популярни футболисти от „Цървена звезда“, които предричаха успех на ЦДНА. Тази „тактика“ се оказа полезна не за нас, а за противника. У нас се затвърди мнението, че в Белград ще спечелим легко. Първата победа над „Цървена звезда“ на течен терен допълваше това чувство, по-скоро ние говорехме за тази победа. При това много смело, уверено и много от нашите изказвания намериха място в югославските вестници, което пък мобилизираше югославските футболисти. Никога нашите най-изтъкнати състезатели не са говорили предва-

рително така самонадеяно. А пренапрежението влияеше на всички и то имаше най-различни външни изяви: едни станаха по-затворени, други по-словохотливи, но всички бяхме нервни и силно възбудени.

Мачът се игра на стадион „Цървена звезда“. Теренът не беше затревен, а покрит с червена сгурия. Гладък, равен терен, но твърд и неудобен за нас. В България отдавна играехме само на трева. Публиката беше до самите черти на игрището и ясно се чуваха подигравателни епитети, а не рядко и звучни псуви, нещо, което влияеше и на без друго изопнатите нерви.

Характерен за мача беше силният първоначален натиск на противника, който ние не можахме да отразим без наказание. В 21-ата минута югославяните водеха вече с 2:0, а в 35-ата минута резултатът набърна на 3:0. А ние просто не успяхме да намерим върната дистанция, верния начин да противодействуваме и да организираме нашата игра. Трябва да отдадем нужното и на „Цървена звезда“. Това беше състав с 6—7 национални състезатели, с определен облик на игра, състав, който знаеше своята сила и своята стойност. Едва след третия гол, пред угрозата да претърпим катастрофа, намерихме морални сили да преодолеем чувството за сигурна победа, да напрегнем сили и да организираме по-стройно нашата игра. А югославяните може би сметнаха, че резултатът от 3:0 е достатъчен аванс за срещата в София и показващи вече видима умора, се отдръпнаха, като се стремяха да запазят задоволяващия ги резултат. Двадесетина минути преди края Димитров се хвани на едно провокационно ритане, не се въздържа и отвърна с ритане, за което беше отстранен от игра. Останахме с 10 души. Макар и с намален състав, отборът намери сили да играе така, че да заличи численото превъзходство на противника. Не само това. До края на мача играта диктувахме създадохме няколко изгодни положения за гол, но реализирахме само едно — три минути преди края Янев намали на 3:1. За повече нямаше време.

При големите и равностойни отбори често се получава така — в мачовете между тях се създават няколко възлови и решаващи момента и който успее да ги оползотвори, печели. Но затова се иска умение и опит, за да се почувствуваат тези моменти и да се хвърлят силите на отбора именно там. Югославяните използваха своето предимство на домакини, използваха нашето високо самочувствие, натиснаха и още в първото полувреме решиха мача. По-късно „изтрезняхме“ и макар с човек по-малко, показахме, че ЦДНА може да играе хубав футбол. Мачът завършихме със солиден запас от енергия, което показваше, че ние наистина сме

играли неравномерно и не сме хвърлили силите си в решителните за отбора моменти.

Една седмица по-късно играхме втория мач в София. Струваше ни се, че е по силите ни да заличим аванса от два гола, който бе взел противникът.

Пък и самите ние имахме голямо желание да изкупим вината си от Белград. Мобилизацията на силите, вътрешната на гласа у всеки, чувството за отговорност бяха на нужната висота. Но не така мислеха някои ръководители. Според тях загубата в Белград се дължеше на неустойчивост и вземаха твърде странен курс на морално осигуряване, което не беше нужно. При една от поредните тренировки при нас дойде един от ръководителите на клуба, „прислуша“ ни един по един, а след това, като ни събраха всичките, заяви най-категорично: „В неделя ще стоя на трибуна с бележник в ръка, ще наблюдавам мача и ще си записвам и който не играе както трябва, от понеделник може да напусне клуба и да си търси другаде работа.“ Вместо да се разтоварим, психическата криза у нас се задълбочаваше.

Спомням си, че през този период имаше и други залитания в този смисъл. На едно събрание на отбора станали први изслушахме заповед, с която се забраняваше на Манолов да прави „запетайки“ пред вратата, а на нападателите се нареджаше да вкарват голове и от „воле“. Два дни след това имахме мач със „Спартак“ — София. Победихме с 2:1, но Янев пропусна едно наистина удобно положение. На разбора след мача присъствува и ръководителят, който ни беше чел заповедта. Той веднага изправи Янев: „Ти, Янев, как изпълняваш заповедите?“ — попита той съвсем сериозно. „Какви заповеди?“ — отвърна Янев. „Заповедите за волетата!“ — припомни началството. Малкият и хитър пловдивчанин схвана положението и отвърна: „А, да, заповядано беше да се вкарват голове и от воле, но положението, което пропуснах, не беше такова. Топката се търкаляше по тревата, а за тези положения няма заповед.“

Такова беше времето тогава, грешахме не само ние, футболистите. Учехме се всички.

В София двата отбора се представиха в следните състави на съветския съдия Латишев: „Цървена звезда“: Беара, Станкович, Спаич, Зенкович, Митич, Тасич, Попович, Шекуларац, Топлак, Костић, Рудински. ЦДНА: Найденов, Ракаров, Манолов, Енишънов, Божков, Ковачев, Миланов, Димитров, Панайотов, Колев, Янев.

Тактическата постановка на отборите почти не се отличаваше от тази в Белград: югославяните оставиха в предния ешелон Попович, Костић и Рудински, а с Митич, Шекуларац и Топлак

се стремяха да овладеят средата на терена. Тасич имаше задача да следва като сянка Колев, който така се изчерви, че загуби голяма част от спортните си качества. При нас Колев и Миланов пак бяха на предна линия, а Димитров, Панайотов, Янев и Божков трябаше да играят във втория ешелон и при всеки удобен момент да се включват в завършващия момент на атаката. Това даваше възможност да имаме повече хора в нападението, а същевременно и в защитата. Манолов отговаряше за Костић, а Ковачев беше подсигуряващ състезател в полето пред нашата врата.

Още в началото играта придоби динамичен характер. Водени от голямото желание да заличим аванса още в първата част, ние притиснахме противника и създадохме териториално надмощие, в което затъвахме и ограничавахме мяновъра на нападателите. Нямаше и тактическо „опипване“ на противника и създаване на изгодни положения за стрелба. В играта ни имаше повече прибързаност, отколкото разум и мисъл. Въпреки това пак създадохме положения за гол, но решителността на срещата оказваше влияние и на точния мерник. В този стил югославяните контраатакуваха много опасно и на няколко пъти принуждаваха Жоро да показва високата си класа.

Течеше 22-ата минута. Срещу гостите беше отсъдена дузпа и Божков откри 1:0. В 29-ата минута пак от дузпа Тосич изравни, а десет минути след това при едно разбъркване Панайотов ни изведе напред — 2:1. И дойде може би решаващата изхода на мача 47-ата минута. Пред вратата на Беара отново трябаше да бъде изпълнен 11-метров наказателен удар. Този момент много правилно е отразен във в. „Народен спорт“ от 25. II. 1957 год. и аз ще си позволя да го цитирам: Зад топката застана Ст. Божков. Той вече бе изпълнил сполучливо един 11-метров удар в 22-ата минута. Ще успее ли и с този? . . . Но защо се хвана той за главата, щом съдията обяви своето решение? Не беше ли това пристъп на слабост, на страх пред тежката отговорност, която трябаше да поеме в такъв решителен момент?

Къс спринт, лек удар вдясно горе... В следващия миг две тела са на земята, едното в черно, а другото в бяло — телата на Беара и Божков. Вратарят вдига глава и поглежда назад — топката не е в мрежата! . . . Божков е зарил лице в земята и всичко у него изразява отчаяние и неутешимост. Той е видял как неговият удар е изпратил топката над гредата, край целта. . .

В този момент ЦДНА бе най-близо до един желан край на мача. Резултатът бе 2:1. Един нов гол означаваше да се заличи напълно авансът на белградчани, спечелен в първия мач. Ако може да се говори за психологически момент в мача — това бе този. Изравняването щеше да бъде не само морален удар върху

противника, но и принуждение да промени своята игра, за да гони резултатен завършек.

Като някаква конвулсия последваха няколко атаки на българите, няколко удара към Беара, но отражението на пропуска просто тягостно висеше във въздуха. Постепенно темпото започна да спада, играта на ЦДНА стана по-скована, по-шаблонна.“

Наистина това беше психологически момент. Колкото и да се опитвам да идентифицирам пропуснатите положения от нашите нападатели с нереализираната дузпа, те не могат да се покрият напълно. Пропуските на нападателите не даваха толкова голямо отражение. Чувството за пропуснатата възможност и вътрешната реакция сякаш беше нещо моментно. Още в следващия момент темпото на играта увличаше и пропускът се забравяше. Дузпата, пропусната от Божков, като че ли беше събрала цялата ни вяра в успешния край, всичките усилия за отбележване на така желания трети гол, цялата ни воля, всичко, за което играехме в тези два мача, и с нейното проиграване сякаш нишката на разума в играта беше прекъсната. Играта ни стана механична, неорганизирана, безцелна. Победихме с 2:1. Но победата не ни осигуряваше нито по-нататъшно участие в турнира, нито морално удовлетворение. Все пак не напуснахме борбата безславно. Беше направена нова важна стъпка за утвърждаване името на родния футбол. Ние можехме да играем, но не умеехме да печелим важни, решителни срещи или както казваше Милев: „... Липсва ни нещо малко, но много важно, за да можем да кажем, че сме голям отбор.“ А това беше умението да се играе в такива срещи.

Републиканското първенство през 1957 г. започнахме твърде неубедително. В първите четири кръга спечелихме две срещи и допуснахме две загуби, и то като домакини — от „Спартак“ — Пловдив и от „Миньор“ — Перник, по 0:1. И в двете загуби нашият отбор показа неумение да се справи със защитните варианти на противника. Създавахме непрекъснато териториално надомощие, увличахме се в половината на противника и допускахме опасни контраатаки. Много характерно беше примиренчеството, което обхващаше повечето от нас при очертаващата се загуба. В тези моменти не можеше да увлече отбора и сърдатата, темпераментна игра на Манолов, и непрекъснатите подсвирквания и подканвания на Милев. Имаше нещо гнило, нещо болно у нас! Нямаше онази бодрост и свежест, така характерни за отбора ни, липсващо острото „глад“ за топката. С изиграването на осмия кръг първенството беше прекъснато заради подготовката на националния отбор за квалификационните срещи с Норвегия и Унгария. Разликата между нас и „Локомотив“ беше заличена и отново оглавихме таблицата. От осемте мача спечелихме шест, като допус-

нахме само три гола, но отбелязаните от нас 15 бяха много малко за осем срещи.

Винаги съм считал, че барометър за играта на нашия отбор е била играта на нападателите. Играта на защитниците зависи до голяма степен от противниковите нападатели, а инициативата, стилът, обликът на отбора ни като цяло се определяше от нападателите. Когато те играеха добре, с дух и вдъхновение, нашата задача се облекчаваше и играта на отбора спореше. Сега нападателите ни боледуваха, настроението им за игра не беше нещо постоянно и когато играта не им вървеше, те просто се предаваха. Не им се сърдехме, а им съчувствувахме, защото същата „болест“ беше обхванала и останалите, но те, нападателите, бяха „на мушка“.

За мача с Норвегия от ЦДНА бяха призовани девет състезатели. След „кратка“ лагер-школа и няколко неубедителни контролни срещи на националния отбор заминахме за Осло. Спортнотехническото ни състояние основателно будеше тревога сред спортната ни общественост. Но от друга страна, ние също виждахме, че не сме в добра спортна форма, и това засилващо чувството за отговорност и осъзнавахме значението на една победа.

В деня на мача в Осло бяхме свидетели на една весела история, която снижи напрежението у нас и разсея мислите ни за предстоящата среща. Сутринта към десет часа в една от стаите на хотела, където бяхме настанени, се появили пламъци. Нещо се беше запалило в по-горните етажи. Очаквахме някаква бърза реакция за потушаване на пожара, но никой от обслужващия персонал не направи опит за гасене. Временно се отложи нашето събрание, на което щях да ни съобщят плана за играта. Натрупахме се по прозорците и наблюдавахме как пламъците се увеличаваха и обхващаха все по-голяма част от дървената конструкция на хотела. След около половин час се появили двама разузнавачи на пожарникарите и със спокойствие, присъщо на „северянците“, оглеждали пожара и предаваха нещо по радиостанциите. Междувременно ни помолиха да си изнесем багажа от хотела поради грозящата ни опасност. От малкото площадче пред хотела заедно с голяма група зяпачи също гледахме с интерес. Дойдоха пожарникарите и спокойно, без напрежение, заоптаваха стълби и маркучи. Пламъците се подаваха вече през покрива. Започна обливането с вода. Един от пожарникарите на покрива държеше с едната си ръка края на маркуча, а с другата сандвич и закусаше, като през това време струята вода се насочваше безцелно. Друг подхвърляше парчета от счупена керемида и ги целеше със струя вода. Точно в 12 часа пожарникарите преустановиха гасенето — имали обедна почивка. В това време дойде

автобус и ни отведе в друг хотел. Смях и недоумение предизвика пожарът у нас. Северно спокойствие ли беше това или нещо нагласено?

Следобед малкият кокетен стадион събра рекорден брой зрители. Норвежците се оказаха силен и твърд противник, а публиката много темпераментна. Стройни, снажни, твърди, с подчертано влияние на английската школа в играта. Играеха стриктно по системата „дубълве-ем“, като разчитаха на бързите си крила, играта с глава и... поддръжката на публиката, която щедро и неуморно ги окуражаваше. Това направи мача много оспорван и тежък за нас. Техническото ни превъзходство се открояваше от време на време. Петнадесет минути преди края Г. Димитров постигна втория си гол и ние поведохме с 2:1. Останалите минути бяха минути на постоянен натиск на домакините и пред нашата врата вреше и кипеше. Едва смогвахме да изнесем топката от нашето поле и тя веднага се връщаше. В един от тези напрегнати моменти се сетих за мача в Мелбърн как не направихме нищо, за да запазим резултата. С Гошо често говорехме по спортно-технически въпроси и крояхме планове, които понякога приличаха на детски заговори: аз да изляза по крилото и с хитра комбинация той да вкара гол или от тъч да хвърля топката зад гърба на защитниците, той да изскочи от дълбочина и да отбележи гол (все пак един път успяхме да изиграем едно такова положение от тъч и той наистина отбеляза гол). Говорехме и за това, какво трябва да се прави, за да се запази резултатът, когато имаше опасност да загубим.

Оставаха 6-7 минути до края на мача, а натискът на домакините стана тотален. Подвикнах на Гошо и с поглед го попитах: „Ще правим ли нещо? Сега е моментът!“ Той ми кимна одобрително с глава. Топката попадна у него и той така я „подаде“ на Диев, че тя отиде далеч по трибуните. Публиката реагира веднага, но съдията вероятно прие този пас за технически брак, спокойно изчака да донесат топката и поднови играта. Малко след това тя попадна у мене. Аз също исках да спечеля малко време, като ритна топката навън, но, изглежда, се бях престарал, защото топката прелетя над трибуната и падна извън стадиона. Виновно изслушах освиркането на публиката и предупреждението на съдията, но в себе си бях доволен. Бях готов да понеса и наказания, и унижения, но да запазим победата. Минаха две-три минути, докато донесат топката. През това време отдъхнахме и събрахме воля и сили да завършим победно мача.

Още един път си позволих подобно нещо. Беше през 1958 г. в Берлин. Играеха националните отбори на ГДР и България.

Обстановката беше същата, както в Осло. След мача радиокоментаторът Любен Попов сподели: „Кирчо, знаеш ли, когато прати топката зад трибуните, вън от стадиона, казах на нашите радиослушатели: „Ракаров прати топката в западния сектор на Берлин.“ Аз съзнавах, че постъпката ми е некрасива и непочтена, но в такива тежки за нас минути трудно можех да се въздържа — все пак няколко минути са достатъчно време за отдых.

Срещата в Осло спечелихме с 2:1. Спечелихме първия си квалификационен мач за световно първенство. Това беше първата ни победа в досегашните предварителни срещи. А преди нея на шият национален отбор беше играл четири пъти.

Четири дни по-късно в Копенхаген играхме с представителната единадесеторка на Дания. През първото полувреме, още свежи и бодри, имахме превъзходство и диктувахме играта, но през второто отстъпихме пред датчаните. Очевидно в отбора се чувствуваше умора и не можахме да поддържаме високо темпо през целия мач. Мисля, че нашите вестници дадоха много правилна преценка за нашето състояние: „На нашите футболисти е нужен отдих, за да намерят себе си.“ Завършихме наравно — 1:1, но се чувствувахме задължени на датската публика, и не само на нея.

Завърнахме се в България и отново ни „заключиха“ в лагер-школа, този път за мача с Унгария.

Напрегнатият характер на заниманията задълбочиха психическата, а сега вече и физическата умора. Чувствувах някакво отвращение от топката, а сънят и храненето ми се нарушиха. На тренировките бях разсеян, не можех да се съсредоточа. След основен преглед чух лекарят тихичко да казва на ръководителя на отбора: „Претренираност.“ Но и след няколко дни почивка, които прекарах сред красивата природа на Боровец, не почувствувах някакво подобрене. При една тренировка поради разсеяност стъпих накриво и разтегнах сухожилията на глезната. Освободиха ме от лагера и ме пратиха на лечение. Два месеца не стъпих на терена.

Сега, като преглеждам тогавашните вестници, срещам във в. „Народен спорт“ от 9. I. 1958 г. в статията „Ехо от игрите от „А“ РФГ“ следното: „... Един обективен поглед върху състоянието на ЦДНА ще ни разкрие до голяма степен причините за колебанията на нашия най-добър отбор. Повечето от сътезателите му трябваше да участвуват и в националния отбор и да понесат товара на много срещи и пътувания. Върху признанията на умора у армейците се погледна несериозно и това бе една от грешките,

А поради олимпийския турнир бе нарушена и учебно-тренировъчната работа за цяла година. Умората и неравномерната подготовка смалиха хубавите страни на ЦДНА и във вътрешните срещи. Той обаче намери сили да превъзмогне трудностите и да оглави първенството.“

Може би тук ще възникне въпросът: защо у нас, футболистите на ЦДНА, така бързо и осезателно се почувствува физическата и психическата преумора? Без да претендират, че ще бъда точен и изчерпателен, а позициите ми единствено правилни, считам, че въпросът се отнася преди всичко до моралните, а не до физическите страни и качества. Та нали и в международните срещи, които сме играли, физическата ни подготовка беше същата. Причината се коренеше в това, че във всички наши срещи се държеше извънредно много на моралната стойност на срещата и на крайната победа. Наред със спортно-техническите си качества трябваше да демонстрираме и високия морален лик на спортиста от социалистическа България. И мога определено да кажа, че нашият отбор — отборът на българските армейци — с чест изпълни тази си задача. Достойно се представяха в това отношение нашите състезатели и в състава на националния отбор. У нас се утвърждаваше убеждението, че непременно трябва да победим, без да се държи особено сметка за противника. Всяка загуба преживявахме много тежко. Стремяхме седа компенсираме техническите и тактическите недостатъци с повече тичане по терена, с по-голямо движение. И въпреки това, когато загубехме мач, в който сме вложили всичките си сили и умение и това се е оказало недостатъчно за спечелване на победата, често пъти у нас правеха изводи, че не сме били морално подгответи, че не сме се показали като истински патриоти, а не се вземаше пред вид най-важното, че противникът е бил по-добър от нас. Постепенно започнахме да губим способност да понасяме загубите като истински спортисти. Престанахме да гледаме на мачовете само като спортни прояви. В нашата игра се губеше онази волност, характерна за всеки спорт, която предполагаше поемането на големи или малки рискове в играта. Футболът в интерес на крайната победа също иска да се правят рискове. В нашата игра обаче не винаги беше налице свободното лично творчество. Често шаблонът и инерността надделяваша. Този маниер, този стил се пренасяше и във вътрешните срещи. Когато пък загубехме вътрешна среща, ни критикуваха много сурово и язвително, и то обикновено най-вече хора, които искаха да видят армейския отбор на по-задна позиция. Тази критика може би беше основателна и от добри подбуди, но на нас тя не ни действуваше градивно. Всичко това ние не спо-

деляхме с нашите ръководители, защото не винаги срещахме подкрепа и разбиране, а ги таяхме и трупахме в себе си. В крайна сметка за кратко време това нервно напрежение ни източаваше психически, което пък даваше отражение върху физическата ни издръжливост и върху спортната ни форма. Честите продължителни лагер-школи съдействуваха за задълбочаване на кризата. Напрежението и отговорността се чувствуваше по всяко време на школата и колкото по-продължителна беше тя, толкова по-трудно я понасяхме.

Желанието ми да продължа образоването си не стихаше. Не че не виждах перспективи в спорта. Работата на спортен педагог също би ми допаднала, защото обичам хората и футбола, но при пламналата в световен мащаб научно-техническа революция и нейните видими резултати, с които ежедневно се сблъсквах, повлияха сериозно и върху мене. Разрешено ми бе да кандидатствам във Военно-техническата академия. Отидох в академията, за да получа конспекти и да проучава условията на приемните изпити. Началникът на факултета полковник Бойчев ме огледа с явно недоверие. Останах с впечатлението, че той счита моето кандидатстване като задоволен каприз на футболна звезда. Затова пък, когато му се представих, за да му долова, че съм издържал успешно приемните изпити, той не скриваше своята усмивка на видимо удовлетворение. Каза ми, че съм в първата десетка на приемните и допълни: „Нека призная, имах малко по-друго мнение за спортстите, но виждам, че трябва да го променя. Знай обаче, че няма да ти е леко да носиш два товара на гърба си. Необходимо е да проявиш такова старание, каквото проявявате на игрището, за да завършиш това, което започваш сега.“ Споменавам името на този офицер с повече посребрени коси, но с лъчезарна и подкупваща усмивка и ще го помня с благодарност цял живот, защото в най-трудния момент за мене той ми помогна за бъдещото ми развитие като офицер и човек.

В подготовката за първите изпити, поради това, че бях прекъснал със сериозните си занимания седем години и често отсъствувах от лекции и упражнения, за да участвавам в тренировки и състезания, не можах да си създам навик да работя системно и задълбочено. Всичко ми се струваше много трудно, почти невъзможно за усвояване, а понякога излишно. Знанията ми се струваха недостатъчни и аз почнах да съжалявам, че съм се хванал с тази работа. Реших да напусна академията и да се отдам само на спорта. В този смисъл написах рапорт и го занесох на

полковник Бойчев. Той го прочете, намръщи се и го скъса. Накара ми се така, както само баща ми го е правил, и ме изпрати да чета. Но аз, както се назива, се бях заинатил и не отстъпвах. Написах втори рапорт и го поднесох. Неговата участ беше същата. Полковник Бойчев дълго ме мъмри вече като офицер и като ме заплаши с наказание, ми нареди да продължа подготовката си за изпитите. Написах трети рапорт. Този път полковник Бойчев не го скъса, а го прибра в касата си. И сега си спомням неговите думи: „Добре, Ракаров, така да бъде. Но нека да се уговорим за едно, яви се и ако не успееш да вземеш изпитите, ще пусна рапорта ти по-нагоре! Свободен си!“ Продължих да се готвя за сесията, но вече без напрежението и страх да бъда скъсан — това чувство сякаш вече беше надживяно. Първия изпит взех добре. Втория също. Когато изкарах третия и излязох от кабинета радостен и щастлив от успешното приключване на сесията, в коридора ме посрещна полковник Бойчев. Той ме извика в кабинета си. Трепнах. Сърцето ми се сви. Рапорт. Наистина началникът на факултета извади рапорта, подаде ми го и попита: „Какво да правя с него?“ Засрамен, не смеех да го погледна в очите. Взех го и с рязко движение скъсах позорния лист и го хвърлих в кошчето. Полковник Бойчев се усмихна, дойде при мене и като сложи ръката си на рамото ми, каза: „Много отдавна не съм ходил на мач, но в неделя ще дойда. И да му мислите, ей!“ — и ми се закани с пръст. Изхвръкнах от кабинета му, без дори да искам разрешение. Беше ми леко, много леко.

В началото всичко ми изглеждаше много трудно. Мнозина от преподавателите гледаха с любопитство на моето присъствие на лекциите и упражненията в този период и с особена настойчивост се стараеха да разберат връзката и зависимостта на участието ми в тренировките и футболните мачове и отношението ми към преподавания материал. А системата на подготовка беше такава, че това можеше да се прави всеки ден. Всеки ден преподавателите преподаваха нов материал и проверяваха усвояването на стария и трябващ редовно да се учи, за да не се изпада в положението на незнаещ ученик, изведен на черната дъска. Почти всеки понеделник след мач ме изпитваха. „Я футболистът да излезе!“ — казаваше преподавателят по математика, а инж. Тотев, преподавател по кинематика, поясняваше: „Ракаров, знаеш ли защо те вдигам на урок? Вчера бях на мача, гледах как те би топката по главата. Сега искам да разбера дали е останало нещо в нея от миналата лекция.“ Не се засягах от това отношение, защото тези хора с удоволствие винаги отделяха време, когато беше удобно за мене, за да разгледаме пропуснатите въпроси, или такива,

които не бях разбрал добре. Естествено тежеше ми в неделя след мача, изморен, до късно да уча безкрайните формули.

По общообразователните дисциплини нещата вървяха все пак добре, но по специалните изоставах. Програмата беше съобразена със знанията на останалите офицери, които години наред бях изучавали и познаваха отлично материалната част и техниката. Гледах в парка танковете — тези грамадни стоманени чудовища, които бях виждал само по воените паради, и се чудех как и откъде да започна изучаването им, за да настигна поне малко останалите слушатели. Обичах техниката, затова исках всичко да знам, всичко да разбера, всичко да пипна от тези машини, будещи чувство на възхищение и страх.

Споделих онова, което ме вълнува, с приятели, офицери-танкисти. След няколко дни те ми съобщиха, че техният командир е разрешил да премина подготовката за механик-водачи заедно с обучаващите се войници. Два месеца прекарах там. Два месеца — ден и нощ: експлоатация, ремонт, кормуване. Нямах време да спазвам графика на обучение с дадена група, затова се включвах във всяка група, която имаше подходящо занятие, без значение дали е дневно или нощно. За сън и почивка ми оставаше много малко време: 5—6 часа. Често пъти заспивах на леглото с ботушите и работните дрехи. А колко хубави бяха кратките почивки край запаления огън. Надълго и нашироко трябваше да разказвам за отбора, за мачовете, за футболистите, за пътуванията. Много бяха въпросите, които вълнуваха войниците и офицерите. Гледах ги и си мислех: колко много ни обичаха тези хора и колко много сме им длъжници. Стараех се да им разкажа всичко и на всекиго да отговоря. Не можех по друг начин да се отплатя за тяхната любов и уважение.

През това време не пропуснах нито една тренировка, нито един мач. Мнозина от старшините и офицерите имаха собствени превозни средства — обикновено мотоциклети — и всеки ден към три часа те с удоволствие ме откарваша на стадиона за тренировка и веднага след това ме връщаха на полигона. От другаря Милев скрих, че съм извън София. Страхувах се (без да имам основание) да не се обади някъде и да ме върнат. Нека Милев да ми прости, но това беше първият и последен случай, когато не му се доверих. Затова пък на тренировките се стараех да не давам повод да се мисли, че съм променил режима си и изпълняваш всичко най-старателно.

Не след дълго време вече водех машината уверено на всякъде. Много силни моменти се крият в бойната подготовка на войските. И дълбоките въздишки на преодолени трудности и аварии, и силното и искрено приятелство, проявявано само от мъ-

жете в сложна обстановка, и удовлетворението от постигнатото. С течение на времето споменът от преживяното постепенно избледнява, но приятелството, уважението на хората, с които делях всичко през тези два месеца, няма и не може да забравя никога. Чувствувах тяхното отношение като изява на обич не само към мене, а чрез мене и към отбора на ЦДНА. Те нямаха възможност да бъдат в близост с армейските футболисти, да поговорят с тях, да им кажат колко пъти са пренебрегвали и дом, и семейство само и само да дойдат на стадиона, да викнат и да се порадват на любими отбор. Те имаха само едно искане: „Киро, кажи на твоите колеги от отбора, че в еди-кое си поделение офицерите и войниците са винаги с вас. И в победи, и в загуби — само с вас. Нека не забравят, че с играта и с победите си ни помагат много в тежкото войнишко ежедневие.“

Има дни, когато на човек му се струват толкова преживявания, че не могат да се забравят никога. Спомням си в деня на изпита по статика имахме мач с „Ботев“ в Пловдив. Отборът замина както винаги един ден преди мача, а аз останах да се явя на изпита и след него трябваше да замина с една лека разузнавателна шкодичка за Пловдив. Някъде към обед преподавателят, който провеждаше изпита, вписа в изпитния протокол срещу моето име оценка „отличен“. Радостен и доволен се качих в колата. Вниманието и мислите ми бяха насочени към мача, който също не беше лек изпит — в Пловдив се играеше трудно. Времето за срещата наближаваше, а ние все още пътувахме. Непрекъснато подканях шофьора, млад войник: „Давай! Давай! Нямаме време.“ — „Не може повече, другарю старши лейтенант. Стара е, едва диша“ — отговаряше той. Когато пристигнахме на стадиона в Пловдив, моите другари от отбора се загряваха на терена. Пребрах ги: единадесет. Приближих до Милев и го попитах: „Другарю Милев, аз ще играя ли?“ Той се обръна: „А, ти си дошъл. Взели изпита?“ — „Тъй вярно с „отличен“ — отговорих му аз. „Изморен ли си?“ — „Не. Мога да играя“ — пробързах да го осведомя. Той помисли малко и ми нареди: „Тичай да се облечеш! Ще играеш на мястото си!“

Колкото и да бързах, не можах да се пригответя навреме. Мачът беше започнал, когато излязох на терена. Нямаше време за загряване. Чувствувах една душевна лекота и играта ми спреще. Дори при изпълнението на наказателен удар отбелязах гол. С не малко усилия победихме с 4:0. Взех успешно и втория изпит за деня. Тогава не предполагах, че ми предстои още един. След мача казах на треньора: „Другарю Милев, аз ще се върна с шкодичката. Не мога да оставя войника да пътува сам.“ — „Добре. —

отвърна той. Но умната! Бавно!“ — натърти на последната дума Милев.

Нощта беше студена и отвсякъде през брезентовото покривало духаше. Завих се в шинела, затоплих се и се унесох в приятни мисли. Колко напрегнат ден беше! Труден изпит, пътуване, мач, напрежение на мислите, на волята и умението. И колко приятно беше, след като си се освободил от толкова тежко бреме. В този момент не си спомнях нито за трудностите по подготовката за изпита, нито за тежестта на тренировките и мача. Впрочем всичко беше съвсем логично — и това, че си взех изпита, и това, че победихме. Нямаше нищо необикновено.

Слизахме по височините на Вакарел. Малко преди острия и опасен завой шофьорът се опита да намали скоростта на колата, но напразно. Спирачките отказаха да действуват. В желанието си да вземе завоя той зави малко по-остро надясно и колата се изправи на левите си колела. Очаквах вече катастрофата и никак инстинктивно се хванах здраво за ръкохватката на арматурното табло. Така на две колелâ преминахме платното за срещуположно движение и когато трябваше да се случи най-страшното, се ударихме с лявата част на колата в километричен камък. Автомобилът стъпи на четирите си колела. Последва още един удар със задния ляв калник и колата спря. И сега не мога да си обясня как се ударихме, без да се обърнем. Няколко минути стояхме, без да проговорим, без да слезем. И двамата стояхме като парализирани. Попитах го: „Пушиш ли?“ — „Да“ — смутено ми отговори той. „Запали една цигара!“ — просто му заповядах аз. Той запали и предложи на мене. Отказах. Не пушех. Успокоихме се и слязохме да проверим състоянието на автомобила. Освен огънати и побити калници други повреди не се забелязваха. „Можем ли да се приберем и ще можеш ли да караш? — попитах. „Тъй вярно, другарю старши лейтенант“ — стегнато отговори войникът. „Тогава да тръгваме!“ Бавно и много внимателно се прибрахме в София. Когато ме оставяше пред квартирата, никак развлънувано войникът ми заяви: „Другарю старши лейтенант, искам да ви кажа, че досега симпатизирах на друг отбор, но от тази вечер ставам най-големият цеденевист. Вярвате ли ми?“ Досещах се какво му е на душата на този младеж, който беше само няколко години по-млад от мене. Аз също чувствувах, че бяхме прескочили голямо препятствие и също бях развлънуван — нали бяхме двама в колата. Тази негова изповед ме трогна много и твърдо му отговорих: „Вярвам ти! Как няма да ти вярвам?“ Той се усмихна, козириува и замина. Дълго гледах след него и мислех: „Три изпита! И един спечелен привърженик. Само че нямаше ли прекалено много шанс в заключителната част?“

Унгарци и французи

Второто си участие в турнира на европейските шампиони през 1957 г. отбелязахме с мачовете срещу унгарския шампион „Вашаш“.

Спомените за срещите с унгарците винаги са предизвиквали у мене неприятни чувства не само поради това, че успехите ни срещу тях са били минимални, но и поради лошите игри, които давахме на тези мачове. Срещу унгарските футболисти изпитвах никаква несигурност, на моменти и малоценност. Много гордост, много самонадеяност и надменност имаше у тях, които дразниха по всяко време на мача и влияеха на психическата ни устойчивост. Не мога да кажа, че всички наши състезатели са имали такъв пораженски комплекс, но факт беше, че срещу унгарците не играехме сполучливо. Ако хвърлим един поглед върху статистиката, ще констатираме следното: за периода 1951—1962 г. нашият отбор е играл 10 мача с унгарски отбори, от които е спечелил само 2, наравно е завършил 3 и е загубил 5 при голово съотношение 12:22. Още по-лоша е равносметката при националните отбори. От играните 5 мача наравно сме завършили 2 и сме загубили 3, без да регистрираме дори една победа при голово съотношение 5:14. При това не е безинтересно да се знае, че равните резултати, постигнати от нашия национален отбор, са срещу втората унгарска гарнитура, макар че тя се водеше като унгарски национален отбор (1952 г. в Будапеща — 1:1 и 1953 г. в София — 1:1).

Наред с голямото техническо умение и тактическа зрелост унгарците показваха винаги и една безощадност към противниците си. Никога не пропускаха възможността за голяма победа. Като на футболист това тяхно отношение ми правеше добро впечатление, но като противник на терена беше тежко и унизително.

Първия мач с „Вашаш“ играхме в София. Началото на мача беше успешно за нас. Мобилизирани до крайност, подкрепяни от жадната за победа публика, препълнила стадион „В. Левски“, притиснахме унгарците и с два гола на Миланов поведохме с 2:0.

Този резултат беше неочекван както за нас, така и за противника. Той почувствува може би, че е изправен пред угрозата от една чувствителна загуба, и промени стила си на игра, като упълни полето пред собствената си врата, заигра твърдо и решително и предпочете да напада с изненадващи контраатаки. На този начин на игра ние не можахме да реагираме разумно. Увлякохме се в безрезултатно надиграване и нещо повече, допуснахме и гол в нашата врата — 2:1. Макар че спечелихме мача и бяхме доволни, че победихме унгарския първенец, дълбоко в себе си чувствувахме, че авансът от един гол е недостатъчен за Будапеща.

В този период обстоятелствата така се стекоха, че за един месец играхме три мача с най-добрите унгарски футболисти.

Десет дни след мача с „Вашаш“ в София играхме срещу националния отбор на Унгария, в чийто състав личаха имена от най-славните им години: Грошич, Божик, Хидекути, Шандор и др.

Малшансът още в началото предопредели изхода на срещата. В десетата минута Ковачев получи контузия и до края остана на терена като фигурант. Въпреки това духът в нашия отбор не падна. Напротив. Старието за компенсация на контузията беше много голямо. Божков и Диев просто надминаха себе си. Но срещу унгарците това беше крайно недостатъчно. В стегнат стил, в който се отразяваше високото умение и най-вече целта, която преследваха, победа, макар и минимална, или в най-лошия случай равен мач без всякакви рискове унгарците спечелиха и този мач с 2:1. Имах чувството, че те играят без особено напрежение и въпреки това играта им спореше, а ние с много непрежение и много тичане трудно можехме да наложим волята си.

Особено драматично протече мачът с „Вашаш“ в Будапеща. Контузии бяха извадили от строя двамата наши състезатели, които играеха на поста ляв защитник — Ковачев и Енишайнов. Цял месец преди това те не участвуваха в тренировките на отбора. Като „по-леко контузен“, беше определен да играе Енишайнов. При това си състояние той не можеше да бъде пълноценен срещу много бързия Радуй. Този пост именно се оказа „ахилесовата пета“ в отбора.

Водени от желанието за пълна реабилитация, подкрепяни от своята публика, унгарските футболисти заиграха амбициозно и много твърдо, което много често излизаше от рамките на позволеното. Ние очаквахме този натиск, бяхме подгответи за него и сполучливо се прегрупирахме в защитата, като не допуснахме опасни удари в нашата врата. Непрекъснатият натиск на противника даваше възможност на нашите нападатели рядко, но опасно да контраатакуват. Много настойчив и настърен беше

Панайотов. Той просто не приличаше на себе си. При една контраатака Гацо изстреля един истински снаряд от около двадесет метра и откри резултата — 1:0 за нас. Унгарците заиграха побрутално, а австрийският съдия Грийл си затваряше очите пред нарушенията им. От този момент като че ли всичко се преобърна. Започнахме да допускаме много и наивни грешки, в резултат на което до края на полувремето ни бяха отбелязани два гола. Авансът ни се стопи. Оставаше едно полувреме, в което унгарците бяха пълни господари на терена. Ние не можахме да направим нищо, за да се стабилизираме. Пораженският комплекс не ни даваше възможност да играем както трябва — просто не можехме. От своя страна унгарците, които знаеха какво търсят в този мач, наред с голямата твърдост показаха и голямото си футболно майсторство. За кратко време те промениха резултата на 4:1. Мачът беше вече решен, но те продължиха да играят така, сякаш от този момент започва срещата. При едно много грубо подхождане към Колев му беше счупена ключицата и той трябаше да напусне играта. За наше учудване отгоре на всичко беше отсъден наказателен удар срещу нас. Панайотов не можа да се овладее, реагира на съдийското решение малко по-остро, поради което и той беше отстранен. Ние останахме с двама души по-малко. Мачът беше вече решен и за унгарците нямаше значение този факт, но пред нас се очертаваше голяма загуба. И тя не закъсня. До края за унгарците не беше трудно да оформят крайния резултат на 6:1 срещу един противник, който нямаше вече никакви съпротивителни сили.

На тези три мача играх срещу един млад унгарски състезател — Леленка (по-късно той носеше името на Ленкей), — на който предричаха блъскава спортна кариера. Наистина трудно се играеше срещу него. Състезател без шаблон в играта, с голям запас от техника и способност да импровизира. Не беше по-бърз, но когато успеше да се измъкне, преднината от едни гърди му беше достатъчна да отиграе положението. Не търсеше единоборство, защото чувствуващо, че там е слаб, но в кратка светкавична атака с едно докосване много умело използуваше дистанцията между нас, неудачното ми заставане и мигновеното ми колебание (момента, в който избирах начина на противодействие) и просто се измъкваше под носа ми. Трудно беше да се създаде никакъв определен маниер на игра срещу него.

В края на 1957 г. в Париж играхме приятелска среща с националния отбор на Франция. Близо двадесет години националните отбори на двете страни не се бяха срещали (последната среща се е състояла в Париж през 1938 г. и завършила при резултат

6:1 за домакините). По това време френският футбол се намираше в голям подем (през следващата 1958 г. на световното първенство в Швеция французите завоюваха бронзовите медали). Сериозна беше и нашата подготовка за този мач. Нашето желание да премерим сили с „петлите“ беше голямо, но с наближаването на определената дата нещо ни стягаше сърцата. Това чувство винаги ми е подсказвало, че сме мобилизириани напълно и сме готови за боя.

Мачът се състоя на 25 декември на кокетния стадион „Парк дьо пренс“. У нас тъкмо беше завършил първият кръг и се намирахме в добра спортна форма.

Играта задоволи напълно многобройната публика. Не отстъпвахме на французите по техника, а тактическите грешки и грешките, предизвикани от смущението, поправяхме с по-голямо движение по терена. Нещо повече, темпото диктувахме ние, защото физическата подготовка беше едно от нашите силни оръжия. Малко преди края на мача резултатът беше 2:1 за домакините. И двете нападателни петорки провеждаха атаки, които задържаха дъха на зрителите. Нашите — с по-голяма бързина и устрем, френските — с по-голяма техничност. Технично, красиво. Като възнаграждение за нашите усилия дойде чудесният слалом на Несторов в защитата на противника. В скиорски стил той премина три-четири защитници и технично изравни — 2:2. Много радостни вълнения изпитахме след завършване на мача. Равният мач (не само по резултат) с един от футболните колоси на Европа, където личаха имената на известни френски състезатели като Колона, Льорон, Жонке, Висниески, Пиантони, Венсан и др., беше безспорен успех за нас. Като награда приемахме подвикванията на запалянковците, обградили входа на нашата съблекалня: „Браво, бюлгар! Браво!“

На този мач срещнах за първи, но не и последен път Венсан — типичен френски футболист. С неособени физически данни той притежаваше чудесен дрибъл. Малко си влячеше краката и когато водеше топката, имах чувството, че е вързана за краката му. В такъв момент беше трудно да се отнеме чисто. Приятно впечатление ми направи това, че французите приемаха чистите физически единоборства, колкото и несполучливи да бяха те за тях, без ропот и реагиране, но грубите, особено когато биваха нападани откъм гърба, не понасяха. Сърдеха се и прекалено много говореха. През време на играта разбрах, че на Венсан не му се нрави плътното покриване. Нервничеше и ставаше зъл. Значи това е слабото му място и то трябва да се използува. Залепих, се до него (не се страхувах от внезапни негови стартове — бързо го стигах) и не му давах спокойно да владее топката. С това той раз-

строи до голяма степен играта си и често се стигаше до кратки надбягвания, което желаех. Притисках го до страничната линия и когато не успеех да му отнема топката, го принуждавах да я центрира. Но товаставаше обикновено, когато останалите наши защитници бяха засели добри позиции. Той не се отказа от своя начин до края на срещата и със злоба се мъчеше да го наложи, а това не му носеше успех.

По-късно играх няколко пъти срещу Венсан, но двубоите ни не излизаха от рамките на първия.

Една плодоносна година

Тази година, 1958, беше най-богатата на международни срещи за нашия отбор. От март до декември играхме 20 международни срещи. Противници ни бяха известните: „Челси“ — Лондон, „Расинг“ — Париж, „Ротвайс“ — ГФР, „Канто до Рио“ — Бразилия, „Национал“ — Уругвай, „Цървена звезда“ — Белград, „ЦСКА“ — Москва, „Атлетико“ — Мадрид и др. Общият баланс говори красноречиво за успешното представяне на ЦДНА: 13 победи, 5 равни срещи и само 2 загуби при голова разлика 48:26. Наред с тези срещи по-голяма част от армейските състезатели взехме участие и в мачовете на националния ни отбор срещу Бразилия, ГФР, ГДР, Чехословакия и Турция. Така за този период играх 27 международни срещи. Ако прибавим към тях срещите от вътрешното първенство — около 22 — и мачовете за купата на Съветската армия — 3, ще се съберат около 52 срещи. Не е тайна и това, че за усвояване на тактически варианти за голяма част от тези срещи играехме и контролни мачове с по-слаби противници. Не съм водил точна статистика за тях, но нека да ги приемем за 20, тогава ще станат около 70 мача за годината. Това значи, че всеки четвърти ден сме играли. А колко хиляди километра сме пропътували? Хиляди! Напрежение! Непрекъснато в никакво очакване, постоянно в „бойна готовност“.

На фона на всички изиграни мачове през тази плодоносна година изпъкват с по-колоритни спомени срещите с националния отбор на Бразилия, срещите на ЦДНА от Първата лятна спартакиада на дружеските армии в Лайпциг и срещите с „Атлетико“. Това обаче съвсем не значи, че останалите са преминали, без да оставят някаква следа или емоционални преживявания у нас, състезателите, и тези, които ни гледаха от трибините.

Най-напред рано през пролетта ЦДНА беше на двуседмично турне из Европа. С „Челси“ в Лондон завършихме 1:1, а на следващия ден в Париж срещнахме „Расинг“ и го разгромихме с 6:4. Гостувахме в провинцията Валанс и срещу сборния отбор спе-

челихме с 5:1. От Франция се отзовахме в Холандия. Срещу националния отбор на страната на лалетата записахме чудесна победа с 2:1. В Анверс, Белгия, спечелихме велиденския турнир. След равния мач срещу „Лион“ от Франция (за финала се класирахме ние, тъй като в актива си имахме повече ъглови удари) победихме и „Ротвайс“ — отбора на прочутия Ран, дясното крило на ГФР. На този мач за първи път играх срещу този колос във футбола. По-късно в Аугсбург вече с фланелките на националните отбори, пак се срещнахме. Не беше никак лесно да се играе срещу Ран. Висок, едър, много силен физически, той прекрасно използуваше тези си качества и беше много опасен противник. Не знам защо на тези мачове той игра ляво крило. Страницата линия беше от лявата му страна, поради което му беше малко неудобно. Скоро разбрах, че предпочита да борави само с десния си крак и когато овладееше топката, за момент загубваше противника от погледа си. Стремях се да го бия в борбата за първа топка само когато погледът му е в земята, и да пазя десния му крак. За нищо на света не трябваше да му разрешавам да шутира в нашата врата, тъй като ударът му беше убийствен. Трудно ми е да определя дали съм спечелил двубоя с него или не. В това отношение често се заблуждавах. Когато в някой мач смятах, че съм изпълнил задачите си, на разбора се отчитаха много мои грешки и обратното: когато очаквах по-сурова критика, ми се отчиташе добра игра. Може би в процеса на играта се увличах или пък търсех причини вътре в себе си за оправдание, но преценките на треньора ме караха да се замислям върху поведението си на терена. Случаят с Ран беше един от тези. Тъй като прецених, че той е най-опасен с удара си, си поставях задача да не му давам възможност, но в това си увлечение бях пренебрегнал колективността в нашата защита и другарят Милев основателно не беше доволен от мене, особено в първия мач.

В средата на май заминахме за Южна Америка за два мача с националния отбор на Бразилия. Дълго преди заминаването се вълнувахме и споделяхме всичко, което научавахме за „страната на футбола“. Наистина Бразилия може да се нарече страна на футбола. Той е в кръвта, в бита на бразилците. Той е тяхно ежедневие, тяхна страсть. С необикновена радост преживяват победите на своя отбор и трагично загубите. Големите победи се превръщат в няколкодневни карнавални тържества, а загубите стават повод за саморазправа над ръководители и треньори.

Първия мач играхме в Рио де Жанейро на „Маракана“ — най-големия стадион в света. Една грамада от бетон със съвсем непривлекателен външен вид и покрити с козирка трибуни. Около очертанията на футболното игрище има дълбок ров за ох-

лаждане на темперамента на екзалтирани зрители и телена мрежа откъм терена за допълнително осигуряване най-вече на съдиите. Два тунела водят от съблекалните до полето. На пропускателните входове има специални четирикрили въртящи се врати, които всеки момент могат да се заключат и да не пропуснат зрителя, който няма билет или носи огнестрелно оръжие. И още нещо — събира 200 000 души!

За бразилците ние не знаехме почти нищо. И може би този пропуск се оказа фатален за нас в първата среща. Вярно, преди да заминем, в България играхме един мач с „Канто до Рио“, но този отбор, лишен от националите си, с нищо не подсказа за истинската стойност на бразилските футболисти. Бяхме слушали и чели за Дж. Сантос, Н. Сантос, Дида, Белини и др. известни бразилски футболисти и си ги представяхме като истински богове във футбола, способни да направят всичко, каквото си пожелаят, на терена. Този страх от големите звезди беше обхванал и треньори, и ръководители, защото тактическата ни подготовка беше подчертан отбранителен вариант. Пък и всички състезатели бяхме съгласни да играем защитно, за да не загубим с голям резултат. Но практиката показва друго. Тъй като дотогава не бяхме играли защитни варианти и не бяхме ги заучили както трябва, то на „Маракана“ ние само се отбранявахме и нищо повече. А всички знаят, че отбраната не значи само защита и не изключва нападателни функции и задачи. В България бяхме играли срещу грубия бетон, опитвахме се да се борим срещу него, но не бяхме го практикували. И такава незаучена схема ние се явихме на мача. По този начин сами вкарахме вълка в кошарата. Друго беше на втория мач в Сан Пауло. Изобщо и обстановката и играта, всичко беше различно.

Различно беше и началото на срещите. Още с излизането от тунела и със стъпването на терена в Рио де Жанейро бяхме смяни от адската канонада от гърмежи, най-различни ракети и както ми се стори, страшни викове. Столици светкавици на фоторепортърите засилваха този ефект. На фона на слабото електрическо осветление това своеобразно посрещане на отборите оказа върху нас поразяващо въздействие. Стъписахме се. Бразилците — те се бяха наредили до нас горди, уверени, силни и.. черни. Двама-трима от тях бяха бели, останалите си приличаха като капки туш. Не можехме да ги познаем и различим един от друг. Всички ни се струваха близнаци и в полуумрака страшни. Бяха си мазали телата с някакви масла при загряването и мускулите им лъщяха и изпъкваха застрашително като въжета. Победиха ни с 4:0.

В Сан Пауло мачът се игра през деня и тези фойерверки и илюминации липсваха. А те не можеха вече и да ни влияят. За-

почнахме мача бойко, настървено, дръзко, нападателно. И помен нямаше от играта ни в Рио де Жанейро. Сега спокойните и уверени бразилци се сепнаха. Нашата игра, нашата дързост ги изненада. Почнаха да нервничат и да грешат. В началните минути хубав пас от дълбочина изведе Диев в коридор. Последва неудържим пробив и мощн шут — 1:0 за нас. Целунахме Тошо и продължихме да играем още по-вдъхновено. Не бяха минали и десетина минути и ново хубаво изваждане на Диев изненада бразилската защита. Бразилците спряха. Те не можеха да догонят нашето крило и молеха с очи съдията да свири засада, но той махаше с ръце: няма засада, играйте, играйте! Диев се беше откъснал вече и понеже никой не го гонеше, сметнал, че е засада. Все пак, за да спечели малко време (както правят всички футболисти при това положение), стигна до Жилмар и легко насочи топката към ъгъла на вратата. Тя се удари в гредата и излезе в аут. Чак когато съдията посочи мястото, откъдето трябваше да се вкара топката в игра, Диев разбра наивния си пропуск.

С излизането на терена за второто полувреме бразилците се молеха и кръстеха, падаха на колене и просеха божията милост да победят. Но победата не им дойде от небето. Към средата на полувремето те направиха три смени и вкараха в игра свежи сили. Ние бяхме вече много изморени и трудно покривахме новите нападатели. Последва силен и отчаян щурм към нашата врата и последователно Пеле на два пъти и Пепе простиеляха мрежата ни. Загубихме с 3:1, но бяхме доволни от себе си и от играта си. Много сполучливо и силно играха Диев, Ив. Димитров срещу Гаринча и Манолов срещу Мацола (който под името Алтайнини сега играе в италианския „Ювентус“).

На тези мачове за първи път в състава на Бразилия игра Пеле — бъдещият крал на футбола. Тогава той наистина показа феноменална игра, но тъй като беше дебютант, център на вниманието бяха звездите. Той оставаше малко в сянка. Неговата звезда изгря в Швеция, един месец след това на световното първенство. Сам Пеле споделял по-късно, че неговите мачове срещу България били трамплинът към голямата футболната слава. В последващите няколко години на два пъти получавахме по малка торбичка бразилско кафе с думите: „С уважение и признателност от Пеле за българските футболисти!“

Силно впечатление ми направи държанието на тези големи футболисти извън терена: скромни, отзивчиви и многа контактни. Колко много им отиваше това чудесно съчетание!

Серията от международни срещи продължила в България. Последователно ни гостуваха „Алемания“ — ГФР, „Насионал“ — Уругвай, „Челси“ — Лондон. След това играхме традиционните

срещи с „Цървена звезда“ — Белград, в Белград и София. Това беше низ от хубави, силни мачове на ЦДНА. С право нашите привърженици са запазили най-хубави спомени от тях. „Алемания“ победихме с 4:2, с „Национал“ завършихме наравно — 1:1, „Челси“ победихме също с 2:1, а с „Цървена звезда“ и двата мача спечелихме с 2:1. Особено красиви бяха мачовете с уругвайците и англичаните. Докато с първите трябваше да се нацрегнем максимално, за да компенсираме разликата в техниката и тактическата постройка, то с англичаните трябваше да се преорим и физически. Тези мачове, при които нямаше борба за точки, дадоха възможност на отборите да покажат големите си възможности.

Тези срещи бяха сериозна проверка на нашия отбор в вечерното на големия турнир на дружеските армии от социалистическите страни. По същество това беше малко клубно европейско първенство, защото военните отбори от тези страни бяха първенци или водещи в своите страни. Ето ги: ЦСКА — Москва, „Хонвейд“ — Будапеща, „Дукла“ — Прага, „Форвертс“ — Берлин, „ЧЧА“ — Букурещ, „Партизан“ — Тирана, ЦДНА — София, и др. В предварителната група играхме два леки мача: с корейския отбор — 5:0 и с китайския отбор — 3:3. В този мач съвсем основателно не играеха няколко от основните ни състезатели. Трябваше да се пазят силите за решителните битки. Вредното подценяване на противника и самоуспокоението дадоха възможност на китайците в последните минути на мача да изравнят резултата. Може би трябваше да се получи този резултат, за да разберем, че и най-малкият пропуск на такъв турнир е от решаващо значение. А големите битки се показваха на хоризонта. Първото сериозно препятствие бяха румънските футболисти. Двубоите с румънците винаги са протичали много оспорвано и често пъти драматично. Нямаше основание и за най-малко подценяване и успокоение. В състава на противника бяха цяла редица национални състезатели — все стари познати.

Мачът започна и се разви точно както беше предвидено в нашия план. Или, както се казва, играта ни тръгна още от началото. Силен натиск от наша страна, бързи нападения с едно докосване и първото полувреме поведохме с 1:0. След това хванахме здраво средата на терена, внимателно приехме играта в нашата половина и дадохме възможност на противника по-често да ни напада. В силното си желание да изравнят румънците атакуваха малко стихийно и оголваха защитата си. Нашите нападатели бързо се втурваха в коридорите и бележеха гол след гол. Зрителите аплодираха непрекъснато нашата игра. Това още повече ни окуряваше и вдъхновяваше. Победихме силния си противник

с 4:0 благодарение на силния дух и правилно изпълнения тактически план.

В решителната фаза отпаднаха силните отбори на „Хонвейд“ и „Дукла“ и др. Изненадващо, но заслужено албанският „Партизан“ продължаваше борбата. С тях ЦСКА — Москва, и „Форвертс“ оформихме полуфиналистите. Жребият определи двойките: ЦДНА — ЦСКА и „Партизан“ — „Форвертс“. Тежък жребий, но и който от останалите отбори да се беше паднал, нямаше да бъде по-леко.

Мачът играхме на един от малките стадиони в покрайнините на Лайпциг. Беше валяло дъжд и въпреки че отново предвещаваше да вали, трибуните бяха пълни.

Първоначално отпускане донесе гол в нашата врата още в първата минута. Този студен душ ни върна към действителността, но трябваше да минат петнадесетина минути, докато успеем да неутрализираме натиска на съветските футболисти и да въведем ред в нашата игра. Очертахме леко техническо превъзходство и все по-често нашите нападатели се отздаваха пред вратата на Разински. В края на полувремето Гацо Панайотов с хубав удар изравни резултата. След почивката играта запази характера си: бърза, динамична и напрегната въпреки тежкия терен. Приличахме на борци, вклещили се в решителна схватка и всеки с много усилия, с много воля се мъчеше да прекърши другия. Последователно Янев и Колев промениха резултата на 3:1 в наша полза. Оставаха две минути до края, когато на съветските футболисти се удава да намалят на 3:2. От този момент като че ли стана нещо страшно с нас. Започнахме да правим грешка след грешка. Кипяхме от ярост, но не успяхме да предотвратим изравняването. В последната минута — нова наша грешка и 3:3. Толкова труд, толкова усилия и за две минути всичко пропадна. Трябваше да започнем отначало. В почивката преди продълженията урегулирахме нервите си и съсредоточихме вниманието и силите си в последните тридесет минути. Умората и изтощението оказваха вече своето влияние. Атаките бяха по-мудни, движенията бавни, но играехме с повече сигурност и без рискове. В началото на първото продължение на около 25 метра от вратата на Разински беше отсъден наказателен удар. Изтичах до мястото, но ми се видя много далеч. Съветските футболисти също счетоха, че е далеч, и не направиха стена. Двоумях се да шутирам ли директно. Бях вече доста уморен. Топката, напоена от влагата, тежеше много, а и вратата на противника не беше много близо. Отказах се и промъльвих на стоящия до мене Янев: „Палче, изиграй го технически. Много е далеч!“ — „Бий го, бе! Ще го вкараш!“ — просто ми заповядя Янев. „Зашо пък да не опитам?“ — реших аз. Засилих се по-от-

далеч, което предизвика малко смях у публиката. Виждах вратата малка, а Разински сякаш я запълваше. Прецелих се в лявата му страна и с всичка сила щутирах. Топката летеше ниско по земята с посока близо до дирека. Тази част от секундата ми се видя по-дълга от самия мач. Вратарят долови посоката и направи движение към нея. „Край! Хвана я!“ — си помислих. Топката летеше много бързо и усилията на Разински ми се сториха вече излишни. Отново ми се разтуптя сърцето: „А може и да влезе.“ В момента, когато ръката на Разински и топката се покриха, мрежата зад него силно се изопна. Гол! Сякаш огромна раница падна от гърба ми. Доволно се усмихнах, дигнах си ръцете и се обърнах към Янев. „Видя ли? Каквото казах? Ще влезе!“ — рече ми той. Сега вече знаехме как да задържим победата. Сигурно, решително, без паника и — 4:3. Сега вече на финала, пък там — каквото сабя покаже.

За обща изненада албанците бяха победили в един много оспорван мач германците и на финала трябваше да играем с тях. Вярвахме, че ще ги победим, но ни респектираше твърдостта им, която често минаваше в грубости.

В хотела, където бяхме настанени ние, домакините бяха донесли много подаръци за състезателите. На видно място беше поставено едно чудно мече, облечено в хубав футболен екип, с обувки, чорапи — с всичко. То хващаше очите на всички. Водачът на нашия отбор заяви, че ще даде мечето на този, който отбележи последния, разбира се, победен гол. Ние, защитниците, бяхме много недоволни от това решение по съвсем ясни и обективни причини. „Вкарайте голове и вие!“ — казваше водачът. „Къде? В нашата врата ли?“ — негодувахме на шега ние.

Стохилядният стадион в Лайпциг беше препълнен на срещата. Това съвпадаше и със закриването на Спартакиадата — един изключително тържествен момент.

Когато излязохме на терена, с нетърпение гледах да видя кой ще бъде съдия. Когато видях поляка Александрович, с когото се познавахме, отдавна и който се ползваше с името на честен и принципен съдия, се успокоихме. Сега успехът зависеше само от нас, от нашето умение, от нашето майсторство. Много е важно състезателите да знаят, че честно ще бъдат оценени и няма да бъдат ощетени. След като поздравихме зрителите и албанските футболисти, отидох при Александрович да се поздравим. На хубав руски език той ми каза: „Ракаров, радвам се на вашите успехи и на вашата игра! Нека победи по-добрият! Желая ви успех!“ Благодарих му за искрените думи, пожелах му всичко хубаво и заех мястото си.

Още от началото пролича, че по редица показатели превъзхождахме албанците, но тяхната прекалено твърда игра, особено в защитата, разстройващо нашите нападатели. Всяко по-смело влизање в единоборство те заплащаха със сериозни наранявания. Не след дълго ухото на нашия най-млад състезател Мартинов беше разкъсано. Той не се уплаши. Напротив, продължи с още по-голям устрем да играе. Постепенно пригодихме играта си към маниера на противника: от разстояние, без влизане в рисковани двубои, с едно докосване и юстри пробиви по крилата. Гол обаче не падаше. Или ударите бяха неточни, прибързани, или блестящият албански вратар Маликяти спасяваше. Публиката определено се ориентира към по-техничния, по-коректния отбор — ЦДНА — и непрекъснато ни подкрепяше и аплодираше. През първото полувреме изпълнил един наказателен удар, но топката речушира от напречната греда и отлетя високо. Въпреки очевидното надмошне гол не успяхме да отбележим.

През второто полувреме играта стана още по-напрегната и остра. Съдията все по-често се намесваше. Бях убеден, че ще спечелим, но кога щеше да стане и как? Отсъден беше наказателен удар пред вратата на противника. Застанах зад топката. Но къде да бия? Стената беше закрила цялата врата. Никъде не се виждаше пролука. Погледнах въпросително Божков. „Бий!“ — просто и ясно ми каза той. „Гол може да не вкарам, но един ще накажа“ — твърдо реших аз. Засилх се и със злоба нанесох удар по топката. Исках с фалцов удар покрай стената да улуча вратата, но вместо по крича и обикаляща стената посока, топката тръгна право към левия край на живата стена. С наблизаването на коженото кълбо до хората срещу мене, а то летеше ниско и силничко, те заиграха около собствената си ос. Един се обърна на дясно, друг на ляво и стената рухна. Топката профуча между двама албанци и се заби в мрежата, до дирека. После четох във вестниците: „Силен удар, хубав удар, точен удар.“ Колко точен беше, аз си зная, но така или иначе този гол остана последен и ни донесе златните медали. Няма смисъл да описвам радостта ни след мача. Тя наистина беше голяма и заслужена. Съвсем кратко ще ви издам тайната защо победихме. Победихме, защото нашият отбор, отборът на българските армейци, беше единен, здрав колектив. И то какъв колектив! Заделителен!

Същата вечер след малкото тържество в хотела се сетих за мечето и отидох да си го получа. С голямо съжаление открих, че му липсваше екипът и беше останало съвсем голичко. Приех го такова, каквото си беше: малко, кафявичко, голо мече. По-късно малкият ми син му „изяде“ ушите, но и така без уши си има място у дома, за да напомня за хубавите силни времена на ЦДНА.

След турнира в България продължихме да играем мачове от вътрешното първенство и няколко мача с националния отбор. И ето, че дойде ред да отбележим срещите ни с „Атлетико“ от турнира на европейските шампиони. Трите срещи с този испански отбор ще останат паметни в историята на нашия клуб. На тях по най-убедителен начин бедемонстрирано пред европейската спортна общественост спортно-техническите възможности на отбора на българските армейци и техния висок морал.

Никой дотогава не предполагаше, че ще се развият събитията така драматично и двубоят ЦДНА — „Атлетико“ ще разкрие истинските образи на спортистите от Източна и Запада.

Отборът на „Атлетико“ със своите многобройни звезди предизвикващ сериозен респект у нас. Чувствувахме, че срещите ще бъдат много напрегнати, и се готвехме много старательно.

Първата среща играхме в Мадрид. От нашите редици отсъствуваше контузеният Божков. А ето и другите бойци: Найденов, Ракаров, Манолов, Ковачев, Алексиев, Стоянов, Миланов, Димитров, Панайотов, Колев и Янев. Чудесни спортисти, за които спортът и любимият отбор стояха над всичко.

Противно и на най-големите скептици мачът премина съвсем равностойно. На майсторството отговорихме с майсторство, на техниката — с техника, с бързина. Само това чувство на гостуващ отбор леко стягаше около гърдите. То именно даваше и известно предимство на противника, защото наистина у дома и стените помагат. Често пъти помагаше и съдията, за компенсация, допълвахме ние.

След много интересни и напрегнати моменти и пред двете врати първото полувреме завърши 0:0. Тук още на първия мач се очерта крайно напрегнатият двубой: Манолов — Вава. За чест на нашия централен защитник трябва да кажа, че той, с характерното за него мъжество и упоритост, се представи достойно. Неговата успешна игра въодушевяваше и нас, останалите защитници. Сигурно, стабилно и ефектно играеха и останалите оперативни линии в отбора. Към средата на полувремето си разменихме по един гол. Най-напред испанците откриха, а малко по-късно Гошо Димитров ефектно изравни. Минута по-късно, при явна засада, когато ние за миг престанахме да играем в очакване на съдийския сигнал, испанците постигнаха втори гол. Излишни бяха всякакви протести. Съдията беше категоричен. Гол! До края нямаше изненади и мачът завърши при 1:2 за испанците.

Мой директен противник в тази среща беше Коляр. Нисък, набит и страшно експлозивен. Никога не съм имал толкова неприятности, колкото ми създаде Коляр. Просто не можех да се приспособя към неговата игра. И когато вече се чудех какво да

правя, как да играя, той получи някакво разтягане на мускул и се укроти. Заигра бавно, предпазливо и внимателно. Отдъхнах. Така вече той стана възможен за пазене. В София той все още чувствуваше вероятно разтягането, защото не игра така, както в първите минути в Мадрид. Пък и аз си бях у дома, а не гост. Друго беше и моето самочувствие. В Женева си разменихме по едно полувреме от редовните, но в продълженията Коляр беше пак Коляр. И сега, като си спомням неговата работоспособност и активност, mi се струва, че той беше взел някакви стимулиращи средства. Но така или иначе, не беше по силите ми да го пазя.

Че оставихме добри впечатления в испанската столица, говорят ласкавите оценки в пресата на следващия ден. Даучик, треньорът на „Атлетико“, беше споделил: „Българите играят подобър футбол от испанците. Това казвам, като имам пред вид, че те имаха нещо, което в Испания не се практикува — нападателите да търсят топката назад и наравно с бранителите да действуват за изграждането на отделните атаки.“

Аз никога не съм вземал за чиста монета подобни интервюта, защото в тях често пъти има тактическа хитрост, дипломация и малко приспивателно. В изказването на Даучик има обаче една неоспорима истина, че в изпълнението на тактическите задачи нашият отбор стоеше на висота. От своя страна изпълнението на тези задачи изискваше необходимата индивидуална техническа и физическа подготовка, които бяха достатъчни в нашия отбор.

Вторият мач в София. Мнозина може би още си спомнят вечерта на стадион „В. Левски“, когато комините на спортния ресторант пуснаха ужасна димна завеса и заляха с миризма на кебапчата трибините на стадиона. Тази вечер ние изнесохме един спектакъл по футбол, но за съжаление той беше украсен само с един гол на Гацо Панайотов, който предизвика трети мач за определяне на победителя от двубоя.

По повод на тази среща в „Народен спорт“ от 27.XI.1958 г. пиша: „Що се касае до ЦДНА, неговата игра не се нуждае от описание. Това е онази игра — комбинативна, бърза с къси и средни пасове, с внезапно откриване и пробиване в противниковите защитни линии, — която завладява с точността и с честите стрелкови позиции пред вратата на противника. Този път тя бе особено сила с онова вътрешно горене, с онова вдъхновение, което заслужава най-високи адмирации. Уви! И този път стрелците не се оказаха на висота и от многото удобни положения бе реализирано само едно.“

Испанците² Те показаха също, че са голям отбор. Този път те предпостоха да бавят играта, да намалят темпото и разчита-

ха на отделни, внезапни и опасни контраатаки. Приложиха целия си арсенал от професионални хитрости за убиване на темпото и за печелене на време — елементи, които ние все още не познавахме добре и за момента ги приемахме като истина.

Така се стигна до трети мач, който трябваше да играем на неутрален терен, за да се изльчи победител. От този момент от внимателните, културни и любезнини испанци не остана и помен. Испанците предложиха (срещу пари) третия мач да играем отново в Мадрид. Но срещнаха твърдото становище: „Ще играем третия мач на неутрален терен!“ По взаимно съгласие бе решено мачът да се играе в Женева.

На 18 декември 1958 г. двата отбора отново застанаха един срещу друг. На стадион „Сервет“ в Женева присъствуваха около 30 000 зрители. Теренът беше тежък, прогизнал от вода. Съдия на срещата — господин Моле, чието име по-късно в България стана синоним на съдийска несправедливост.

Играта започна изключително твърдо и грубо от страна на испанците. Острите стълкновения бяха най-честите явления. Те просто малтретираха нашите нападатели и вратаря Найденов. Съдията се задоволи да регистрира нарушенията, без да направи опит да пресече грубата игра на испанците. В негово лице те почувствуваха добър закрилник и това им развърза ръцете да играят, както си искат. Ние не се поддадохме на тези провокации. Заиграхме така, както подобава на името на нашия отбор — устремно, технично, красиво. В 18-ата минута Янев засече една топка, центрирана отляво, и с глава отбеляза чудесен гол. Три минути по-късно съдията Моле счете, че е време да изравни резултата и при положение пред нашата врата, което съвсем не отговаряше на решението му, отсъди дузпа. Ударът на Вава беше спасен виртуозно от Жоро. В 38 минута Колев проби от дълбочина испанската отбрана и от линията на наказателното поле отбеляза втори гол. Съдията обаче отмени гола и на мястото, откъдето Ването вика голя, даде нарушение против него, което никой не можа да разбере защо е. Засада или наказателен удар. Малко преди края на полувремето Вава успя да изравни. През второто полувреме грубостите продължиха. Все по-често по терена можеше да се видят да лежат играчи в бели фланелки. Но съдията продължаваше да ръководи „принципно“. Към средата на полувремето Жоро беше много тежко контузен в рамото. Той продължи да играе, но с дясната ръка не можеше да си служи. (Съгласно регламента тогава смени не се допускаха.) Едва сега, когато стана ясно, че на нашата врата стои непълноценен сътезател, господин Моле си позволи да отстрани от игра Рафа. Редовното време изтече при резултата 1:1. Трябваше да се играят две продължения по 15 ми-

нути. Публиката напълно се беше ориентирала към нас и непрекъснато скандираше: „София! София!“

В продълженията трябваше да полагаме максимални усилия, за да не допускаме удари във вратата на Жоро. Похвални усилия полагаха и нападателите. Но срещу ръжен не се рита! Испанците заиграха така свежо, сякаш сега започваха мача. Мачът беше решен. Една лека топка, отправена към дясната страна на Жоро, влезе във вратата, преди той да успее да се обърне и да я хване с лявата ръка. Още една дузпа и за Вава не беше никак трудно да фиксира крайния резултат — 3:1. Прибрахме се в съблекалнята под овациите на публиката. Седнахме на пейките да се съблечем, но не можахме да станем. Толкова бяхме изморени, че мускулите не се подчиняваха на волята. Трябваше да се намеси лекарят. Когато се съблъкохме, беше страшно да се гледаме. Синими, подутини, дракотини имаше почти по всички. Пецето Алексиев беше раздран с бутони чак по гърдите. В най-тежко състояние беше Найденов. Прибрахме се в автобуса в шпалир от хора, които скандираха: „София! София!“ Испанците бяха освиркани от същата група и побързаха да се скрият в рейса.

На другия ден вестниците в Женева излязоха със специални подлистници със заглавия: „Футбол или корида“, „Брутален мач“ и др. Наред с обширните, обективни информации някои вестници пишеха: „Българите проявили излишна мекошавост и толерантност.“

Мнението и спечелването на швейцарската публика беше малката утеша за нас. Стана ни ясно, че футболът на Запада има и други компоненти освен футболното майсторство.

За следващата олимпиада в Рим през 1960 г. в предварителната група бяхме с отборите на Румъния и СССР. Докато ние и румънците участвувахме с основните си състави, съветският отбор беше фактически с втората си гарнитура. Ние успяхме да преодолеем противниците си и да се класираме за финалния кръг. Нашите резултати: в Москва СССР — НРБ — 1:0; в София НРБ — СССР — 1:0; в Букурещ Румъния — НРБ — 1:0; и в София решителната среща с Румъния завърши при резултат 2:1 в наша полза, което позволи на нашия отбор за трети път да участва на олимпийските игри.

От тези срещи, всяка от които премина при много напрежната и оспорвана до крайност игра, ми се щеда отбележа мача в Москва, защото в него големият наш спортист и прекрасен човек Георги Найденов прояви истински героизъм и всеотдайност, достойни за уважение и подражание.

В този период — края на юни 1959 г. — ние, сътезателите от националния отбор, не бяхме в най-добро състояние. Незадово-

лителната спортна форма на мнозина от нас стана причина ма-
чът да премине с големи колебания в нашата игра. След като
удържахме първоначалния силен натиск на домакините, когато
ние провеждахме съвсем анемични нападения, дойде време да се
разиграят и нашите нападатели. За един период от около 30—35
минути те поставиха в „шах“ съветската защита, но отбелязаха
само един гол чрез Миланов. Бързо, технично, остроумно провеж-
даха те своите акции, но . . . до наказателното поле. Там проявява-
ха своя недъг: слаби и неточни удари във вратата на Разински.

През второто полувреме ролите се размениха. Играта се во-
деше непрекъснато в нашето поле. Нямахме време да отдъхнем.
Публиката непрекъснато искаше гол от своите сътезатели. Труд-
но беше обаче да се пробие Жоро. Той беше в стихията си. Все
пак към средата на полувремето Короленко изравни. Настанаха теж-
ки минути за нас. Натискът стана неудържим. При едно положение,
при което топката беше пусната много опасно в коридор в нашето
наказателно поле, Жоро предвидливо излезе напред и в решител-
ния момент се хвърли и захлупи топката със силните си ръце.
Съветският сътезател, към когото беше отправена топката, преско-
чи летящия Найденов, но с бутоните на обувките си го закачи
по главата. От отворената рана блъкна обилно кръв. Независимо
на Жоро беше дадена медицинска помощ. Бинтоваха главата му,
кръвта обаче изби през бинта. Жоро имаше пълното право да напус-
не играта, но той не даваше и дума да се издума за това. Макар и
тежко контузен, той не пожела да остави другарите си и отбора
без вратар.

Оставаха последните решителни десет минути. Пред нашата
врата вреще и кипеше. Жоро се мъташе като лъв, но не пропуска-
ше. През това време кръвта намокри и фланелката му. Тъй като
бях в непосредствена близост, забелязах как и погледът му ста-
на мътен и неясен, но Жоро си беше Жоро. Сигурен и смел. Публи-
ката непрекъснато го аплодираше. В тези моменти той ми се виж-
даше много голям, исполин. Просто запълваше вратата. Едва
изчакахме последния съдийски сигнал. Бяхме изцедили и послед-
ните си физически и морални сили, а Жоро стоеше все така
голям на вратата. Веднага го грабнаха и го отведоха в болницата
на стадиона, за да зашият раната. Докато ние се облечем и ка-
чим в рейса, пред вратата на стадиона се събра огромна тълпа от
хора, която скандираше: „България! Найденов! Найденов!“ Те
искаха да им дадат Жоро и да го занесат до града. Стана нужда
да дойде милиция, за да направят място за линейката, която от-
кара героя в хотела.

Нищо неестествено няма в тази история. Това беше той —
Найденов! До сетния си дъх всеотдан.

Футболът навлизаше в нова фаза на своето развитие. Триумфът
на бразилските футболисти на световното първенство в Швеция
накара треньорите на елитните европейски отбори да преустроят
тактическите си постановки и методите на работа. За съжаление
новото много късно идваше при нас. Сблъсъците с ведущите от-
бори подсказваха, че ние вече изоставаме. Системата 1-4-2-4 с
нейните модификации изискваше от сътезателите една по-уни-
версална подготовка. Наред с голямата издръжливост се наблю-
даваха и висока техника, съчетана с големите обороти на дейст-
вието, и светковични атаки, провеждани седно докосвене на топ-
ката, с внезапно включване на полузащитници и дори защитни-
ци в атаката.

Мачовете ни с „Барселона“ за купата на европейските пър-
венци през 1959 г. показваха пътя, по който трябва да вървим, за
да не изоставаме от общото развитие. Наблюдавахме тяхната тре-
нировка преди мача в София. Макар че тя имаше характер за
опознаване на терена, физическата ѝ част ни изуми. Всички упраж-
нения бяха подчинени на експлозивното боравене с топката и
стартерирането. Кратките, но светковични стартове с топка и без
топка, упражненията за внезапно обръщане и промяна на посо-
ката на тичане бяха в основата на тренировката. И всичко това
се вървеше в изключително темпо, без почивки. По-късно след
мача Милев проведе тренировка с нашия отбор по испански образ-
ец, но работата не вървеше както трябва. Много брак допусках-
ме с топката при големите скорости. Определено трябва да ка-
жа, че до този момент ние играхме модерен за времето и добър фут-
бол. Тактическата подготовка, която бяхме заимствуvalи от унгар-
ците, с дефанзивен полузащитник и изтеглен централен напада-
тел и два ешелона в нападението, въпреки че имаше много близ-
ки черти с новата 1-4-2-4, вече изживяваше времето си. Отборите я
познаваха много добре и умело ѝ противодействаха. Системата
беше донесла много успехи както на унгарците, така и на нас.

На вратата Найденов играеше почти като трети защитник. Умело излизаше в своето поле, като през това време ние се грижехме за охрана на вратата. Тази игра на Жоро правеше впечатление на всички чужди специалисти, будеще възторзи и аплодисменти. В помощ на защитата беше единият полузащитник — Г. Стоянов. Неговите задачи в повечето случаи бяха конкретни и защитни, но Гацо не пропускаше възможността да се включи в някоя наша атака и неведнъж е отбелязвал красиви голове. Оперативната част на терена — средата — бе предоставена на Божков и Панайотов. Тяхната добра техника и орлов поглед им даваше възможност да строят атаките от дълбочина. Помня, че Гацо Панайотов трудно беше заставян да играе изтеглен назад. И с основание той се противеше. Постоянно беше критикуван, че не участва активно в нападенията, че изостава от предните нападатели, че не шутира отдалеч и точно. За шутирането съм съгласен, но останалото беше негова тактическа задача, която той вършеше майсторски. Солучливата игра на Гацо даваше облика на отбора. Играеше ли той добре, играта вървеше. Увлечеше ли се по късата игричка, играта издребняваше и се разкъсваше. Напред чудесно се проявяваха качествата на нападателите. Бързият старт на Колев и находчивостта на Миланов им отредиха място в предния ешелон. А колко много се говореше за двойката Колев — Янев. И с право! Те така добре се познаваха, че се намираха, без да си подвикват и без да се гледат. Хитър и находчив, в основата на играта им стоеше Янев. Най-черната работа в отбора бе отредена на Г. Димитров. Той трябваше да снове непрекъснато между двете врати. Трябваше да участвува и в защитата на вратата, и миг след това да бъде в предния край на нападението. Добре подгответен физически и морално, тих и скромен, Гошо играеше безропотно и с голямо старание. А неведнъж неговият мощен удар ни носеше победите.

Първият мач с „Барселона“ се игра в София. В състава на каталонците имаше много чужденци, предимно южноамериканци, все футболни светила. В България не посмяха да дойдат Кошиш, Кубала и Цибор — предателството към родината им тегнеше. Те останаха в Испания да чакат втория мач.

За испанците ние бяхме непознат противник, въпреки че за мачове с „Атлетико“ коментарите в Испания не бяха малки. Затова в София те се бяха погрижили най-напред да поставят играта на такива релси, които биха им донесли желаното: в най-лошия случай равен мач. Това пролича още в началните минути на мача. Спокойно, разумно, без рискове те просто ни опипваха и се ориентираха. А как се бяха разположили по терена? Към нашите предни нападатели бяха аташирани двама солидни състезатели, а зад

гърба им действуваше друг, когото сега наричаме „метач“. Останалите двама от защитата и Суарец (един истински талант и футболен стратег) от нападателите бяха разположени в оперативния център. Напред имаха двама силно врязани централни нападатели с голям периметър на действие, а крилата — изтеглени назад с по-големи конструктивни задачи. При това положение в нашата защита се наложи Гацо Стоянов да играе до изтегленото дясно крило, а Ковачев и Манолов образуваха централната двойка защитници. Сега това е познат вариант, но тогава то беше ново за нас и разбиваше до известна степен нашата обиграност в защита. При това положение аз често пъти оставах на десния фланг без противник, тъй като той беше изтеглен към централната линия. Опитах се за кратко време да играя до него, но по този начин оголих фланга, където се втурваше някой друг нападател на противника. Тогава се договорихме с Миланов, когато крилото е много назад, той да го покрива, а когато ние нападахме, се изнасях бързо и следвах противника чак до тяхната врата. Същото ставаше и на левия фланг. Това налагаше нова синхронизация между действията на защитник и нападател. Налагаше се в даден момент нападателят да играе като защитник, а защитникът като нападател. Така на този мач на мене ми се удаде възможност да отправя много удари във вратата на „Барселона“ от средно разстояние. Но и често пъти бях изолиран в критични моменти пред нашата врата.

Мача започнахме с голям подем и устрем. Обсадихме вратата на противника и създадохме няколко хубави положения, но гол не можахме да вкараем. Испanskата защита действуваше много сигурно и респектиращо. В продължение на една минута на едно и също място пред вратата на „Барселона“ на около 20 метра бяха отсъдени два наказателни удара в наша полза. При изпълнението на първия улучих напречната греда, а при втория — мрежата. Едва сега испанците се разиграха. Все по-често слушах недоволния глас на Херера — треньор на „Барселона“. Внимателно, сигурно и без много напрежение и рискове каталонците можаха да отбележат два гола и да поведат с 2:1. Малко след това Суарец пропусна да реализира и дузпа — топката не улучи вратата. Ние се хвърляхме, както се казва, в отчаян шурм да гоним поне равен резултат. Противникът убиваше темпото и търсеше хитро спокойната игра. Оставаха броени минути до края. Над стадиона ниско премина самолет в посока към летището и към вратата на противника. И в този момент трибините избухнаха — 2:2. Покъсно имаше също моменти, когато търсехме с отчаян поглед и надежди самолет, но напразно. Реваншът в Барселона беше голямото изпитание за нас. Преди това бяхме осведомени, че ис-

панците останали приятно изненадани от българското гостоприемство и в пресата имало много материали за мача в София. Изтъквало се, че никъде отборът на „Барселона“ не е бил посрещан така, както в България. Приятно ни беше да слушаме тези приказки, защото знаехме, че това беше нещо обикновено у нас — да посрещаме гостите си по български. Затова в Барселона домакините се стараеха по всякакъв начин да се реабилитират. През целия ни престой в този хубав град ние се чувствувахме като почетни гости.

Ехото от София беше донесло много ласкови отзиви и за нашия отбор. В тези оценки имаше много голям процент истина, но имаше и нещо много характерно за тези страни — рекламиата. С тънък усет ръководството на клуба успя да накара местните запалянковци да изпълнят стадиона.

Че мачът в Барселона ще бъде много тежък, чувствувахме още в София. Статистическите данни говореха за големи победи, постигнати от испанците на този стадион. Когато го видяхме и се запознахме с него на тренировката преди мача, се уверихме, че наистина ще бъде тежко. Теренът беше с максимални размери, които допускаха футболните правила: 110×80 м. Трудно е за отборо, които идват тук с надеждата за равен мач чрез „бетониране“. Игрището ни се виждаше толкова голямо, щото ни се струваше, че сме в числено по-малък състав. Тогава допусках, че може да загубим, но че ще ни бият с шест гола и през ум не минаше.

Планът за нашата игра не предвиждаше никакви защитни варианти — ние и без друго не умеехме да ги изпълняваме както трябва. И именно с тази си „смелост“ да играем открыто на този стадион срещу „Барселона“ спечелихме симпатиите на публиката и защищихме името на нашия отбор. Независимо от това, че загубихме с 2:6, играта не отговаряше на получения резултат. На пръв поглед това би означавало, че щом сме получили шест гола, то игровото надмощие на испанците е било пълно и категорично. Картината обаче не беше такава. Нападението на „Барселона“ беше в пълен състав. На обичайните си постове играха и Кубала и Цибор. Отсъствуващо само Кошиш. То се оформи така: Мартинец, Кубала, Еваристо, Суарец и Цибор. Всички те бяха все изявени нападатели и чудесно тежаха на местата си. С унгарца Цибор (който през 1956 г. отказа да се завърне в родината си и заедно с Пушкаш и Кошиш останаха да играят в Испания) не бях се срещал. Знаех, че беше титуляр в унгарския национален отбор, бях го гледал в един мач, но не бях се срещал лице в лице с него. Той беше изключително бърз. В повечето случаи не успях да го догонвам, но нещо съществено липсваше в играта му,

когато догонваше топката, и там грешеше. На няколко пъти беше изваждан от дълбочина в много опасни пробиви към нашата врата, но в последния момент като че ли неговата скорост се оказваше по-голяма от тази на топката и той „я забравяше“. Отлично игра Кубала, за който след мача вестниците писаха, че на мача е свалил 4 килограма от теглото си. И нищо чудно в това. Неговият периметър на действие беше много голям и Г. Стоянов трудно го улавяше. Дори след мача си позволихме да се пошегуваме с Гацо: „Гацо, иди в съблекалнята да се видите с Кубала, защото я играем втори път с „Барселона“, я не!“ Направи ми впечатление изпълнението на дузпите от Кубала. По един и същи начин — с лек удар, но точно до дирека, с измамно движение преди удара. Той реализира и двете дузпи с лекота.

Играта на отборите беше коренно различна. Ние нападахме по-бавно, по-дълго, с повече разиграване на топката и в повечето случаи отрано личеше къде се готови пробивът. И все пак успяхме. Постигнахме два хубави гола, изработени в наш стил. Испанците атакуваха по-рядко. С няколко къси паса в средата на терена те насочваха играта в една посока и веднага след това остро променяха посоката и бясно (по всичко личеше, че това са заучени и отигравани много пъти положения) нападаха нашата врата. Много голямо движение, много фантазия, много майсторство имаше у тях. Както и предполагахме, т. е. както ни беше казано на разбора, те хвърлиха много сили в първото полувреме, когато и решиха мача. Резултатът беше 4:1, но ние не можахме да им противодействуваме успешно. Виждаш, че играта се води спокойно в центъра, чувствуващ как се подготвя ударът, а не можеш да предугадиш къде ще бъде. Изведнъж всичко пред нашата врата се разбърка и се създаде голова ситуация. Все пак искам да отбележа, че те получиха малко помош и от съдията Елис. Той беше много нашумял по това време, но на този мач, струва ми се, че прекали. Една от дузпите, които той отсъди против нас, не беше реална. Топката удари Г. Стоянов в ръката, но откъм гръб (Гацо не виждаше топката и нямаше умисъл в действието му) така, че не можеше да се отсъди това тежко наказание. Единият от головете, струва ми се петият, също не беше отбелязан редовно. Топката беше центрирана над нашата врата. Скочихме с Жоро да я отбием, но отнякъде изскочи Еваристо, бутна ни и двамата с Жоро заедно с топката влетяхме в мрежата.

Странни и противоречиви чувства ни вълнуваха след мача. Недоволни бяхме от големия резултат. Нашата игра не заслужаваше да ни бъдат отбелязани шест гола. Леко удовлетворение имаше от това, че в много моменти налагахме нашата игра и карахме испанците да се задъхват. Овациите и аплодисментите,

които получихме от публиката, леко гъделечкаха, но резултатът болеше много. Явно беше, че испанците бяха по-добрят отбор, това го чувствувахме, но нереалният резултат накърняваше достойнството ни. Искаш да се усмихнеш и да отвърнеш на някой по-здрав, а не можеш, нещо те стяга в гърдите и усмивката излиза някак фалшива, неестествена.

На другия ден бяхме в центъра на вниманието на гражданите на Барселона. Където и да отидехме, срещахме любезните усмивки и погледи. „Булгар“ О, браво! Браво!“ Искаше ми се да приема тези думи като чиста истина, но не можех. Да те бият с шест гола и въпреки това да ти казват „браво“. Имащеше нещо неестествено.

Тази година, 1959, у нас беше чувствувана 50-годишнината от създаването на организирания футбол в България. В центъра на тържествата беше и срещата с френския национален отбор, завоювал предната година третото място на световното първенство в Швеция. В София „петлите“ бяха дошли с основния си състав, който в продължение на една година не беше претърпял поражение. Тук бяха Копа — големият стратег на футбола и ненадминатият дриблъор, Фонтен — голмайстор на световното първенство, Марш, Жонке, Пиантони — сътезатели с голяма известност, обичани и уважавани във Франция. На този мач получи и бойното си кръщение в националния отбор младият Якимов — един надарен и талантлив футболист, майстор на техничния футбол.

Независимо от приятелския характер на мача той премина много динамично и напрегнато. Французите държаха на своето име, а ние искахме да поднесем нашия подарък за юбилея: първата победа над Франция — трета в света. С много воля и упоритост спечелихме с 1:0. Минути преди края на мача Колев увенчава добрата си игра с гол. Победата се усмихна на нас, макар че изходът можеше да бъде и друг. Това беше една голяма победа на нашия футбол, но в приятелски мач. Спомените, лишени от голямо напрежение, са избледнели и е останал само резултатът и имената на големите френски футболисти, с които премерихме сили и които никога не ще се забравят.

Резултатът 1:0 стана традиционен за срещите ни с французите в София. Всички срещи, играни в София между България и Франция, след това завършваха с 1:0. Със същото 1:0 завърши и мачът в Италия с „петлите“, който откри пътя на българските футболисти към финалните състезания на световните първенства по футбол. Трайни и силни спомени е оставил турнирът, в който участвува ЦДНА в Париж през 1960 г. Теса свързани преди всичко с най-интересния мач, който съм наблюдавал по това време.

Участниците бяхме: двата най-известни парижки отбора „Ра-

синг“ и „Реймс“, бразилският „Сантос“ в пълен състав и ЦДНА. Регламентът предвиждаше срещи само между домакините и гостите. Среща между ЦДНА и „Сантос“ не се предвиждаше. В състава си „Сантос“ имаше няколко сътезатели от националния отбор на Бразилия, но естествено център на вниманието беше Пеле. Голямата си популярност този бразилски отбор дължеше именно на него. Френският елит от футболисти беше събран в най-богатия отбор — „Расинг“. Така че той беше типичен представител на френския стил на игра.

Срещите се играеха по две на ден, една след друга. Първи се срещнахме ние с „Расинг“, а „Реймс“ със „Сантос“. Въпреки усилията ни загубихме с 0:2. „Сантос“ леко прегази „Реймс“ и след един ден ние играхме с „Реймс“, а „Сантос“ с „Расинг“. Първи играхме ние и след като вложихме не малко старание, завършихме наравно — 1:1. Докато се измием и облечем, другият мач беше започнал. По трибуните нямаше място къде да седнем, затова излязохме на терена и седнахме на тревата извън очертанията на игрището. А там се водеше наистина много интересна битка. Борбата беше не между отборите, а между два стила на игра: бразилски и френски.

Бразилците играеха с бързи и остри пробиви по фланговете и удари във врата от всяко изгодно положение. Богатият им репертоар от технически прийоми им даваше възможност да играят по-икономично и по-рационално. Атаките им, всяка от които не си приличаше с предната, предизвикваха въздорзите на публиката и с красотата и прецизността, техничността и умението създаваха истинска наслада за зрителите. Индивидуалните прояви бяха само за освобождаване от противника. Единствената солова проява, която съм запомнил на Пеле и която той изпълни по един неповторим начин, беше при атака на бразилците.

Пеле беше сам в полето на „Расинг“. Сдълъг и точен пас той беше намерен от своите съиграчи и след миг топката спокойно лежеше в краката му. Наблизо нямаше негов сътборник, нямаше с кого да комбинира. Последва взривен старт, слалом между двама-трима защитници и изведнъж той се озовалице срещу лице с вратаря. Техничният му удар облиза дирека и топката спря в мрежата. В началото на второто полувреме резултатът беше 3:1 за „Сантос“.

Дойде ред на французите. Тяхната игра носеше характер на спокойно, технично и тотално обсаждане на вратата на „Сантос“. И това те вършеха с голямо майсторство и настойчивост. Удоволствие беше да се наблюдава и тяхната игра. Атаките им бяха масивни, мощнни. Половин час надмощи и резултатът беше изравнен — 3:3. В тези моменти трудно можеше да се определи

кой играе по-правилно и по-добре. Който отбор поемеше топката, налагаше своя стил.

Така се бяхме унесли в играта, че не следяхме за времето, бяхме го забравили. Постепенно французите, които вложиха много енергия и сила в играта си, отпаднаха. Последваха няколко бързи атаки на бразилците и резултатът стана 5:3 за „Сантос“. Изведнъж отекна последният съдийски сигнал. В миг се понесе едно „А-а, а!“ по трибуните. Всички негодуваха, че времето е свършило. В следващия миг стадионът избухна в ръкопляскания и овации. Ние също ръкоплясахме възторжено на големите артисти. Това беше един истински спектакъл на футболно майсторство. Струваше ми се, че това, което видяхме, е недостижимо и неповторимо.

На другия ден корабът, определен за разходка по река Сена, събра заедно футболистите от четирите отбора. Няколко часа преминаха като миг. Големите футболисти се оказаха и непринудени компаньори. В общата веселая гълчава прекарахме приятни часове. Разменихме си автографи и сувенири за спомен. Когато се разделяхме на брега, лека тъга обхвана всички. Тъга, породена от предстоящата раздяла на искрени приятели. И човек си мисли: остро схватки, решителни двубои, а колко здраво свързва хората спортут!

Тази година, 1960, ударението на подготовката на националния отбор падаше върху участието ни на Олимпиадата в Рим. След като елиминирахме отборите на СССР и Румъния, за трети път щяхме да участвуваме на олимпийските игри. Бяхме в една група с Югославия, Турция и ОАР. Право да продължи играта имаше само класиралият се на първо място. Беше ясно, че спорът ще бъде между нас и югославяните. Турците и египтяните не бяха в класата на спорещите за първото място. Мачовете ни с тях бяха за набиране на голова разлика, която в крайна сметка се оказа фатална за класирането. Докато ние, неоценявайки значението на головете, победихме в леки мачове, лишени от красота и напрежение, турците и египтяните съответно с 3:0 и 2:0, югославяните отбелязаха повече голове, но и допуснаха един в своята врата и 6:1. Този гол ни даваше известно предимство при 0:0 и 1:1 борбата да продължим ние. При загуба и друг равен мач югославяните отиваха на финалите. По обща преценка нашите два отбора бяха най-добрите на Олимпиадата и по същество срещата ни с югославяните беше неофициалният финал.

Достойността на мача с Югославия не бяха много. Първото полувреме играхме някак сковано. Решителността на срещата беше причина за много грешки. Югославяните също се страхуваха и играеха предпазливо. Едва второто полувреме, когато след две грешки на нашата защита централният нападател Галич от-

беляза два гола, заиграхме както трябва. Нямаше повече какво да губим. Към средата на полувремето си разменихме по един гол и резултатът стана 3:1 за югославяните. Този резултат ги устройваше напълно и те се прибраха в черупката си. Обсадихме вратата на Шошкич, но гол не падаше. Няколко минути преди края Дебърски намали и в последната минута пак той, с глава по един невероятен начин, прехвърли високия Шошкич — 3:1!

Поздравихме противника си за успеха и му пожелахме спечелване на първото място, в което никой не се съмняваше. За нас остана моралната награда, че отпаднахме непобедени. Сега чак разбрахме значението на първите два мача, значението на пропуснатите възможности, значението на всеки гол в този турнир. Така невзрачно, неизразително премина участието ни на Олимпиадата в Рим, за което единствени виновници бяхме ние. Не можахме да си направим сметката.

Срещу силния —
силно, срещу слабия —
слабо

Голям успех на годината за отбора на ЦДНА беше поредното ни участие в турнира на европейските шампиони. Първият противник този път ни беше „Ювентус“ — шампион на Италия. В нашия състав имаше съществени промени. В отбора вече не играеха Г. Стоянов, Г. Димитров, Янев, а Божков и Миланов бяха приключили състезателната си кариера. На техни места дойде младото попълнение: Кошев, П. Димитров, Ранков, Цанев, Якимов, Романов. Тези млади момчета нямаха опита на своите предшественици, но бяха пълни с енергия и желание за игра. Често пъти негодувахме от тях, карахме им се, струваше ни се, че не тичат както трябва, че не се борят мъжки, а изискванията бяха много големи и нямаше място за клинчене. Освен това още не се бяхме обиграли и опознали напълно. Като по-големи и по-стари в отбора ние искахме да имаме правата на „вето“, за което неведнъж ни викахава секцията да ни мърят за недобро отношение към тях. Все пак колективът укрепна и ние с удовлетворение чувствувахме тяхната младост и тяхното отношение към новото във футбола.

Първият мач играхме в Торино. Според нас това беше предимство. Така мислехме тогава и бяхме доволни, когато се паднеше да гостуваме в първата среща. Практиката показва, че и другото не е лошо, ако се играе както трябва. Но тогава така ни се струваше и това повдигаше духа, особено във втората среща.

В състава на „Ювентус“ играеха високият, снажен уелцец Чарлз, аржентинецът Омар Сивори (с вечно смъкнатите чорапи), известният италиански футболист Бониперти и др., които вдъхваха сериозен респект. До нас бяха достигнали данните за силната игра с глава на Чарлз, за конструкторските и реализаторски качества на Сивори, за универсалността на Бониперти. Най-много ни вълнуващо проблемът за неутрализирането на Чарлз. Едър и силен, неговата игра на високите етажи ни плашише и караше сериозно да се замислим. Много нощи вероятно е мислил и треньорът Милев, защото планът за нашата игра беше така под-

робно разработен, че неговото свеждане до нас трая почти колкото е времето на един мач. Ударението падаше върху защитата на нашата врата.

Играта се водеше предимно пред нашата врата и в средата на терена, където много главоболия ни създаваше Сивори. Нашите нападатели също използваха всеки удобен момент за контраатаки, но те не бяха силни и резултатни. След атаките те бързаха да се върнат в средната зона и да бият италианските нападатели на далечните подстъпи към вратата на Жоро. Италианците, които, изглежда, ни бяха подценили, не играеха настойчиво и напористо. Твърдата игра на нашите защитници беше сериозна пречка за тях. Опасния Чарлз покривахме пътно и често пъти нечисто, но той мъкнеше и носеше. Не му позволихме да нанесе опасен удар в нашата врата, за което най-голяма заслуга имаше Манолов. Все пак в комбинация с него италианците отбелязаха гол, малко по-късно се разписа и Сивори. Резултатът стана 2:0. След мача не бяхме доволни. И от резултата — той можеше да бъде и по-голям, ако зависеше от начина на нашата игра. Не бяхме доволни от това, че се изльгахме в оценките си за противника: много го бяхме надценили, страхувахме се от по-чувствителна загуба и заиграхме така, както не умеехме — игра, която не ни допадаше и не отговаряше на възможностите на нашите състезатели. Трябаше да се гласува по-голямо доверие на младите ни футболисти. Убедихме се обаче, че дяволът не е толкова черен, колкото го рисуват.

Реваншът в София постави пред нас трудната, но изпълнима задача — да заличим пасива от Торино, и ако се удаде възможност, да излезем общ победител. С наближаването на деня на мача желанието за победа растеше. Готовността за това се чувствуваха навсякъде: на тренировките, в режима, в личния живот.

Онези, които имаха възможност да присъствуват на стадион „В. Левски“, ще помнят тази октомврийска вечер — 12. X. 1960 г. Дълго време след това тази среща щеше да бъде сочена като пример на тактически зряла и всеотдайна игра. Бяха нужни само няколко минути за опознаване и успяхме да се наложим. Постепенно вярата във възможността да победим укрепваше и ние ставахме все по-дръзки и по-упорити. Играта завладяваше зрителите и те все по-настойчиво и бурно ни подкрепяха. А колко вдъхновяваща е тази подкрепа. Притиснахме противника в неговата половина и го принудихме само да се отбранява, а откъслечните му атаки лесно отразявахме. Чувствуващо се, че назрява моментът за гол, но, дявол да го вземе, все още не падаше. Неукротимото желание на нашите нападатели влияше върху точността на стрелбата им. Към двадесетата минута Ковачев изпол-

зува суетенето на италианците при построяването на стена и с изненадващ технически удар постигна първия гол. Останалата част от полувремето бяха минути за установяване на надмошие. С много воля и упоритост наложихме нашата игра. Ние, защитници, неутрализирахме нападателите на „Ювентус“, а нашите нападатели заиграха така маневрено, така бързо и рационално, че радваха и най-големите скептици. Нямаше ги късите пасове, дребната игричка и безрезултатното надмошие. Бързите нападения по фланговете, подкрепяни активно от полузащитниците, следваха едно след друго. В началото на второто полувреме отново Ковачев, който се беше включил в една атака, след разбъркане довкара топката във вратата на Романо — 2:0. Този гол като че ли беше сигнал за пълния разгром на противника. Всички: и състезатели, и зрители почувствувахме, че е дошъл моментът да нанесем съкрушителния, желан от всички, старательно и упорито подгответен удар. Темпото стана вихрен. Красиво! Много красиво беше! Италианците не можеха да удържат нашите нападатели. Никой не беше в състояние да ги спре. Най-напред Панайотов, а след него Цанев с глава отбелязаха два ефектни гола.

Чак сега италианците се опомниха и намекнаха за себе си. Няколко минути преди края те намалиха на 4:1. И това като че ли беше всичко, което можеха. Духът им секна и още преди края се предадоха. Радостно чувство, породено от голямата заслужена победа, ни стопляше, след като бяхме дали всичко. Не можехме да повярваме, че победихме така убедително големия „Ювентус“.

Последният съдийски сигнал изведнъж прекъсна напрежението и ни събра в огромна прегръдка. Едва дишахме, но лицата ни сияха от радост и удовлетворение. Защото да победиш „Ювентус“, и то с 4:1, беше наистина нещо. В съблекалнята приемахме искрените поздравления от нашите най-близки на отбора хора и дълго време не можехме да дойдем на себе си.

След мача в някои западни вестници били поместени материали, че сме били употребили допинг. Вярно е. Но допингът беше от друго естество, което авторите на тези измишълости трудно биха могли да проумеят. Допингът беше вдъхновението, с което играехме, неутолимата жажда за победа, силата на нашия колектив. Изглежда, авторите на тези бележки все още не можеха да разберат, че има и социалистически морал в спорта, че има и други стимули, по-силни от материалните.

Бедата беше другаде: това вдъхновение не беше наш постоянно спътник, отговорността отстъпваше място на наивното самоуспокоение, а подценяването на противника водеше до изненади с лоши последствия. Следващият кръг от борбата между европей-

ските шампиони потвърди именно това. След „Ювентус“ трябваше да срещнем шведския първенец „Малмъ“.

Победата над „Ювентус“ беше повдигнала твърде много нашето самочувствие. Бяхме убедени, че след като победихме силните италианци, с шведите ще се справим лесно. И това не беше изолиран случай, а спонтанно обхванало всички ни чувства. Разговорите се насочваха, така да се каже, през инстанция — не за непосредствен, а за следващия противник след „Малмъ“. Говорехме, без да си даваме сметка, че макар и непретенциозен, „Малмъ“ е все пак противник и трябва да играем, за да го победим. Нещо повече, това високо самочувствие (сега бих казал излишна и с нищо неоправдана самонадеяност) се смяташе като елемент от увереността ни в победата, като залог за нея, а не като никакво подценяване на противника.

После, след мачовете, мнозина се питаха и не можеха да си обяснят как и защо загубихме от „Малмъ“. А това беше толкова ясно. И единствената причина. Подценяване на противника. То изпъкваше на терена, ние просто го демонстрирахме: снизходително отношение към противниковите състезатели, липса на решителност в единоборствата и най-вече от страна на нападателите, уличане в акции за самоизтъкане, легко проиграване на изгодни положения, легко и безотговорно губене на топката и др. И всичко това ние си прощавахме с лекота и се успокоявахме, че има време, че ще заиграем както трябва. А времето течеше, течеше, а ние не можехме да се измъкнем от този глупав коловоз.

Дъждът беше направил терена в Малмъ хълзгав и труден за игра. Първите минути подсказаха, че противникът може да бъде победен. И точно това чувство като че ли накара по-голяма част от нас да започнат да търсят техничното, красивото за окото, но не полезното. Пропуснати бяха много възможности за реализиране на гол, и то някак по детински наивно. Все пак Цанев отбеляза гол, който пък съдията не призна.

Към края на полувремето получих контузия в коляното и напуснах играта. Излизането ми от игра и оставането седин човек по-малко не се отрази съществено на отбора (така поне го виждах отвън). Наистина Романов се върна да играе защитник, но останалите нападатели компенсираха неговото отсъствие.

При едно от нападенията си домакините отбелязаха гол, който също не стресна нашите. Те продължаваха да играят на дребно, технично, за зрителите. Резултатът — 1:0 за „Малмъ“ беше логичен завършек на играта. А ми се струваше, че с много малки усилия още можехме в най-лошия случай да изкараме поне равен мач. Но не се напрегнахме да дадем това малко. Високото самочувствие не ни напусна и след мача. Смешно беше, когато на

вечерята някои наши състезатели се мъчеха да уверят шведските, че в София ще ги смажем, а Ването беше по-конкретен в предвидданията си, като им показваше петте пръста на ръката си. Шведите се усмихваха любезно и тактично на тези закани.

След завръщането ни в България кракът ми беше поставен в гипс и на реванша бях обикновен зрител, а винаги ми е било много по-трудно да наблюдавам своя отбор, отколкото да играя. Изпитвах ужасно психическо напрежение. От трибуните ясно се виждаха и хубавото, и грешките. Увлечен в общото напрежение и играта, колко много работи не съм забелязвал на терена и не можех да давам оценка. Тук, всред зрителите, видях и нещо друго, което ми направи лошо впечатление. Много зрители край мене в даден момент възхваляваха състезателите, а в следващия ги обсипвала с хули и с какви ли не осъкърбления. Каквото и да бяха сторили състезателите, не заслужаваха такова отношение. Убеден бях, че и на тях не им е било лесно и безразлично.

Мачът в София разкри друга слабост на нашия футбол изобщо: безрезультатно надмощие и слаба, неточна стрелба. В желанието си по-скоро да решат мача нашите притиснаха противника в наказателното му поле и го принудиха да играе отбранително. Колко погрешен беше този натиск. На нападателите почти не се удае случай да шутират от по-близко разстояние, а далечните удари среща купищата от тела и рекушираха далеч от целта. В това притискане се увлякоха и защитниците и създадоха условия шведите да контраатакуват опасно. Най-после Цанев на мери мрежата.

През второто полувреме надмощието стана тотално, но и безсилието си остана. Пред шведската врата бяха изпълнени повече от 20 ъглови удара, но все без резултат. От своя страна шведите използваха разреждането в нашата защита, атакуваха много стремително и успяха да изравнят. Имаха дори възможност да отбележат и втори гол. Равният резултат 1:1 затвори пътя на нашия отбор за по-нататъшното му участие в турнира за годината.

След такава загуба трудно се понасят справедливо-укурните погледи на недоволните зрители от трибуните. Те толкова много залагаха на нас, а ние не им се бяхме отплатили за голямата общ. Не бях играл в мача, но обвинението и недоволството чувствувах и към мене. Може би само тежкия гипсов ботуш, който носех не им позволяваше да ми го кажат направо в очите. Но се виждаше и усещаше. Контузията, получена в Швеция, ме извади от строя за около три месеца. Това време се оказа „златно“ за мене. Бях изостанал с няколко изпита и ми се удае чудесна възможност да ги взема.

Тук ми се иска да спомена с благодарност и уважение хората от нашето класно отделение и неговия командир. Беше ми невъзможно да се явя на няколко изпита поради постоянна заестост и изостанах от курса. Бях прехвърлен в следващия выпуск в класното отделение на офицера Шипков. Бяхме осем души — осем другари все запалени спортсти. Спортна душа и активен спортст е беше и класният ни ръководител. Бяхме един чудесен колектив, в който „индивидуализъмът“, проявяван дори и в колективните игри, не вирееше. Винаги когато нямах възможност да бъда на занятия, вечер у дома идваше един от тях и ме запознаваше с пропуснатия материал. Подготовката за изпитите водехме всички заедно. Често пъти, за да мога и аз да се включва в нея, те отлагаха с няколко дни своята или започвахме отново изучаването на материала. И резултатите бяха отлични. Отделението беше сред члените в академията. Бяхме заедно и на спортните площадки в академията, и за риба, и на мачове. Но тук си разменяхме местата, аз бях на терена, а те на трибуните. И колко критични бяха след мачовете. В отбора не съм бивал така критикуван, както ме критикуваха те. Не обичаха да хвалят и да тупат по гърба. И това беше хубаво.

Случи се така, че когато трябваше да защищаваме дипломните си работи, бях опериран и ми отложиха защитата с една година. Когато се явих пред комисията следващата година, те бяха вече във войсковите части. Малко преди да започна защитата, в залата влезе Шипков. Стана ми много приятно и добих оная увереност, с която се явявахме на изпит с отделението. Неговият поглед непрекъснато беше в мене и сякаш ми казваше: „Хайде, Кире! По-смело и по-уверено!“ С него споделих и първата си радост от успешната защита.

И сега поддържаме редовни връзки. Често се събираме да се видим, да споделим въпросите, които ни вълнуват, да си спомним годините, прекарани в академията. Още едно място на истинско другарство, където в труд човекът се чувствува човек!

Благодаря ви, другари! От сърце! За цял живот!

За 1961 г. съм записал в дневника си 22 международни срещи: 5 с националния отбор, 8 с отбора на ЦДНА и останалите със софийския сборен отбор. Всъщност срещите на софийския сборен отбор бяха контролни срещи на националния отбор в подготовката му за някоя предстояща важна международна проява. На този фон изпъкват мачовете на националния отбор, които през годините бяха особено сполучливи по отношение на резултатността.

За световното първенство през 1962 г. в Чили попаднахме в една предварителна група с Франция и Финландия. През 1960 г. на първата среща, играна в Париж, претърпяхме поражение с 3:0. През тази година оставаха да се играят двете срещи с Финландия и втората среща в София. Единственото, което ни осигуряваше възможност за класиране на финалите, беше да победим във всички мачове. Французите бяха спечелили срещата си в Хелзинки, а победата им в Париж не будеше съмнение. При това положение двата отбора се изравняваха по точки (головата разлика нямаше значение) и нова среща между нас определяше първенца на групата, който получаваше правото за участие във финалите.

В горещите дни на юни победихме Финландия в Хелзинки с 2:0. Противникът не беше от много претенциозните, но у дома се играеше твърдо. В този период ние също не бяхме в добро състояние и нищо особено не можахме да предложим на финландската публика. Пък и за нас най-важни бяха точките — победата. Останалото стоеше на по-заден план. Извоюваната победа възвърна увереността на състезателите и на ръководителите за осъществяване на програмата „максимум“.

Втората среща с Финландия играхме в София през октомври. Въпреки че бяхме домакини, противникът ни затрудни значително повече, отколкото в Хелзинки. Победихме с 3:1, но играта не задоволи никого. Мачът беше от тия, за които се говори ден-два, и после се забравят. Важното беше, че тази победа направи срещата с Франция решителна. При това, докато за нас беше

нужна само победа, французите ги удовлетворяващо и равен мач.

Интересът към мача у нас беше огромен. Всички, с които бяхме в контакт през това време, изразяваха скромното си желание: „Трябва ни само един гол в повече!“

Че ще победим, в това бяхме твърдо убедени. Но как? Предполагахме, че „петлите“ ще играят защитно, и точно това най-много ни вълнуваше. Все още не бяхме намерили най-сигурното противодействие на защитната игра.

Стадионът се оказа малък да побере хилядите, обичащи футбола. Дълго време преди да излезем на терена, трибините ехтяха: „Победа! Победа!“ А когато се появихме от тунела, сякаш избухна бомба. Тръпки да те побият. Не им е било леко на французите да играят при такава обстановка.

Още в началните минути пролича намерението на французите да играят за равен мач. Те не бързаха, забавяха темпото, разиграваха топката пред тяхното наказателно поле и я връзаха на вратаря Бернар при най-малка опасност. Не бързаха и с изпълнението на свободните удари и печелеха минута след минута.

Знаехме, че ще играят защитно, но тяхната тактическа постановка надхвърли очакваното. И големите отбори не се срамуваха да играят защитно! Френският футбол имаше голям авторитет и възможността на френските футболисти бяха големи, за да приемем това, което показваха на терена. По-късно, след мача в Милано, когато изтрезняхме след опиянението на победата, се опитвах да си обясня причините за тяхната игра в София. На първо място смятах, че те сериозно се страхуваха от нас. През последните години българският футбол си беше спечелил славата на не-победим у дома си. И второ, френският национален отбор беше в период на обновление (в трите мача нападателните петорки бяха различни). Съпровождащите ги в случая лутания, търсения и изпробване на нови състезатели беше понижило до голяма степен боеспособността и качеството на отбора.

Играехме непрекъснато на една врата. Французите нападаха много рядко и през целия мач отправиха в нашата врата само 2—3 удара. Ние нападахме, но никак стихийно, хазартно. Хвърляхме в повечето случаи топката в наказателното поле на противника и там „каквото станеше“. Но нищо не ставаше. Времето течеше и гол не падаше.

Второто полувреме имахме южната врата. Сега часовникът на стадиона беше пред очите ни. Колко бързо се нижеха минутите! Почнахме да губим надежда, че ще победим. Колко удара имаше във вратата на Бернар! И директите се разклатиха няколко пъти, и вратарят показа високата си класа, но гол нямаше и нямаше.

той ни беше нужен на всяка цена. Все по-често поглеждахме часовника. Как ни се искаше някак да го спрем. Французите също поглеждаха назад към него и видимо доволни, не бързаха, играеха по нервите ни, предчувствуващи насладата на победата.

Една минута преди края, когато голяма част от недоволната публика напускаше вече стадиона, на около 20 метра пред вратата на Бернар беше отсъден наказателен удар. Нагласих топката и погледнах напред. Нямаше никаква надежда. Стената от живи тела закриваща цялата врата. Никъде не се виждаше пролука. Всички наши състезатели около стената бяха покрити. 21 человека се бяхме струпали в наказателното поле на французите. Само Найденов стоеше пред нашата врата в трепетно очакване. С надеждата „ако стане нещо“, се засилих и ударих топката. В същия момент стената се премести няколко крачки напред и топката рекушира от някого. Чу се свирката на съдията. Той беше видял неправилното излизане на французите напред и нареддяше ударът да се повтори. Отново застанах зад топката. Картината беше същата: нямаше къде да шутирам, нямаше кому да подам — всички бяха здраво блокирани. Реших да хвърля топката зад стената и там, ако нашите успеят, да направят нещо. Извиках на близкостоящите наши състезатели: „Ще хвърля топката зад стената“. И се засилих. Живата стена пак трепна и побягна напред, но топката вече падаше зад нея. Стана такова „мел“е, че не видях откъде изскочи Илиев, как се докопа до топката и как я изпрати в мрежата. Чух само едно мощно, изтръгнато от дъното на гърдите „Гоо-ол!“ и Илиев потъна в прегръдките на нашите. Зрителите, които бяха напуснали стадиона, чули мощните викове, отново се връщаха на трибините и викаха неудържимо. Французите подгониха съдията. Дърпаха го и искаха да отмени гола, като сочеха някакво нарушение. Той обаче беше категоричен: гол! Топката беше поставена на центъра. Французите подновиха играта и прозвуча победният съдийски сигнал.

Можете ли, драги читатели, да си представите колко радостни и щастливи бяхме? С нищо не могат да се сравнят тези минути! Струва ми се, че за всеки отделен мач те са неповторими и във всеки отделен мач играчите отдават по една частица от себе си.

Докато се приберем в съблекалните, по трибините продължаваха скандиранията и овациите. Навън отново попаднахме в прегръдките на възторжените запалянковци. Един по един ни хвърляха във въздуха, викаха, пееха.

По взаимно съгласие беше решено третият мач да се играе на 16 декември 1961 г. в Милано. Дотогава имаше повече от месец и можехме трезво да преценим положителните и отрицателните

страни в играта ни. Ние не си правехме никакви илюзии, че стоим по-високо от французите, че лесно ще ги бием. Всеки ден четяхме във вестниците за мерките, които взема противникът за затягане на редиците си. Научихме, че формират нова нападателна петорка, което, от една страна, говореше, че те не са сигурни и спокойни, а, от друга — внасяше малко неизвестност в нас. Единствено Ив. Димитров беше играл срещу новия централен нападател на някакъв мач с „Локомотив“ (Сф), и то твърде сполучливо. Това внасяше увереност у нас, защитниците, и най-вече у Найденов. На всички ни беше ясно, че физическата подготовка, психическата устойчивост и спортният дух ще бъдат решаващи в този мач. Нямаше да я има и нашата публика, която горещо и възторжено да ни подкрепя, а научихме, че много французи ще ходят в Милано да наблюдават мача. Всичко това повишаваше и укрепваше трезвата мобилизация на състезателите. Французите също залагаха на тези елементи. Но едно е да се правят прогнози, друго е изпълнението им на терена.

След мача в нашата преса беше публикувана прогнозата на спортния редактор на в. „Л'Екип“, направена в навечерието на мача: „Като анализира шансовете на двете страни, той точкува по десетбалната система отделните елементи, които може да повлият за изхода от срещата и в Милано. На България той дава: за техника — 6, тактика — 6, индивидуални качества — 6, решителност — 7, колективна игра — 8, физическа подготовка — 8, атлетически качества — 8. За Франция: техника — 8, тактика — 7, индивидуални качества — 8, физическа подготовка — 7, решителност — 8, колективна игра — 7, атлетически качества — 7. Така общо се събират: за България — 49 точки, а за Франция — 51 точки.“ (В. „Народен спорт“, 21. 12. 1961 г.)

Спортният журналист Ал. Ясников, който присъствува в Милано, коментира тези прогнози във същия брой на вестника. „Г-н Феран се излъга. Както срещата го подчертава, много слаба представа е имал той за някои качества на българите. Малко са дори десет точки, за да се оцени решителността и неизчерпаемата енергия на вдъхновените за победа български футболисти... Зашщото, ако търсим основното в победата на българите, ще го видим преди всичко във високия дух на българите, които се бореха за славата на своята социалистическа родина и с добре изградена колективна игра.“

Полусезонът беше завършил в първите дни на декември и ние бяхме събрани на лагер-школа в Благоевград. В тренировки без особено напрежение и в контролни срещи поддържахме спортната си форма. Спокойната обстановка в града спомагаше за

укрепване на психическата ни устойчивост. Любовта и грижите на гражданините бяха безмерни.

Два дни преди мача, на 14 декември, със самолет отлетяхме за Милано. С пристигането бяхме обкръжени с вниманието на любезните домакини. Не знам защо, но повечето от италианците, с които бяхме в контакт, открыто проявяваха симпатиите си към нас. Най-голям оптимист в това отношение беше шофьорът на нашия автобус. Той не се съмняваше в нашата победа и на всички, при повод и без повод, доказваше, че ще победим. В хотела непрекъснато пристигаха телеграми от България. Всички те си приличаха: „Вярваме в победата!“ В деня на мача получихме друга телеграма, която разведри напрегнатата обстановка в хотела: „Победата е наша! Мистер Сенко“ Телеграмата даде повод да си спомним спектакли на този прочут наш илюзионист и страстен любител на футболната игра. Искахме да се посмеем, но нещо ни стягаше, не ни даваше да се отпуснем — напрежението и вълнението.

По пътя за стадиона в автобуса цареше гробна тишина. Само шофьорът си тананикаше никаква мелодия, често се обръщаше назад и показваше палеца на ръката си. С това искаше да каже, че всичко ще свърши добре. Усмихвахме се смутено и клатехеме глави: „Да. Да.“

По трибините нямаше много хора. Само главната трибуна беше пълна и накичена с френски знамена. Виждаха се и истински живи петли, боядисани с цветовете на френския трибагреник. Непрекъснато се носеха френски песни и скандирания. Само на едно-две места гордо се развиваше и нашият триколор. Погледите ни се спираха там. Там беше и нашата малка надежда.

Когато се строихме в центъра и прозвучаха химните, всички бяхме вече спокойни и с бойко настроение. Не мога да си спомня кой беше този оптимист от нашите, който, когато се изпълняваше френският химн и многобройните френски запалянковци пригласяха, подхвърли: „Как ли ще се приберат след мача петлите?“

Нашият отбор беше в състав: Найденов, Ракаров, Димитров, Методиев, Димов, Ковачев, Диев, Величков, Илиев, Колев, Якимов.

Започнахме спокойно, но много внимателно. Трябваше да добием представа за персоналните си противници. С малки изключения те бяха непознати за нас. Първите контакти, първите двубои ни подсказаха, че можем да се преоборим с успех. Методиев парираше чудесно Висниески, Димитров сигурно пазеше средната зона, а Ван Сам не ми създаваше трудности. Средата на терена беше овладяна от нашите. Там те не допускаха никакви компромиси. Нападателите работеха устремно и всеотдайно. В разменени нападения, в които нашите положения бяха повече и по-критични, премина първото полувреме. На няколко пъти Жоро показа ти-

ничната си игра в наказателното поле, което предизвика възхищението на италианците.

Моментите, които оставиха трайни спомени и предизвикаха силни емоции, бяха през второто полувреме. През почивката в спокойната атмосфера в съблекалнята се чувствуваше, че следващите минути ще бъдат решаващи. Решителността беше изписана по лицата на всички.

С подновяването на играта се почувствува и малката, но съществена промяна в нашата игра: първоначалната скованост и вълнението преминаха в дързост и решителност за победа. В 47-ата минута Якимов получи топката, освободи се технично от противника си и от около двадесет метра отпрати хубав удар към вратата на Бернар. Топката летеше към ъгъла, вратарят предугади посоката и политна да я парира. В този момент тя се удари в притичалия се френски сътезател и се насочи право към средата на вратата. Изведнъж сърцата трепнаха. На вратата нямаше никой. Бернар лежеше безпомощно на единния ъгъл. Може би това е очакваният момент! Да! Топката спокойно премина голлинията и спря кратко в мрежата. Якимов получи заслужените целувки и отново застанахме на старт. Французите бяха покрусени. За няколко минути бяха създадени още няколко изгодни положения за гол, но бяха пропуснати.

Сега идваше ред на нашата защита. Почувствували неизбежността на загубата, французите започнаха отчаяни нападения. У нас имаше обаче достатъчно сили и бодрост. Приехме играта без всякакви рискове и твърдо решени да се борим до последен дъх. Много ни помогнаха Димов и Величков. Пешко Величков като че ли имаше криле. Където беше топката, там беше и той. Напред, назад — навсякъде. Сериозна опасност възникна и пред нашата врата, когато след центриране топката попадна у Висниески. Той беше само на няколко метра от Жоро. Спуснахме се като оси към него, но той ни изпревари и шутира. Изтръпнахме. Топката светкавично полетя към горния десен ъгъл. И сега в очите ми изпъква съвсем ясно този момент. Като че ли за миг коженото кълбо намали скоростта си, бавно се изтърколи над дирека и внезапно изчезна в трибините. Дълбоки въздишки се изтръгнаха от гърдите ни. Треньорите и резервните сътезатели, неволно станали при положението, сядаха, отдъхвайки си. Те ни даваха знак с ръце колко минути остават. А не бяха малко.

Отново възстановихме равенството в играта. Точен пас от дълбочина изведе Диев в коридор. Със силен спринт той оставил зад себе си френските защитници и се озова лице в лице с вратаря. В момента, когато Тошо направи движение да се освободи от него, топката спря движението си в локва кал и Бернар мигно-

вено я захлупи. Французите пак натискаха, но в нашето наказателно поле вече и пиле не можеше да прехвръкне. Последен съдийски сигнал и дадохме воля на радостта си и на чувствата си. Дълго време се търкаляхме, прегърнали се. Целувахме се и се поздравявахме. Тогава чак се сетихме, че трябava да поздравим и публиката. Строихме се в центъра. Величков беше седнал на тревата и не можеше да стане. Помогнахме му.

По трибините гордо се разяваха наши знамена и се чуваше „Тих бял Дунав“. Френските знамена тук-там се виждаха сред напускащите зрители, вече навити на дръжките. Пак някой подметна: „Къде ли са петлите?“

На излизане от стадиона попаднахме в обкръжение от малката група българи, дошли да гледат мача. Всички ни прегърнаха, целуваха и пееха Ботевия марш. В автобуса най-радостен беше шофьорът. Той махаше с ръце и високо се мъчеше да ни обясни: „Аз какво ви казвах? Ще бием французите.“

В този момент най-съкровеното ни желание беше час по-скоро да се приберем в България и там, сред нашите, сред тези, които ни обичаха и уважаваха, да отпразнуваме големия успех: България за първи път щеше да участва във финалите на световното първенство. Една 50 години неосъществена мечта се сбъдна. Мечта, за която бяха дали своя дан футболистите от няколко поколения. Една мечта, станала действителност в условията на социализма и осигурена от него.

Осем дни след това, на 24 декември 1961 г., играхме приятелски мач с националния отбор на Белгия. Връщахме гостуването на белгийците от 1960 г., когато в София ги победихме с 4:1. Мачът в Брюксел, който загубихме с 4:0, предизвика много недоволство и оживени коментарии сред нашата спортна общественост, най-вече поради обстоятелствата, при които загубихме мача. Във връзка с това ми се иска да поставя въпроса за подготовката на състезателите. Думата ми е за отношението към екипа, с който играят. Мисля, че по това, как състезателите се грижат и поддържат екипа си и по-специално футболните си обувки, може да се определи мислят ли те сериозно за задълженията си като футболисти. Това е нещо като грижите на войника за оръжието. Да вземем например Манолов, който дълго време беше централен защитник на ЦДНА и на националния отбор. Той винаги поддържаше в идеално състояние три цифта обувки: с дълги, средни и къси бутончета и в зависимост от състоянието на терена играеще с най-подходящите, с които се чувствуваще най-стабилен. Капризите на времето не можеха да го изненадат. Първата му работа след мач или тренировка беше да почисти и намаже обувките си и ако е нужно, да ги даде веднага на ремонт. Тогава още нямаше

обуша със сменяеми бутони. Манолов винаги си подбираще така екипа, че нищо да не го смущава и нищо да не му пречи. И фланелката, и гащетата, и чорапите — всичко му беше като по мярка. Като него бяха и Найденов, и Г. Димитров, и др. Тези състезатели се отличаваха на терена със своята голяма любов към футбола, със своята всеотдайност и самопожертвателност. Такива бяха и в живота. Но за съжаление имаше и друг тип, иначе талантливи състезатели, които се отнасяха пренебрежително към екипа си. Често пъти съм ги наблюдавал как събуват обувките и чорапите си наведнъж и ги оставят домакинът да се грижи за тях. Такива бяха и на тренировките, и на мачовете: не винаги съсреточени, често пъти подценяваха противника и бяха много чувствителни към промените на терена. Паднеше ли дъжд, те се пързалиха на мокрия терен и бяха учудващо нестабилни.

В такъв аспект може да се обясняват причините и за загубата ни в Брюксел. Тъй като мачът се играеше през декември, предполагахме, че там теренът ще бъде размекнат и разкаян, поради което си взехме обувки с по-високи бутони. При пристигането ни в Брюксел времето наистина беше влажно, но за голяма изненада — и много студено. Не ни разрешиха да тренираме на стадиона, на който щяхме да играем, пък и да ни бяха разрешили пак щяхме да се заблудим. Вечерта преди мача ходихме да огледаме стадиона. Тъкмо го бяха подравнили и валирали. В по-голямата си част беше покрит с пръст; тревата беше осъкъдна и приличаше на тепсия. През нощта температурата спадна до минус 12 градуса и всичко замръзна.

Пристигнахме на стадиона за мача и едва тук разбрахме, че с тези обувки няма да можем да играем. На нашите молби към домакините да ни дадат подходящи обувки те се усмихнаха и вдигнаха многоизначително рамене. И през ум не ни е минавала мисълта, че игрището може да замръзне до такава степен, че да заприлича на хокейна площадка. Развоят на мача не е интересен. То беше игра на котка с мишка. Мнозина от нас махнаха бутоните, но тогава стана още по-лошо. Найденов през по-голямата част от мача игра без обувки — по чорапи. По правилника това не е разрешено, но съдията ни влизаше в положението и разреши да се играе по чорапи. Трудно може човек да си представи тая тъжна картина. Влагахме всички сили и умение само с единствената мисъл — загубата да бъде по-малка.

Белгийците, които знаеха особеностите на времето, играеха с обувки с много, но малки и гумени бутончета. През цялото време чувствувахме техните надменни и злоради усмивки. И те постигнаха своето: победиха ни с 4:0. Много ни болеше и те-

жеше за тази загуба. Авторитетът, завоюван след победата над Франция, беше накъренен по най-наивен начин.

На другия ден заминахме за Лиеж за втората среща. Местният отбор беше лидер в първата лига. Ръководителите на нашия отбор веднага взеха мерки и купиха подходящи обувки. Те не бяха и футболни, а просто платнени кецове с гумени бутончета. С тях в Белгия играеха баскетбол. Макар че като ритахме топката с тях, усещахме лека болка, все пак бяхме по-стабилни и не се пързалихме. Победихме с 2:0, но с това не ни стана по-леко. Тегнеше ни загубата в Брюксел. Болеше ни това, че никой не би приел причините, които изтъкваше. Не веднъж след това ни се подмъташе: „Вие се опияните след победата над Франция, навирихте носове, а сега се оправдавате с бутоните.“

1961 г. ми донесе много радост: за първи път бяхме завоювали правото за участие във финалите на световно първенство — VII първенство в Чили; нашият армейски отбор ЦДНА беше дублирал водачеството си в двете оспорвани битки — републиканското първенство и за кристалната купа, подарена от Съветската армия.

Но на мене лично всичко се изсипа от „рога на изобилието“ през април. На 14 април, два дни след като в космоса полетя най-смелият и най-обаятелният човек, съветският гражданин Гагарин, бях приет за член на БКП. Това голямо доверие на дружарите ми ме задължаваше още повече. От сега нататък трябваше по-иначе да гледам на нещата и сякаш понятието дълг се извисява по-високо. А на 18 април се роди и синът ми Иван. Още една голяма радост — радостта на бащата.

В началото на януари 1962 г. започна подготовката за първото ни участие във финалните мачове на световното първенство. Не ни беше дадена възможност поне малко да си отдъхнем от голямото напрежение. Без да сме отпочинали добре, още от първия ден започнахме тренировки с големи физически натоварвания, в резултат на което бързо възстановихме състезателната си форма. Към края на март и началото на април националният отбор показа добра за сезона игра. Резултатите от контролните срещи потвърждаваха доброто ни състояние. След това обаче кривата на физическото ни състояние рязко започна да пада. Зачестиха и контузите. Повтаряше се картина от предните години: бързо нализахме в добра спортна форма и от април нататък тя падаше и към края на май се намирахме в лошо състояние. Последваха няколко мача в Италия и Австрия, в които играта ни не предвещаваше добро представяне в Чили. Тактическата подготовка също не беше изяснена и заучена. Нареждахме се по системата 1-4-2-4, но това не беше достатъчно. На всяка контролна среща

отсъствуваха по няколко състезателя, на които се разчиташе и което пречеше на обиграването на отбора. Стигна се дотам, че на първия мач в Чили с Аржентина ние играхме в състав, който не беше провел нито една ансамблова тренировка.

Не бяхме на висота и психически. Честите и продължителни лагер-школи и недобрата форма ни бяха изнервили и когато трябваше да проявим издръжливост, не намирахме сили за това.

Не считайте, че всичко трябва да бъде предадено само в черни краски. Много старание, много воля проявяваха състезателите. Много бяха напрегнатите дни, но постигането на добра спортна форма в най-важния и решителен момент не зависеше само от това. Ние чувствувахме тези отрицателни симптоми и се стараехме да ги преодолеем. Друг е въпросът как трябваше да сторим това и кой трябваше да ни покаже как.

Пътят за Чили минаваше през Виена, Амстердам и Лисабон. В град Гелен, близо до Амстердам, играхме контролна среща с местния отбор „Фортуна“. И тук отборът показва сериозни слабости. Физическата немощ изпъкваше осезателно. Лисаваше свежест, лисаваше устрем. Тактическата неустановеност пролича също.

На следващия ден беше началото на дългия и изморителен път Амстердам — Буенос Айрес, дълъг около 11 700 км или 26 часа път. В 14.30 ч. излетяхме от Амстердам и към 18.55 ч. кацахме в Лисабон. Докато заредят самолета, ни поканиха в залата за транзитни пътници. По-точно казано, „въведоха ни“, защото пътят до залата минаваше през шпалир от полицаи — пред всяка врата беше застанал по един с ръце на кръста и разкрначен. Страхуваха се португалските власти от нас! Не след дълго време напуснахме залата под навъсните погледи на полицайите и заехме местата си в самолета. Под нас се стелеше разкъсаната пелена от сиви дъждовни облаци, между пролуките на които се виждаха пенливите вълни на океана. Нощта настъпваща много бавно. Ние просто бяхме пред нея. След вечеря се опитахме да спим, по-скоро да подремнем за кратко време. Най-после, когато вече бяхме забравили колко време летим, забелязахме светлината на Ресиф. Един кръг за насочване и ето ни на южноамериканска земя. Бързахме да слезем и да раздвижим схваналите се стави. В сградата на летището спряхме пред часовника. Той показваше 4 ч. и 10 мин. Погледнах моя — 9 ч. и 10 мин. Разликата във времето от България беше вече цели пет часа. Веднага почувствувахме тропика. Въпреки че беше валило дъжд, беше много задушно и горещо. Влагата и горещината се носеха на талази. Побързахме да се качим на самолета. В кабината, където вентилаторите пращаха хладен въздух, настроението ни се възвърна. Както бавно дойде нощта, така бавно си и отиде. След

закуска отново попълнихме специални карти и повечето от нас ставаха за трети път „синове на бога на северния вятър“.

В Рио де Жанейро бяхме обсадени от журналисти. Засвяткаха светкавиците на фоторепортърите. Въпросите се сипеха като дъжд. „Как ще играете?“, „Кой ще стане световен шампион?“, „Какво мислите за бразилските футболисти?“ Трудно се разбирахме, но то не пречеше на журналистите да упорствуват и разберат нашето мнение. Отново сме във въздуха. Под нас остана красива та панорама на Рио де Жанейро с прочутия плаж „Копакабана“. Кацнахме на Сан Пауло — град на Пеле, и оттам поехме курс към Монтевидео. От Монтевидео до Буенос Айрес е вече близо. Прелетяхме устието на реката Парана, която разделя двата града и двете държави и сме в Буенос Айрес. Посрещат ни много българи. Деца на служители от нашата легация с цветя в ръце ни казват нашето: „Добре дошли!“ Но има много българи, пуснали корени тук много отдавна. Една бабичка на около 70 г. също е дошла с внука си да ни посрещне. Очите ѝ са настълзени. С много нежност и обич тя отива при всеки от нас и на хубав български език му казва: „Добре дошъл, сине!“ Фоторепортърите и журналистите са ни обградили. Мъчат се да ни разкъсат на групи, за да задоволят професионалното си любопитство. Щракат, питат, пишат. С мъка се добрахме до автобуса. С нас пътуват и двама представители на „Индепендиенте“, с които ще играем една среща. Само двама, а сякаш са двадесет. Говорят като автомати, високо и неспирно и макар че не се разбираме, продължават да ни обясняват нещо, дявол знае какво.

Сутринта на другия ден тренирахме на стадиона на клуба. И тук не липсваха и специалният ров с вода, и телената мрежа около терена, и специалните куки за вадене на топката от водата. След тренировката в един от коридорите под трибуните ни беше даден обед наречен „асадо“, което ще рече „на печено мясо“. По аржентински обичай „асадо“ се дава на скъпи гости и близки приятели. То е тяхна народна традиция. На две огромни скари непосредствено до масите се печаха наденици, кървавици, плетени чревца и други лакомства. Край голям огън, на железни кръстове, бяха разпънати и се печаха агнешки и телешки гърди. В задименото помещение се носеше приятна миризма на печено мясо. Едва се виждахме в дима. Миризмата беше събрала хиляди мухи, които допълваха декора. На масите вместо чинии имаше само дървени талерки и ножове. Вилици не се използваха. Високо горе висеше надпис на български език: „Добре дошли, приятели на „Индепендиенте“!“

Бързо се сприятелихме с аржентинските футболисти. Те се оказаха много симпатични и разговорливи момчета. Та кой ли

не говореше много тук? Разбирахме се със всички възможни средства, но най-често използвахме десетопръстната система. Традиционните китари бяха също тук. Чуха се аржентински и български народни песни. Ех, да нямаше мачове, как бихме изкарали!

Мачът ни с „Индепендиенте“ предизвика голям интерес в Буенос Айрес, защото с Аржентина бяхме в една група, а български отбор за първи път посещаваше страната. Противно на нашите очаквания, публиката беше много обективна и явно умееше да цени хубавия футбол. Нали мачът беше приятелски, нямаше разгорещени страсти.

Без много от основните състезатели и под името ЦДНА ние не можахме да задоволим интереса на домакините и загубихме с 1:0. Единственото нещо, с което спечелихме симпатиите на публиката, беше коректната игра, която явно направи приятно впечатление на темпераментните аржентинци. Особено много им отстъпвахме в техниката. Нужно беше да се поучим от това. А ето един случай, от който трябваше да се срамуваме. На другия ден след мача тренирахме на резервните терени около стадиона. По същото време на едно от съседните игрища тренираше и юношеският отбор на домакините. Присъствуваха много запалянковци на двете игрища. Удоволствие беше да се наблюдават малките футболисти, които бяха истински виртуози. Боравеха с топката с такава лекота, такова умение и фантазия, че ни беше неудобно да продължим тренировката си. Когато слизходителните и малко подигравателни погледи на запалянковците станаха твърде дръзки, треньорите прекратиха нашата тренировка и се прибрахме в хотела. Изводи в този дух се срещаха и във вестниците, които отразяваха мача с „Индепендиенте“.

Малко оправдание за лошото ни представяне имаше в аклиматизацията. Не бяхме се приспособили към океанския климат. Дишащ се тежко, мускулите ни тежаха и се чувствувахме схванати. Това обаче едва ли можеше да окаже съществено влияние върху техническите ни способности.

Навсякъде, където отидехме, се чуваше: „Булгар — амиго!“ Дадохме хиляди автографи за спомен. Всеки искаше да има нещо българско. След мача от прозореца на автобуса подарих на един зле облечен човек значка на ЦДНА. Бях много изненадан и развлънуван, когато той ме намери по-късно в хотела и ми подари малко парче плат. Чрез преводача той се извиняваше, че не можел да купи друго, защото нямал възможност. Чистият поглед и грубите му ръце потвърждаваха това. Подарих му няколко кутии цигари и български стотинки за спомен. Може би любовта на тези хора щеше да бъде по-силно изразена, ако не

бяха цивилните полицаи, които не се отделяха от нас под предлог, че ни пазят. Не виждах от кого трябваше да ни пазят и защо.

А същите тези хора се опитаха да уговорят П. Димитров да остане в Аржентина. Както и се очакваше в такъв случай, Лейката добре ги наругал по български и с това въпросът между тях приключи.

От Буенос Айрес летяхме близо два часа над обширна равнина. Изведнъж на хоризонта като стена се изправиха високите Анди. Върховете им бяха обвити в снежна покривка. Издигнахме се още по-високо на 7500 м. Пробихме облаците и пред нас блесна Сантяго. Отгоре градът изглеждаше като огромна шахматна дъска, поставена в полите на Андите. Зад нас останаха 32 часа във въздуха и близо 15 000 км път.

Посрещат ни тържествено. Под звуките на военен духов оркестър слизаме от самолета. На голям плакат, между нашето и чилийското знаме, пише на български език: „Другари, добре дошли в Чили!“

Отседнахме в малкото и бедно селце Мачали на около 80 км от Сантяго и на 15 км от Ранкагуа, града, където щях да се играят мачовете от нашата група. Най-голямата и най-хубава сграда в Мачали беше построеният специално за първенството двуетажен хотел. А селцето ми напомняше нашите села преди 9. XI. 1944 с прашните улици и беднотията, която бодеше очите навсякъде. Това не пречеше на жителите, особено на младежите, да покажат гостоприемството си и любовта си към нас — представителите на социалистическа България.

Още първите издания на вестниците след нашето пристигане отбелязаха: „Нямаше онази надменност, с която дойдоха другите“, „Българите веднага спечелиха сърцата на посрещащите със своята общителност и осведоменост.“ Други пишеха: „Макар и да не спечелят първенството, българите спечелиха вече една шампионска титла по симпатичност.“ За съжаление тя остана първа и последна.

На 25 май 1962 г. в 11 часа в Ранкагуа се състоя кратко тържество, на което бяха вдигнати флаговете на страните-участници: Аржентина, Англия, България и Унгария. Точно в определеното време бяха изпълнени държавните химни и знамената вдигнати на пилоните. Правеше впечатление, че футболистите на другите страни бяха облечени еднообразно с еднакви костюми и емблеми на саката. Само ние бяхме облечени разнородно. Приличахме по-скоро на туристическа група. Вярвам, че никой не може да отрече значението на еднообразното облекло с герба на лявата страна на саката.

Контролната среща, която проведохме с местния отбор и

която приличаше по-скоро на ревю за самоизтъкване, отколкото на футболен мач на отбор, гответ се да оспорва световната титла, даде повод вестниците да пишат, че сме най-слабият отбор в групата, с примитивна техника и без тактическа зрялост. Пишеха, че сме наивни футболисти, които ще бъдат лесна плячка за останалите отбори. „В представлението българите ще бъдат хости, а останалите — солисти“ — гласеше заглавието на друг вестник.

Така, дори в последните часове преди началото, нещата у нас не бяха в ред. Прекалено високо беше самочувствието ни, не се спазваше хранителният режим, не се вземаше пред вид обстановката и нашите възможности. Никога не съм живял с илюзии за някакви сензационни успехи, но достойното представяне беше по нашите възможности. Но не беше налице онова чувство за отговорност, стремеж да се подобри колективността в играта, решително да се спазва тактическата и игровата дисциплина. Загрижено от всичко това, ръководството на комсомолското дружество организира събрание, но и то премина формално. Пониженото чувство за отговорност се прояви и тук.

А какво ставаше в това време в лагерите на нашите противници, ние не знаехме. Не можаха да научат нищо и най-упоритите журналисти. Всичко беше забулено в някаква тайнственост. Съобщаваше се само, че всички отбори тренират под строга секретност, че аржентинците имали цяла мрежа от разузнавачи в лагерите на противниците си. Но данни за съставите, за тактическите постановки липсваха. Само ние лекомислено разкривахме всичко (всъщност какво ли можехме да скрием).

Настигни дългоочакваният ден — 30 май 1962 г., — денят на първото ни участие във финалния турнир за световно първенство с мач с Аржентина. По високите върхове около селото беше паднал сняг. От пресата научихме, че вечерта при аржентинците е ходил представител на папата, отслужил молебен, благословил ги и изказал уверение, че ще бият българите с голям резултат.

Изпратени с пожелания за успех от жителите на Мачали, в 14 ч. бяхме вече на стадиона в Ранкагуа. До нас бяха аржентинците. Чуваха се викове, песни и ревове. Явно искаха да ни действуват психически, като се представяха за много уверени в победата. Напрежението и у тях, и у нас беше достигнало кулминационалната си точка.

Под ръководството на испанския съдия Гардеазабъл (за когото по-късно ръководствата на няколко отбора направиха официално искане до организационния комитет да не ръководи техни срещи) срещата започна без традиционното разузнаване. Динами-

ка, напрежение и нервност характеризираха началните минути. В четвъртата минута отличен диагонален фалцов удар на Факундо намери левия долн ъгъл на вратата на Жоро и 1:0 за Аржентина. Този гол не ни отчая. Напротив, засили нашата настойчивост и воля за победа. Точно тук дойде първата изненада за нас. Аржентинската защита заигра така грубо и брутално, че беше невъзможно да се промъкнеш до тяхната врата без нараняване и контузия. А съдията беше само регистратор: най-добросъвестното отбелязване многобройните нарушения на аржентинците и нищо повече. Ние търсехме помощта му с погледи и кратки български изрази, но очите на представителя на Темида се оказаха действително затворени. В защитата ние също заиграхме твърдо — не позволихме на противниките нападатели да ни изненадат втори път. На тях не им оставаше нищо друго, освен да демонстрират високото си техническо умение в боравенето с топката далеч от нашата врата. Драматично се разви барбата между нашите нападатели и аржентинската защита. Изправени пред неизбежността на една загуба, нашите мъжки приеха двубоя и скоро паднаха първите „жертви“. Най-напред Величков, след това Диев и Илиев получиха тежки контузии. Те останаха да играят, но бяха непълноценни състезатели. Лишени от най-мощния си нападател и констукторите в средата на терена, ние почти загубихме шансовете за победа. Все пак усилията на Колев и Якимов бяха похвални. Те създадоха няколко изгодни положения, ликвидирани безкомпромисно от аржентинците. В последните секунди Якимов се промъкна в наказателното поле на противника и когато се готвеше да нанесе удар, беше грубо подкосен. Очаквахме справедливото решение на съдията, който и сега си затвори очи. С 1:0 загубихме първия си мач и двама от основните си състезатели Диев и Илиев, които не можаха да вземат участие в останалите срещи.

Три дни след това играхме втория мач — с Унгария. Унгарците си останаха за нас унгарци — противник, от който винаги сме се страхували и който винаги се е възползвал от това. След едно бурно и неочаквано начало, в което ние проявихме в голяма доза боязливост и тактическо късогледство, за 12 минути получихме четири гола в нашата врата. Всичко стана, без противникът да има определено надмощие. Играта се водеше в центъра на терена и оттам с бързи и точни пробиви по нашите слаби места, а те ги напипваха с учудващ усет, проведоха няколко нападения, които завършиха с голове в нашата врата. По-късно в пресата се появиха мнения, че най-голямата вина за тях носел Найденов. В интерес на истината трябва да кажа, че вината на Найденов беше най-малка. През този период в защитата играехме по най-

наивния начин: следвахме унгарските нападатели персонално по игрището, без да се съобразяваме с игровото положение. Така ние оголвахме фланговете и им създавахме прекрасни възможности да се вмъкват там и технично да реализират създадените положения. Нито един от отбелязаните голове не бе реализиран с удар от средно или далечно разстояние. Унгарските нападатели излизаха в непосредствена близост до Жоро и той не беше в състояние да спаси положението. След тези 12 минути унгарците заиграха турнирно: икономично, без рискове и коректно. Твърдата и динамична игра не беше в тяхен интерес и те успяха да ни накарат да играем по тяхната свирка. Играта се водеше в центъра, като на общия фон на майсторството на противника пробляскаха и някоя проява на наш състезател. С резултат 6:1 загубихме и втория мач. Единственият гол на първото ни участие във финалиите за световно първенство отбеляза Аспарухов.

Голямо беше огорчението на жителите на Мачали, които от сърце желаеха да победим. Срамувахме се и ние от тях. Срамувахме се не толкова, че загубихме, защото само който не играе, той не губи, а защото можехме поне малко повече.

Преди третия мач с Англия съществуващо само теоретична възможност да продължим участието си, ако победим англичаните с четири гола, а унгарците победят аржентинците с един гол. Но победа с четири гола над англичаните ни се виждаше абсурдна. Нещо повече, съществуващо вероятност при открита игра да претърпим нова катастрофа, поради което треньорите решиха да играем за точката на честта. Англичаните също бяха решили да играят за едната точка, която им осигуряваше участието в полуфиналите. Те също преустроиха защитно своята игра. При това резултатът 0:0 беше напълно логичен. Колев, който игра чудесно на този мач, създаде две изгодни положения за гол, но те не бяха реализирани.

Първото ни участие във финалните състезания за световно първенство откри много проблеми, по които упорито и системно трябваше да се работи, за да можем да вървим в крак със световното развитие на футбола.

На първо място възникващо въпросът за преразглеждането и преустройването на системата и методите на нашата подготовка. Налагаше се програмата за подготовката да претърпи коренна промяна, така че върховният момент на спортната форма да бъде постигнат в период, когато се провеждат световните първенства. Дали от преумора или от недостатъчна подготовка (това специалистите да решат), в Чили ние отстъпвахме на всички отбори във физическо отношение. Бяхме тромави, тежки и бавни. Липсваще

ни свежест, сила и бързина. Това го чувствувахме и то оказваše влияние върху самочувствието ни.

На второ място къртовски трябваше да се работи за тактическото израстване на нашите отбори и по-специално на националния ни отбор. На терена ние също като другите отбори се наредахме по системата 1-4-2-4. Тази система е колкото отбранителна, толкова и нападателна. За това се иска голяма работа от всички по време на мача, познаване подробно тънкостите на играта на всички линии, голяма фантазия и поглед и най-важното техника на големи скорости. Без тези елементи е невъзможно да се играе на съвременно равнище. Ние изпадаме в шаблон, спекулираме със системите, а те не са дорма. Тактическата постройка трябва да се определя за всеки конкретен мач, за всеки противник и от нашите сили. Наред с това се изисква и тактическа гъвкавост, т. е. умение да се променя тактиката в хода на играта.

Неправилно бяха определени и състезателите, които трябваше да заминат за Чили. Имаше такива, които не намираха място в клубния си отбор, а намериха място в националния. И стана така, че след контузията на Диев и Илиев отборът остана без равностойни състезатели. Ръководството трябваше да е наясно по въпроса, какво ще показваме в Чили. Това, което знаем и можем, или ще обиграваме млади и надеждни момчета! Струва ми се, че световното първенство най-малко е място за набиране на опит.

Не на последно място стои въпросът и за международните срещи, провеждани от наши отбори. Крайно време е наред с „туристическите отбори“, които посещават България през летния сезон и на които след това се връща визитата, да се организират и мачове с отбори от футболния елит. Един или два мача с големи и силни футболисти допринасят във всяко отношение по-голяма полза, отколкото десет мача с посредствени противници.

Срещата с Аржентина загубихме главно заради това, че не можахме да се освободим от нашумелите имена на аржентинските футболисти. Много се заблудихме и след срещата с „Индепендиенте“ в Буенос Айрес. Ние очаквахме истинско спортно съревнование, а не физическа разправа с нашите нападатели.

Със съжаление мога да кажа, че на тези въпроси не се по-гледна сериозно и по-късно, което доведе до положението в следващите ни участия във финалите на световното първенство да не направим нито крачка напред. Изводите, които се осмеляват да направят за участието ни на първенството в Чили, смятам, че с единаква сила важат и за останалите — и в Лондон, и в Мексико.

За България поехме без много шум и ефекти. Пък и нямахме никакво основание. На връщане полетяхме на север. Само две събития разнообразиха монотонното пътуване. В Лима перуан-

ските власти не ни разрешиха да нощуваме в града, нито пък да останем в залата за транзитни пътници. Трябаше да преспим в самолета, охранявани от цивилни агенти. Цяла нощ не спахме, но и тях разигравахме — непрекъснато шарехме из коридора и ги предизвиквахме да ръмжат и да ни показват пистолетите си.

На остров Кюрасо престояхме два дни в очакване на връзката за Европа. Със своята екзотика островът е някакъв чуден кът от земята. Богаташите, местни и чужди, са направили истински рай за себе си. Хотелите, с надземни и подземни плажове и игрални заведения, бяха пълни с милионери от цял свят. Оставихме ги да си харчат парите и полетяхме за България. Противно на тези тузове, макар и виновни, носталгията ни теглеше силно към родните огнища.

В България ни чакаха нови изпитания. В турнира на европейските шампиони отборът на ЦДНА трябваше да играе с „Партизан“ — Белград. Нашият състав вече не беше такъв, какъвто зрителите бяха свикнали да го гледат през последните години. Неумолимите закони на природата бяха накарали мнозина от онези прекрасни футболисти да сдадат фанелките на младите. На стена на спомените беше закачил футболните си обувки и Манолов. Неговото място пред Найденов беше поверено на мене. Ето състава, който игра срещу „Партизан“: Найденов, Гаганелов, Ракаров, Ковачев, Б. Станков, П. Димитров, Ранков, Якимов, Цанев, Панайотов, Колев.

Първият мач беше в София. Почти през цялото време имахме характерното териториално надмощие, но можахме да отбележим само два гола. Югославяните бяха „бетонирали“ своята врата и разчитаха само на контраатаки, които много ни затрудняваха. Явно се чувствуваше тяхното желание за равен мач или минимална загуба, за да отложат решението на двубоя за Белград. Мачът завърши 2:1 в наша полза, но нито ние, нито нашите привърженици бяхме доволни. Перспективите за Белград не бяха много светли. Аз също не вярвах на успех в Белград. Обаче събитията се развиха така, че именно в Белград ние изнесохме най-хубавия си мач по тактическа зрялост за този период.

Беше ни ясно, че противникът ще упражни силен натиск към нашата врата, за да реши в крайна сметка двубоя в своя полза. Този натиск предполагаше, че тежестта на борбата ще падне върху защитата, а умението и тънкостта в играта — върху нападателите ни. Това означава, че в защита трябва да играем много сигурно, а в нападение — бързо, остро и точно при контраатаките. Така бяха поставени и задачите от Милев.

Играта започна, както очаквахме. Югославяните просто ни обсадиха. Пред нашата врата се водеше битка за надмощие. Греш-

ки не трябваше да допускаме. В наша помощ се връщаха и нападателите и веднага след това се втурваха в пролуките на югославската защита. Тяхното усърдие и старание, тяхната воля ни радваше и вдъхновяваше. Постепенно взехме връх в единоборствата и се нагодихме по играта на противника. В тези моменти много ми се искаше играта да продължи по този начин до края. Вече бяхме усвоили начина за противодействие. Те ни нападаха, притискаха постоянно, а нашите оси напред вършеха своето. Към средата на полувремето Цанев засече чудесно централизирана от Колев топка и отбеляза гол. При този резултат дойде и почивката. Страхът, че през второто полувреме югославяните ще променят тактическата си постройка, беше неоснователен. Противникът нападаше още по-настървено. В нападенията се включваха и бранителите му, които с това оголоваха защитата. Впрочем те нямаха и друг изход. Повече нямаше какво да губят.

Нашата машина работеше безупречно. Най-напред Якимов във свой стил премина няколко души и с бомбен удар улучи ъгъла над Шошкич. Получихме гол и ние. И когато публиката очакваше изравняване на резултата, отново Ването проби, премина и вратаря и югославяните трябваше с ръка да спират полета на насочената към мрежата топка. Ковачев сигурно реализира отсъдената дузпа. Самочувствието и увереността ни се възвърнаха. Играта беше към края си, когато Панайотов технично отбеляза четвъртия гол — 4:1.

След мача треньорът на „Партизан“ споделил пред журналистите: „Както винаги, така и сега ЦДНА остави отлични впечатления. Противниците ни превишаваха по всички показатели и опровергаха теорията, че домакинството е половин победа. Те постъпиха тактически правилно. Трудно ми е да изтъкна някого, защото ми допада колективната игра.“

А ето и мнението на главния съдия Зайлпелт: „Това бе типична среща за купата на европейските шампиони. Възхитен съм от техничната игра на българите. Изненадан съм от тактическата им постройка. Именно това им донесе успеха.“

Завърнахме се в България удовлетворени и с чувство на изпълнен дълг.

Два дни след това играхме с ВМС — Варна, мач за републиканско първенство. Централен нападател срещу мене играеше Дудунов. Не знам по какви причини и по чии препоръки той през цялото време ме обиждаше по един с нищо неоправдан и с нищо непредизвикан начин. Наговори ми цял куп пошлисти. Стараех се да не влизам в спор с него. Играта беше много по-важна за мене. Но вътре в себе си бях страшно възмутен и възбуден. Отгоре на всичко и играта на отбора не вървеше. Умората от мача

в Белград ни тежеше. Пък и самочувствието ни беше малко повече от необходимото.

Две минути преди края на мача една безцелно изпратена топка летеше към нашата врата в близост до мене. В ъгъла на зрителното си поле видях, че фигура, подобна на моряшката деветка се е устремила към топката. Нещо ме жегна отвътре. „Сега ще видиш как рита цървул“ — си казах и подхождих към предстоящото единоборство с не много чисти намерения. В последния момент видях, че това не е Дудунов, а Н. Димитров. Той току-що беше започнал да играе след тежка контузия (лекуваше счупен крак). Протегнах ръцете си напред, за да смекча удара, но сблъскването не избягнахме. Ударихме се коляно о коляно. Усетих как коляното ми се огъна назад и изпукна, сякаш дъска се счупи. Остра, непоносима болка преряза крака ми.

Подскочахки на един крак, излязох вън от терена и седнах. Погледнах коляното, то се беше подуло много. Тогава трудно можех да си представя, че това ще бъде краят на спортната ми дейност. Не можех и не исках да си представя, че няма да играя вече футбол.

Опитите, които направих след оперативното лечение, се оказаха безуспешни и трябваше завинаги да съблека състезателната фланелка — червената фланелка на ЦСКА, с която изпитах толкова много трепети и вълнения, която осмисли младежките ми години и ме направи човек, полезен на социалистическата ми родина.

СЪДЪРЖАНИЕ

Павликени	5
В армейска среда	18
На турне в арабските страни	55
Нови битки	61
Мачове, мачове	89
Учение	101
Унгарци и французи	106
Една плодоносна година	111
Всичко тече	124
Срещу силния — силен, срещу слабия — слабо	133
Чили	139

Редактор Борис Христов

Художник Петър Петрунов
Худ. редактор Гично Гичев
Техн. редактор Люба Манолова
Коректор Маргарита Белева

Дадена за печат на 21. I. 1974 г.

Разписана за печат на 19. VI. 1974 г.

Формат 60×84/16 Тираж 8.920

ЛГ-VI/36 Тем. № 2471

Изд. коли 8,40 Печатни коли 10

Издат. поръчка № 36 Техн. поръчка № 1734

Цена 0,54 лв.

Печатница
на Държавното военно издателство